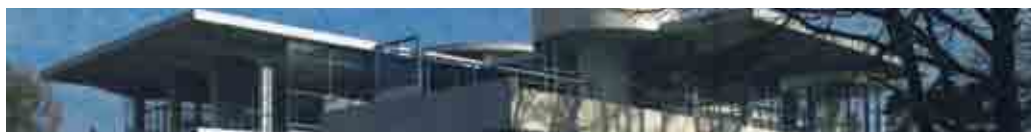
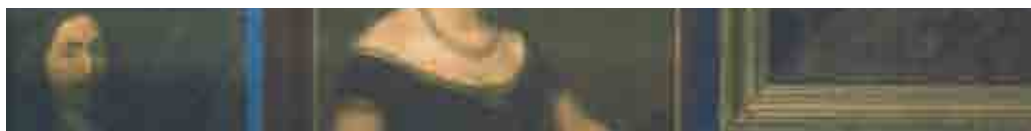

Erfgoedinspectie
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Monitorboek Erfgoedinspectie 2009-2010

Wat is de Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie waakt op nationaal niveau over een belangrijk deel van het Nederlandse erfgoed en over de informatiehuishouding bij de centrale overheid. Bovendien draagt de Erfgoedinspectie in het kader van Europese en internationale afspraken bij aan de bewaking van het Europese en mondiale erfgoed.

De Erfgoedinspectie ziet in opdracht van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap toe op het behoud en beheer van de rijkscollectie, de nationaal beschermde cultuurvoorwerpen en verzamelingen, de archeologische en gebouwde monumenten, de archeologische opgravingen en vondsten en op de beschermde stads- en dorpsgezichten. Ook houdt de inspectie toezicht op de archiefvorming en het archiefbeheer van de centrale overheid (Rijk, Colleges van Staat, zelfstandige bestuursorganen en de rechterlijke macht). Tenslotte adviseert de Erfgoedinspectie de verantwoordelijk bewindspersoon over de kwaliteit en de effectiviteit van wet- en regelgeving op deze terreinen.

De Erfgoedinspectie draagt met haar toezicht bij aan de kwaliteit van het behoud en beheer van het nationale erfgoed. Aan de hand van risicoanalyses en signalen vanuit de politiek, het beleid, het erfgoedveld en de samenleving stelt de inspectie zwakke plekken in beheer van het erfgoed vast en agendeert deze.

Als onderdeel in de keten van beleid, uitvoering en toezicht houdt de Erfgoedinspectie beleid en uitvoering scherp en wijst ze op mogelijke witte plekken in de aandacht voor het nationale erfgoed.

Monitorboek Erfgoedinspectie 2009-2010

Erfgoedinspectie

November 2010

Inhoudsopgave

1	Inleiding	6
1.1	Achtergrond monitor Erfgoedinspectie	8
1.2	Het doel van de monitor Erfgoedinspectie	9
1.3	Verantwoording	10
1.4	Evaluatie	10
1.5	Leeswijzer	11
2	Archieven	12
2.1	Inleiding	12
2.2	Uitkomsten monitor Archieven	16
2.2.1	<i>Personeel</i>	16
2.2.2	<i>Middelen</i>	17
2.2.3	<i>Beleidsplan</i>	18
2.2.4	<i>Beheersregels</i>	19
2.2.5	<i>Normenkader en kwaliteitssystemen</i>	20
2.2.6	<i>Audit, planning en control en jaarplan</i>	22
2.2.7	<i>Bestandsoverzicht</i>	24
2.2.8	<i>Digitale systemen waarin zich archiefbescheiden bevinden</i>	25
2.2.9	<i>Selectielijst</i>	26
2.2.10	<i>Vernietigen</i>	27
2.2.11	<i>Overbrenging</i>	28
2.2.12	<i>Achterstanden</i>	29
2.2.13	<i>Archiefruimte</i>	30
2.2.14	<i>Materiële staat</i>	31
2.2.15	<i>Uitbesteding</i>	32
3	Collecties	34
3.1	Inleiding	34
3.2	Uitkomsten monitor Collecties	37
3.2.1	<i>Organisatie en personele bezetting</i>	37
3.2.2	<i>Beleidsplan</i>	39
3.2.3	<i>Ethische Code voor Musea</i>	40
3.2.4	<i>Richtlijnen en normen voor registratie en conservering</i>	41
3.2.5	<i>Kwaliteitssysteem</i>	42
3.2.6	<i>Audits en visitaties</i>	43
3.2.7	<i>Eigendomsgechiedenis</i>	44
3.2.8	<i>Beladen erfgoed</i>	45
3.2.9	<i>Onderzoek herkomst</i>	46
3.2.10	<i>Informatiebeheer</i>	47
3.2.11	<i>Standplaatscontrole</i>	48

3.2.12	Veiligheid	50
3.2.13	Risicoanalyse	52
3.2.14	Veiligheidsplan en risicoanalyse	53
3.2.15	Calamiteitenoefeningen	54
3.2.16	Incidentenregister	55
3.2.17	Incidenten	56
3.2.18	Collectieplan	57
3.2.19	Afstoten collectieonderdelen	58
3.2.20	Controle conditie collectie	59
3.2.21	Klimaatbeheersing	60
3.2.22	Lichtbeheersing	62
3.2.23	Bestrijding ongedierte	64
3.2.24	Pest Management	65
3.2.25	Schoonmaak van de collectie	66
3.2.26	Zichtbaarheid van de collectie	68
3.2.27	Gevolgen collectiemobiliteit	70
3.2.28	Ontwikkelingen	71
4	Monumenten en Archeologie	72
4.1	Inleiding	72
4.2	Uitkomsten monitor Monumenten en Archeologie	76
4.2.1	Beleidsplannen	76
4.2.2	Erfgoedverordening	78
4.2.3	Cultuurhistorische waardenkaart	80
4.2.4	Samenstelling cultuurhistorische waardenkaarten	82
4.3	Uitkomsten monitor Monumenten	84
4.3.1	Monumentenverordening	84
4.3.2	Beschermde stads- en dorpsgezichten	85
4.3.3	Bouwhistorisch vooronderzoek bij rijksmonumenten	86
4.3.4	Monumentenplannen voor rijksmonumenten	88
4.3.5	Afhandelen van de plannen binnen de wettelijke termijn	89
4.3.6	Ontwerpbesluiten opsturen	90
4.3.7	Definitief besluit opsturen	91
4.3.8	Toezicht	92
4.3.9	Deskundigheid toezichthouders	94
4.3.10	Overtredingen bij rijksmonumenten	96
4.3.11	Overtredingen in beschermde stads- en dorpsgezichten	98
4.3.12	Personeel voor monumentenzorg	100
4.4	Uitkomsten monitor Archeologie	102
4.4.1	Archeologie in bestemmingsplannen	102
4.4.2	Verankering van archeologische bepalingen	104
4.4.3	Metaaldetectorverbod	106

4.4.4	Archeologische Bepalingen in de Algemene Plaatselijke Verordening	107
4.4.5	Optreden tegen overtredingen Monumentenwet	108
4.4.6	Kwaliteitseisen archeologische werkzaamheden	109
4.4.7	Programma's van eisen	111
4.4.8	Beoordelaars van programma's van eisen	112
4.4.9	Opstelling van programma van eisen door gemeenten	114
4.4.10	Opstellers van programma's van eisen	115
4.4.11	Goedkeuring van standaardrapporten	117
4.4.12	Beoordelaars van standaardrapporten van archeologisch onderzoek	118
4.4.13	Toezicht op de uitvoering van archeologische werkzaamheden	120
4.4.14	Kader voor het toezicht archeologische werkzaamheden	121
4.4.15	Personeel voor archeologie	123

Colofon	124
---------	-----

Inleiding

1 Inleiding

Voor u ligt het *Monitorboek Erfgoedinspectie 2009-2010*. Hierin presenteert de Erfgoedinspectie een aantal van de belangrijkste uitkomsten uit deze monitor van haar gehele toezichtveld, dat de rijkscollectie, monumenten en archeologische opgravingen en archieven omvat.

Het *Monitorboek Erfgoedinspectie 2009-2010* geeft inzicht in bijvoorbeeld:

- de mate waarin gemeenten aangeven rekening te houden met bodemschatten bij opgravingen;
- de mate waarin gemeenten aangeven monumentenplannen binnen de wettelijke termijn af te handelen;
- de mate waarin overheidsorganisaties aangeven hun archieven op tijd over te brengen naar archiefbewaarplaatsen;
- de mate waarin musea aangeven plannen te hebben gemaakt voor de beveiliging van hun collecties.

De monitor Erfgoedinspectie is een digitale vragenlijst. Met de beantwoording rapporteren organisaties die onder het toezicht van de Erfgoedinspectie vallen over hun taakuitvoering. Deze monitor geeft de Erfgoedinspectie, maar ook de bevraagde organisaties, in de eerste plaats een indicatie van het nalevingniveau van de geldende wet- en regelgeving. In de tweede plaats geeft de monitor een indicatie van de toepassing van niet wettelijk verankerde aspecten bij de bevraagde organisaties, die het achterliggende beleidsdoel van wet- en regelgeving versterken. Denk aan bijvoorbeeld zelfregulering en kwaliteitszorg. De aandacht daarvoor kan in hoge mate bijdragen aan bescherming van het erfgoed. Daarom is in de monitor Erfgoedinspectie ook aan deze aspecten aandacht besteed.

Opgraving in Alkmaar
Bron: Sierag, Flickr, 28 juni 2010

Het gaat om indicaties, omdat door het karakter van de vragenlijst nuancerings- en toelichtingen op specifieke omstandigheden niet altijd in beeld zijn. Bovendien moet er rekening gehouden worden met het feit dat de organisaties de vragen zelf beantwoorden. Er is dus sprake van zelfevaluatie. Bij inspecties van de Erfgoedinspectie wordt daar nadrukkelijk rekening mee gehouden en zullen de gegeven antwoorden in bepaalde gevallen ook worden gecontroleerd.

De individuele uitkomsten van de vragen en antwoorden zijn in de vorm van een kleurenrapportage en een overzicht van de gegeven antwoorden aan de afzonderlijke organisaties toegestuurd. De bevroegde organisaties hebben aangegeven dat zij ook behoefte hebben aan inzicht in de overkoepelende uitkomsten van de monitorvragen en antwoorden. Ook vanuit het beleid en de media is daarvoor belangstelling. Met deze publicatie beoogt de Erfgoedinspectie aan deze behoefte te voldoen. Het *Monitorboek Erfgoedinspectie 2009-2010* is te gebruiken als naslagwerk en als instrument voor vergelijking en zelfevaluatie. Daarnaast biedt het een introductie op het werk en de taken van de Erfgoedinspectie en de organisaties die onder haar toezicht vallen.

1.1 Achtergrond monitor Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie houdt toezicht op de naleving van wet- en regelgeving met betrekking tot een belangrijk deel van het Nederlandse cultureel erfgoed én tot de informatiehuishouding van de centrale overheid. Richtinggevend voor het toezicht van de Erfgoedinspectie is de behartiging van het maatschappelijke doel dat door de wetgever is beoogd: het behoud van het cultureel erfgoed. Het bevorderen van de naleving door zowel gedragsbeïnvloeding als door het stimuleren van normbesef vormt een belangrijk element in het toezicht.

Het veld waar de Erfgoedinspectie toezicht op houdt is zeer divers van aard. Het toezicht van de Erfgoedinspectie strekt zich uit tot:

- archeologische monumenten, opgravingen en vondsten;
- de archieven- en informatiehuishouding van de centrale overheid;
- de rijkscollectie;
- in Nederland beschermde particuliere cultuurgoederen;
- in- en uitvoer en teruggave van in het buitenland beschermde cultuurgoederen;
- instandhouding van rijksmonumenten en van door het Rijk aangewezen beschermde stads- en dorpsgezichten;

Het betreft de volgende onder het toezicht gestelde personen en organisaties:

- bedrijven, gemeenten en universiteiten met een opgravingsvergunning;
- eigenaren en beheerders van (archeologische) monumenten en van beschermd roerend cultureel erfgoed;
- de ministeries en de Hoge Colleges van Staat, de rechterlijke macht, publiek- en privaatrechtelijke zelfstandige bestuursorganen en de organen van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie in verband met de zorg voor hun archieven;

- beheerders van de rijkscollectie;
- overheden en hun adviesorganen in verband met hun taak op het terrein van (archeologische) monumentenzorg.

In deze monitor zijn de volgende organisaties bevraagd:

- 1) De Hoge Colleges van Staat, de rechterlijke macht, publiek- en privaatrechtelijke zelfstandige bestuursorganen en de organen van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie in verband met de zorg voor hun archieven;
- 2) Beheerders van de rijkscollectie in verband met het beheer van de rijkscollectie;
- 3) Gemeenten in verband met hun zorg voor de monumenten, de beschermde stads- en dorpsgezichten en de archeologie.

1.2 Het doel van de monitor Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie wil een goed beeld hebben van het nalevingniveau van de geldende regelgeving bij de organisaties die onder haar toezicht vallen. Daarom volgt de Erfgoedinspectie de organisaties zo goed mogelijk. Het is echter niet mogelijk bij elke organisatie frequent een fysieke inspectie uit te voeren. De omvang van het veld vraagt in veel gevallen om alternatieve, slimme inspectiemethoden.

De monitor Erfgoedinspectie is een belangrijk middel om alle onder toezicht gestelde organisaties in het oog te houden en om een indicatie te krijgen van het nalevinggedrag door deze organisaties. Deze digitale vragenlijst verstuurt de Erfgoedinspectie voortaan elke twee jaar. Op deze manier beschikt de Erfgoedinspectie over actuele gegevens van elke organisatie.

Op basis van deze gegevens maakt de Erfgoedinspectie een risicoanalyse van het totale toezichtveld. Mede op basis hiervan bepaalt de Erfgoedinspectie waar zij inspecties uitvoert. De Erfgoedinspectie verwerkt de uitkomsten tevens in het jaarlijkse verslag van het toezicht en de belangrijkste uitkomsten zijn weergegeven in de hier voorliggende publicatie *Monitorboek Erfgoedinspectie 2009-2010*.

De resultaten maken bovendien duidelijk waar structurele knelpunten liggen in de naleving van de wet- en regelgeving. Die knelpunten kunnen voor de Erfgoedinspectie aanleiding zijn om een onderzoek uit te voeren naar een bepaald thema, om de voorlichting uit te breiden of om in overleg met de beleidsdirectie of kennisinstituten knelpunten aan te kaarten.

1.3 Verantwoording

De monitor Erfgoedinspectie is de afgelopen tien jaar al toegepast op de archiefwettelijke zorgdragers. In 2009 is het instrument uitgebreid naar de toezichtvelden Monumenten en Archeologie en Collecties. De nieuwe vragenlijsten zijn inhoudelijk getoetst bij een selectie van de bevroagde organisaties. Later is nog eens een feitelijke proefversie via het internet door deze organisaties getest. In deze pilotfase is in overleg met de betrokkenen bepaald door wie de monitor zou kunnen worden ingevuld: de informatiemanager, de collectiebeheerder, de monumentenambtenaar, de directeur van een opgravingsbedrijf, etc. De contactpersonen zijn na de pilotfase door het bestuur van alle afzonderlijke organisaties aan de Erfgoedinspectie bekend gemaakt.

Begin december 2009 zijn de definitieve vragenlijsten uitgezet. De respons varieerde van 79% (347 van 441) voor de velden Monumenten en Archeologie, 88% (237 van 267) voor Archieven tot 100% (40 van 40) voor Collecties.

De uitkomsten zijn vastgelegd in individuele kleurenrapportages. Deze zijn in maart 2010 aangeboden aan het bestuur en de contactpersonen van de afzonderlijke organisaties. Daarnaast leverde de monitor een rapportage op met overkoepelende uitkomsten. Het *Monitorboek Erfgoedinspectie 2009-2010* is daarop gebaseerd.

1.4 Evaluatie

In de zomer van 2010 heeft de Erfgoedinspectie een interne en externe evaluatie uitgevoerd. Voor de externe evaluatie is een selecte groep organisaties telefonisch benaderd met een korte vragenlijst. Daarnaast zijn de opmerkingen die alle organisaties in de monitorlijst hebben ingevuld zorgvuldig onderzocht.

De externe evaluatie leerde dat de monitor Erfgoedinspectie in het veld zeer positief is ontvangen. Daarnaast tonen ook de beleidsdirecties en kennisinstituten zich enthousiast over de resultaten.

Intern is na de evaluatie enorm enthousiast gereageerd op de respons en de schat aan gegevens die de monitor oplevert. Deze maken het ons mogelijk om zeer gericht te werken.

Natuurlijk zijn er ook verbeterpunten. Voor de komende monitor zal de Erfgoedinspectie investeren in:

- het verduidelijken van de terminologie;
- meer ruimte voor nuancering van de vragen;
- aandacht voor de periode waarin de vragenlijsten moeten worden ingevuld;
- ruimere termijnen voor het doorgeven van de contactpersonen.

Tijdens de inspectiebezoeken die na de zomer zijn uitgevoerd bleek dat een belangrijk doel van de monitor, de zelfevaluatie voor de geïnspecteerde organisaties, is gerealiseerd.

1.5 Leeswijzer

De volgende drie hoofdstukken bieden u een inzicht in de uitkomsten van de monitor Erfgoedinspectie. In deze hoofdstukken wordt een keuze uit de vragen en antwoorden van de toezichtvelden Archiven, Collecties, Monumenten en Archeologie gepresenteerd. Er is naar gestreefd om in deze beknopte uitgave enerzijds de uitkomsten ten aanzien van de naleving op de belangrijkste wettelijke eisen te presenteren, anderzijds om opmerkelijke uitkomsten een plaats te geven. Per onderwerp presenteert de Erfgoedinspectie een of meer vragen, de achtergrond daarvan en de bevindingen geïllustreerd met cijfers en grafieken. Per onderwerp wordt met nummers verwezen naar de integrale vragenlijsten die gebruikt zijn voor Archiven, Collecties en Monumenten en Archeologie. Deze vragenlijsten vindt u op de website van de Erfgoedinspectie.

Het *Monitorboek Erfgoedinspectie 2009-2010* is in de eerste plaats bedoeld om de bevraagde organisaties inzicht te geven in de uitkomsten van de monitor Erfgoedinspectie. Om deze reden bevat deze publicatie geen analyse en aanbevelingen. Immers, de gegevens vormen de basis voor de risicoanalyse die de Erfgoedinspectie uitvoert, op grond waarvan vervolgens gerichte inspectie-activiteiten worden geprogrammeerd. Daarmee worden de uitkomsten van de monitor nader onderzocht en geverifieerd. Aanbevelingen en conclusies volgen in inspectierapporten (per instelling of thematisch), in beleidsadviezen aan de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en in voorlichtingsactiviteiten. De uitkomsten van al deze activiteiten worden samengevat in het jaarlijkse verslag van het toezicht.

Archieven

2.1 Inleiding

Introductie

Op basis van de Archiefwet 1995 houdt de Erfgoedinspectie toezicht op de vorming en het beheer en behoud van de archieven van de centrale overheid. De Erfgoedinspectie kijkt hierbij naar de registratie, duurzame toegankelijkheid, veilige en duurzame opslag en de selectie en vernietiging van archiefbescheiden. Daarnaast inspecteert de Erfgoedinspectie of de archieven die voor blijvende bewaring zijn geselecteerd, adequaat worden bewerkt en als erfgoed naar het Nationaal Archief of een Regionaal Historisch Centrum worden overgebracht.

Toezichtveld

De Erfgoedinspectie houdt toezicht op het beheer van de archiefbescheiden van de centrale overheid. Dit betreft de volgende organen:

- de organen van het Rijk. Dit zijn de ministeries, de Hoge Colleges van Staat en het Kabinet der Koningin;
- de publiekrechtelijke zelfstandige bestuursorganen (zbo's). Bijvoorbeeld een Kamer van Koophandel, het Centraal Orgaan opvang asielzoekers of een openbare universiteit;
- de organen van de publiekrechtelijke beroeps- en bedrijfsorganisatie (pbo-organen). Bijvoorbeeld: de Sociaal Economische Raad, de product- en bedrijfschappen, de Orde van Advocaten;
- de privaatrechtelijke zelfstandige bestuursorganen. Bijvoorbeeld: Certificerende en keuringsinstanties arbeidsomstandigheden en voogdijinstellingen.

Wetgeving

De Erfgoedinspectie houdt toezicht op de naleving van de regels vastgelegd in de Archiefwet 1995, het Archiefbesluit 1995 en de Archiefregeling 2010.

Vragenlijst

De monitor voor het toezichtveld Archieven bestaat inmiddels tien jaar. De eerste jaren had deze de vorm van een papieren vragenlijst, die later werd vervangen door een digitale vragenlijst. De laatste drie jaar is daar een terugkoppeling naar de zorgdragers met een kleurenrapportage bijgekomen. Nieuw in deze editie van de monitor is ten eerste een gewijzigde opzet van de vragen naar de digitale informatiehuishouding. Ten tweede is de vragenlijst aangepast als gevolg van de invoering van de Archiefregeling 2010. Hoewel deze regeling pas per 1 april 2010 van kracht is geworden, is in de vragenlijst met de komst ervan rekening gehouden. Het betreft één nieuwe vraag over het metadata-schema en een aantal aanpassingen in de tekst van bestaande vragen.

De vragenlijst is opgebouwd in lijn met de archiefwet- en regelgeving en volgt deze volgens een aantal thema's: personeel en organisatie, geordende en toegankelijke staat, selectie, bewerking, vernietiging en overbrenging, veiligheid en fysiek beheer. De archiefwettelijke thema's worden aangevuld met vragen over sturing en controle. De antwoorden op deze vragen geven een indicatie van de mate van zelfregulering bij een organisatie.

Reikwijdte

De vragenlijst is uitgezet bij alle organisaties die zowel onder de werking van de Archiefwet als onder het toezicht van de Erfgoedinspectie vallen, met uitzondering van de in de volgende alinea genoemde organisaties. Voor deze monitor waren dat 267 organisaties; de respons was 89%. Het formele zorgdragerschap bepaalt of een organisatie de vragenlijst krijgt toegestuurd. Onderdelen, zoals agentschappen en diensten, die onder het zorgdragerschap van een centrale organisatie ressorteren krijgen dus geen eigen vragenlijst toegestuurd.

In de laatste twee edities van de monitor zijn de ministeries uitgezonderd, omdat het toezicht is verlegd van toezicht op de individuele departementen naar monitoring van de voortgang bij de implementatie van de *Baseline* met het bijbehorende stelsel van audits en controle. Andere zorgdragers die niet zijn benaderd voor de monitor zijn organisaties met een zeer beperkte openbaar gezag taak, zoals bijvoorbeeld de APK-keuringstations en de scholen in het basis- en voortgezet onderwijs. De vragenlijst is begin december 2009 verstuurd. De uiterste inzenddatum was 31 januari 2010.

In dit hoofdstuk worden in hoofdzaak de uitkomsten van de meest recente monitor gepresenteerd en deze gelden over het jaar 2009. Daarnaast worden op enkele onderdelen ook de trends weergegeven op basis van gegevens uit eerdere onderzoeken.

Interpretatie van de grafieken

In de grafieken betekent de kleur rood over het algemeen ‘voldoet niet aan de desbetreffende bepaling in de wet- en regelgeving’, groen betekent ‘voldoet’ en geel/oranje ‘voldoet gedeeltelijk’. Uitzondering hierop zijn de drie grafieken over het beleidsplan, de middelen en de digitale systemen waarin zich archiefbescheiden bevinden. Hier betreft het geen wettelijke norm. De kleuren die in de grafieken zijn gebruikt komen waar mogelijk overeen met de kleuren in de individuele rapportage die naar elke zorgdrager is toegestuurd. Daar waar de kleur in de grafieken afwijkt van de individuele rapportages, wordt dit in de tekst aangegeven.

2.2 Uitkomsten monitor Archieven

2.2.1 Personeel

Vragen

Is er naar uw mening voldoende personeel beschikbaar voor respectievelijk de sturing op en de uitvoering van de wettelijke taken op het gebied van het archiefbeheer? Is het personeel naar uw mening voldoende vakinhoudelijk gekwalificeerd? (vragen A7 en A8)

Achtergrond

Voldoende en goed gekwalificeerd personeel is een belangrijke voorwaarde voor een goed archiefbeheer. Artikel 14 van het Archiefbesluit geeft aan dat de zorgdrager moet zorgen voor voldoende en deskundig personeel op het gebied van het archiefbeheer. In het besluit wordt geen verdere invulling gegeven aan de norm 'voldoende'.

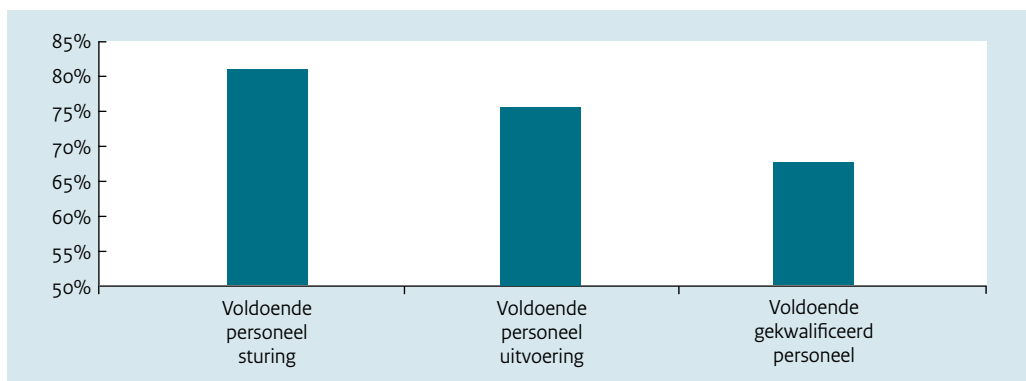
Bevindingen

Een meerderheid van de zorgdragers vindt dat er voldoende personeel is, zeker voor wat betreft de sturing (81%), maar ook voor wat betreft de uitvoering (76%). Van de zorgdragers geeft 68% aan te beschikken over personeel dat voldoende gekwalificeerd is. Over de afgelopen drie jaar zijn deze percentages nagenoeg gelijk gebleven.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, de organisatie beschikt over voldoende personeel voor de sturing	81	193
Ja, de organisatie beschikt over voldoende personeel voor de uitvoering	76	181
Ja, de organisatie beschikt over personeel dat voldoende vakinhoudelijk gekwalificeerd is	68	161

Er is voldoende personeel archiefbeheer

2.2.2 Middelen

Vraag

Zijn er voldoende middelen voor de uitvoering van de wettelijke taken op het gebied van het archiefbeheer? (vraag A11)

Achtergrond

De middelen in deze vraag verwijzen naar middelen om het archiefbeheer mogelijk te maken, waaronder financiële middelen en middelen als een archiefruimte, archiefkasten en registratie-documentmanagement- en recordmanagementsystemen. Het ter beschikking staan van voldoende middelen is voorwaardelijk voor een goed archiefbeheer. In de archiefwetgeving is dit niet expliciet benoemd, maar de eisen uit met name het Archiefbesluit en de Archiefregeling impliceren dat er middelen ter beschikking zijn gesteld.

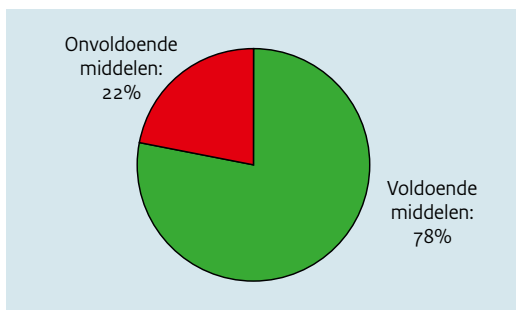
Bevindingen

Een meerderheid van 78% van de zorgdragers zegt over voldoende middelen voor het archiefbeheer te beschikken.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, er zijn voldoende middelen voor de uitvoering van de wettelijke taken van het archiefbeheer	78	186
Nee, er zijn onvoldoende middelen	22	51

Er zijn (on)voldoende middelen

2.2.3 Beleidsplan

Vragen

Heeft uw organisatie een vastgesteld beleidsplan voor het archiefbeheer? Wanneer is dit beleidsplan vastgesteld? (vragen B1 en B1.1)

Achtergrond

Met beleidsplan wordt bedoeld een plan waarin het beleid met betrekking tot het archiefbeheer is geformuleerd. Dit hoeft niet een specifiek plan voor het archiefbeleid te zijn, maar kan ook onderdeel uitmaken van bijvoorbeeld een informatiebeleidsplan. Een beleidsplan is geen archiefwettelijk vereiste, maar wel een indicatie of ontwikkelingen met betrekking tot het archiefbeheer in een organisatie in het beleid zijn opgenomen. Gezien de snelle ontwikkelingen in de archiefwereld is het belangrijk dat het beleid actueel is. De Erfgoedinspectie legt hiervoor een grens bij 2005; plannen vastgesteld voor 2005 worden als verouderd gekarakteriseerd.

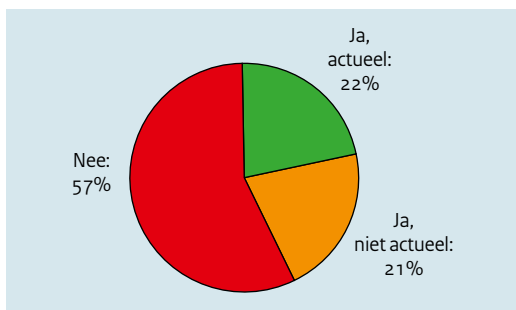
Bevindingen

Van de zorgdragers zegt 43% beleid voor het archiefbeheer te hebben vastgesteld. Van deze zorgdragers heeft bijna de helft verouderd beleid. Meer dan de helft van de zorgdragers, (57%), geeft aan helemaal geen beleidsplan voor het archiefbeheer te hebben. In de individuele rapportages is de datum van vaststelling niet meegewogen, zodat daar de kleur oranje bij de vraag over het beleidsplan niet voorkomt, maar enkel met groen (wel een plan) en rood (geen plan) wordt gewerkt.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, heeft een vastgesteld beleidsplan	43	102
Vastgesteld 2005-2010	22	52
Vastgesteld vóór 2005	21	50
Nee, heeft geen vastgesteld beleidsplan	57	135

Beschikt over een beleidsplan

2.2.4 Beheersregels

Vragen

Heeft uw organisatie beheersregels in de zin van artikel 14 van het Archiefbesluit vastgesteld? Zijn in de beheersregels de verantwoordelijkheden vastgelegd, zijn er bepalingen opgenomen over de uitvoering van het archiefbeheer en worden de beheersregels binnen de gehele organisatie toegepast? (vragen B2, B2.2, B.2.3 en B2.5)

Achtergrond

Conform artikel 14 van het Archiefbesluit zijn zorgdragers verplicht beheersregels ten aanzien van hun archiefbescheiden vast te stellen. In het besluit is niet voorgeschreven waaraan deze beheersregels moeten voldoen. De vorm waarin beheersregels voorkomen kan dan ook per zorgdrager verschillen. Er zijn echter wel logische eisen die aan beheersregels gesteld kunnen worden. Zo moeten de beheersregels actueel zijn, toegepast worden en voor de gehele organisatie gelden. Deze minimeisen komen in bovengenoemde vragen terug. Voor de Erfgoedinspectie vormen de beheersregels een belangrijke indicatie of het archiefbeheer goed geregeld is.

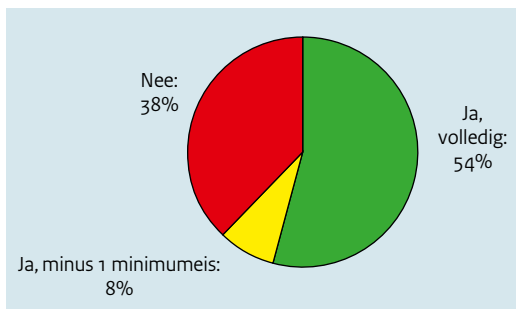
Bevindingen

Uit de monitor over de twee voorafgaande jaren blijkt dat het percentage organisaties dat aangeeft beheersregels te hebben vastgesteld, is gestegen van 57% naar 62%. Uit de laatste monitor blijkt dat het merendeel van de organisaties (54%) beheersregels heeft die voldoen aan de minimeisen; 8% geeft aan dat aan één van deze eisen niet wordt voldaan. Dit betreft hoofdzakelijk de *toepassing* van de beheersregels.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, heeft vastgestelde beheersregels	62	146
Voldoet aan de eisen	54	126
Voldoet niet aan één van de eisen	8	20
Nee, heeft geen vastgestelde beheersregels	38	91

Voldoet aan minimeisen van beheersregels

2.2.5 Normenkader en kwaliteitssystemen

Vragen

Hanteert uw organisatie een normenkader voor het archiefbeheer? Is er in uw organisatie een kwaliteitssysteem ingevoerd, waar het archiefbeheer expliciet onderdeel van uitmaakt? (vragen B3 en B4)

Achtergrond

Een kwaliteitssysteem is een continu proces van meten en verbeteren van processen en producten. Om een kwaliteitssysteem gericht toe te kunnen passen moeten er expliciete eisen en normen voor het archiefbeheer worden geformuleerd. Over het algemeen zal het archiefbeheer onderdeel uitmaken van een door een organisatie gehanteerd kwaliteitssysteem. Met het van kracht worden van de nieuwe Archiefregeling in april 2010 is het voor een zorgdrager verplicht toetsbare normen en een kwaliteitssysteem voor het archiefbeheer te hebben, in ieder geval als de zorgdrager blijvend te bewaren archiefbescheiden beheert (artikel 16). Los daarvan zijn het hebben en hanteren van een kwaliteitssysteem en toetsbare normen noodzakelijk om de kwaliteit van het archiefbeheer te kunnen meten en verbeteringen te kunnen doorvoeren. Voor de Erfgoedinspectie is het een belangrijke aanwijzing dat de organisatie serieus werk maakt van de kwaliteit van het archiefbeheer en dat er in een bepaalde mate aan zelfregulering wordt gedaan.

Bevindingen

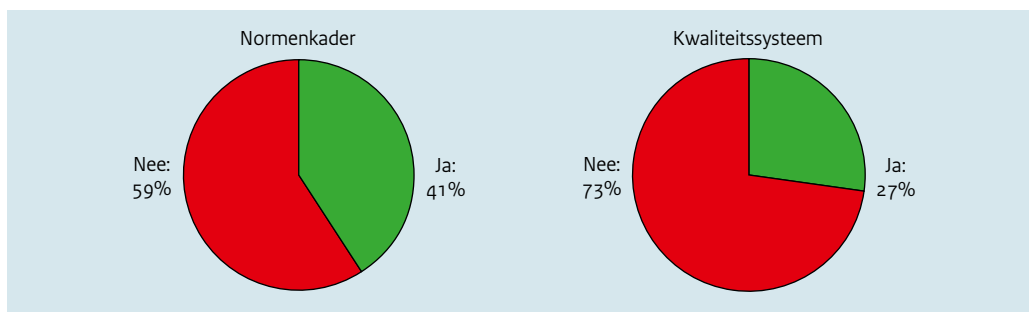
Het percentage zorgdragers dat aangeeft te voldoen aan artikel 16 van de Archiefregeling is laag. Bij 27% van de zorgdragers is een kwaliteitssysteem ingevoerd en bij 41% een normenkader; van de zorgdragers zegt 18% zowel een kwaliteitssysteem als een normenkader te hebben. Van de 195 organisaties die volgens de Archiefregeling verplicht een kwaliteitssysteem zouden *moeten* hebben (omdat zij blijvend te bewaren archiefbescheiden beheren of niet beschikken over een selectielijst) heeft 16% dat daadwerkelijk.¹ Deze 32 organisaties voldoen aan het eerder genoemde artikel in de regeling.

¹ Zo lang een organisatie niet beschikt over een selectielijst is het onbekend of zij blijvend te bewaren archiefbescheiden beheert. Tot vaststelling van de selectielijst gelden daarom dezelfde eisen als voor de organisaties die blijvend te bewaren archiefbescheiden vormen en beheren.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, hanteert een normenkader	41	98
Ja, er is een kwaliteitssysteem	27	64
Heeft een normenkader en kwaliteitssysteem	18	43

Normenkader en kwaliteitssysteem

2.2.6 Audit, planning en control en jaarplan

Vragen

Vinden er periodiek audits plaats op het archiefbeheer? Maakt het archiefbeheer onderdeel uit van de planning- en controlcyclus? Maakt het archiefbeheer onderdeel uit van het jaarplan van uw organisatie? (vragen B6, B7 en B8)

Achtergrond

Een kwaliteitssysteem kan niet zonder regelmatige toetsing en goede borging binnen de sturing van een organisatie. Het uitvoeren van periodieke audits, het opnemen van het archiefbeheer in de planning- en control-cyclus en het jaarplan, geven een goede indicatie van de mate waarin het archiefbeheer onderdeel uitmaakt van het sturingsmechanisme van een organisatie. Het gaat hier niet om archiefwettelijke bepalingen, maar wel om belangrijke aanwijzingen dat het archiefbeheer goed in de organisatie belegd is en dat de kwaliteit in het interne systeem geborgd is.

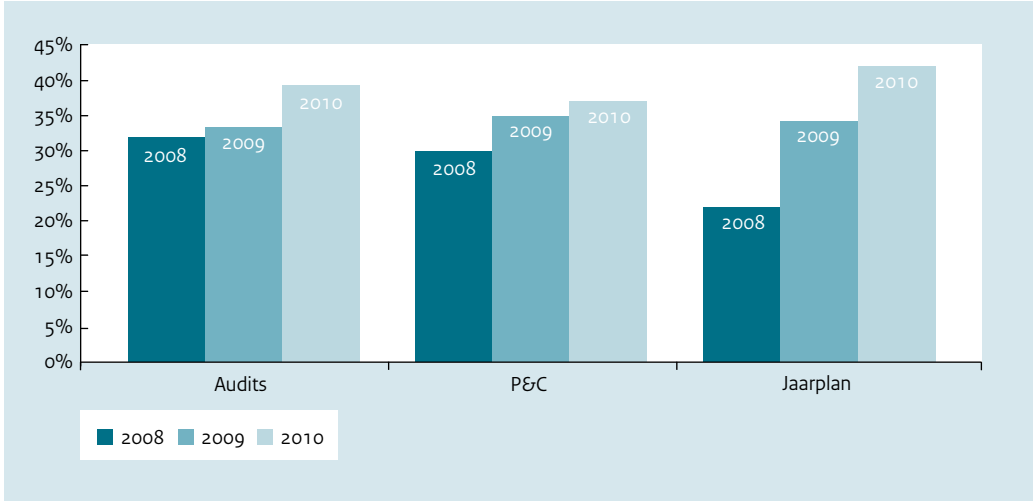
Bevindingen

Met 39% en 37% is het percentage organisaties dat aangeeft audits uit te voeren en/of het archiefbeheer onderdeel te laten uitmaken van de planning- en control-cyclus, nog aan de lage kant. Het percentage organisaties dat zegt aandacht aan het archiefbeheer in het jaarplan te besteden is toegenomen tot 42%. De genoemde percentages laten over de afgelopen drie jaar een stijgende lijn zien. Dit loopt in de pas met het toenemende belang dat aan sturing en beheersing wordt gehecht.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, er vinden periodiek audits plaats op het archiefbeheer	39	92
Ja, het archiefbeheer maakt onderdeel uit van de p&c cyclus	37	88
Ja, het archiefbeheer maakt onderdeel uit van het jaarplan	42	100

Audit, planning en control en jaarplan

2.2.7 Bestandsoverzicht

Vragen

Beschikt uw organisatie over een bestandsoverzicht? Uit welk jaar dateert dit overzicht? (vragen C4 en C4.1)

Achtergrond

Kern van de Archiefwet is dat de zorgdrager de archiefbescheiden in goede, geordende en toegankelijke staat brengt en bewaart. Om hier gevolg aan te kunnen geven is een absolute voorwaarde dat een organisatie weet welke archieven in haar bezit zijn. Conform artikel 18 van de Archiefregeling zijn zorgdragers verplicht te beschikken over een actueel, compleet en logisch samenhangend overzicht van de archiefbescheiden, kortweg het bestandsoverzicht genoemd. Het artikel noemt een aantal voorwaarden waaraan het overzicht moet voldoen. Eén van deze voorwaarden betreft de actualiteit van het bestandsoverzicht. Het bestandsoverzicht is voor de Erfgoedinspectie één van de belangrijke basisvoorwaarden voor een goed archiefbeheer.

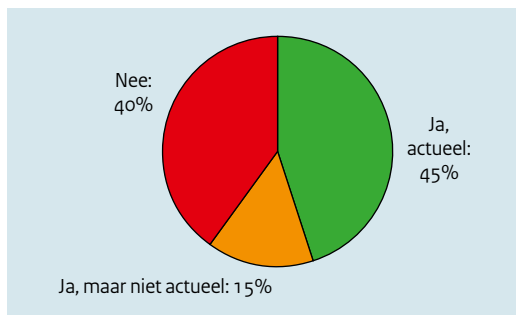
Bevindingen

Het percentage organisaties dat aangeeft over een bestandsoverzicht te beschikken is tussen 2007 en 2009 gestegen van 42% naar 60%. Het merendeel van de bestandsoverzichten binnen deze 60% is van 2005 of later, 15% van de organisaties geeft aan dat het bestandsoverzicht dateert van vóór 2005. De Erfgoedinspectie beschouwt zo'n bestandsoverzicht als verouderd. In de individuele rapportages heeft de kleur oranje een andere betekenis dan in onderstaande grafiek, namelijk dat aan meerdere eisen van een bestandsoverzicht niet wordt voldaan.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, heeft een bestandsoverzicht	60	142
Vastgesteld 2005-2010	45	107
Vastgesteld vóór 2005	15	35
Nee, heeft geen bestandsoverzicht	40	95

Beschikt over een bestandsoverzicht

2.2.8 Digitale systemen waarin zich archiefbescheiden bevinden

Vragen

Gebruikt uw organisatie digitale systemen waarin zich archiefbescheiden bevinden? Heeft uw organisatie een overzicht van de digitale systemen waarin zich archiefbescheiden bevinden? Worden op de digitale systemen die archiefbescheiden bevatten de functionele eisen uit de NEN 2082 (vroeger REMANO/kernmodel) toegepast? (vragen C1, C2 en C3)

Achtergrond

Deze vragen zijn in de monitor opgenomen om duidelijk te krijgen hoe de stand van zaken is voor wat betreft digitale archiefbescheiden. De vragen zijn met opzet zo gesteld dat het alle digitale systemen die archiefbescheiden bevatten betreft en niet alleen de document/record management applicaties (DMS/RMA). De vraag over het overzicht van de digitale systemen is tegelijkertijd een verbijzondering van het bestandsoverzicht voor de digitale archiefbescheiden.

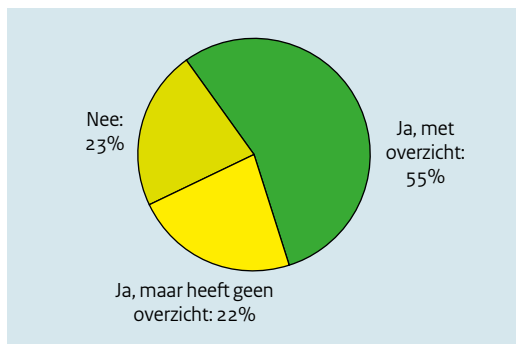
Bevindingen

Meer dan drie kwart van de zorgdragers geeft aan met digitale systemen te werken waarin zich archiefbescheiden bevinden. Van deze organisaties heeft 71% een overzicht van deze systemen. Van de organisaties met digitale systemen geeft 28% aan dat op die systemen de NEN 2082 is toegepast; hiervan betreft de helft alleen het DMS/RMA.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, gebruikt digitale systemen waar zich archiefbescheiden in bevinden	77	183
N=183		
Hiervan: heeft een overzicht van deze systemen	71	130
Hiervan: wordt de NEN 2082 op toegepast.	28	51

Gebruikt digitale systemen met archiefbestanden

2.2.9 Selectielijst

Vragen

Beschikt uw organisatie over selectielijsten en/of eventueel nog geldige vernietigingslijsten? Betreffen deze selectie- en/of vernietigingslijsten het gehele werkterrein en de gehele periode waarover haar archieven lopen en worden de selectielijsten periodiek geactualiseerd? (vragen C8, C8.1, C8.2 en C8.3)

Achtergrond

De selectielijst is een wettelijk voorgeschreven document (artikel 5 van de Archiefwet), waarin de bewaar- en vernietigingstermijnen van archiefbescheiden formeel zijn vastgelegd. Ook is in de selectielijst vastgesteld of en zo ja welke archiefbescheiden voor blijvende bewaring in aanmerking komen. Met andere woorden uit de selectielijst blijkt of een organisatie over toekomstig erfgoed beschikt.

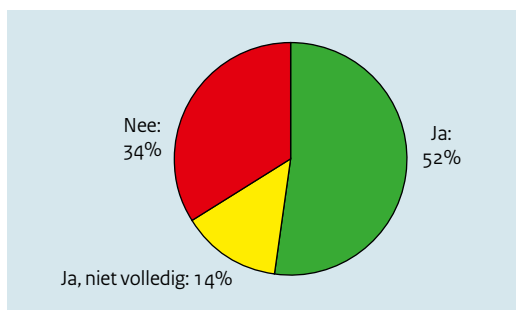
Bevindingen

Het percentage organisaties dat aangeeft over een selectielijst te beschikken is gestegen van 17% in 2000 naar 66% in 2009. Hoewel dit een flinke verbetering is, zijn er in 2009 nog altijd 81 organisaties binnen de centrale overheid die geen selectielijst hebben, en 33 organisaties die een onvolledige selectielijst hebben. Organisaties die geen selectielijst(en) hebben, kunnen en mogen hun archiefbescheiden niet vernietigen en weten niet of er zich toekomstig erfgoed in hun archieven bevindt. Dit kan in de toekomst leiden tot achterstanden in overbrenging. Ook kan er onrechtmatige vernietiging plaatsvinden waardoor toekomstig erfgoed verloren kan raken.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, de organisatie beschikt over een selectielijst	66	156
Ja, de organisatie beschikt over een volledige selectielijst	52	123
Ja, de organisatie beschikt over een onvolledige selectielijst	14	33
Nee, de organisatie beschikt niet over een selectielijst	34	81

Beschikt over een selectielijst

2.2.10 Vernietigen

Vragen

Vindt er periodiek vernietiging van archiefbescheiden plaats en vindt de vernietiging plaats op basis van selectielijsten? (vragen C12 en C12.1)

Achtergrond

Vernietigen van archiefbescheiden is een wettelijke verplichting (artikel 3 van de Archiefwet). Dit kan en mag alleen op basis van de termijnen genoemd in een officiële selectielijst. Zonder selectielijst mag er niet vernietigd worden. Het belang van vernietiging ligt onder andere in het beheersbaar houden van de archieven en in de bescherming van bijvoorbeeld persoonsgegevens.

Vernietiging van archiefbescheiden zonder geldige selectielijst is onrechtmatige vernietiging.

Bevindingen

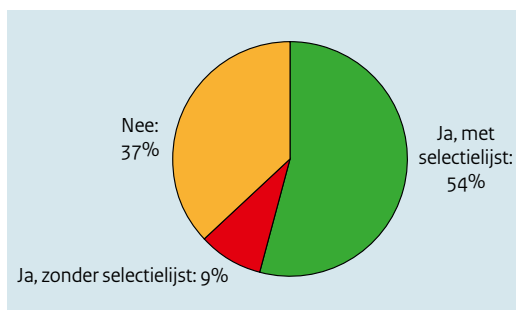
Het percentage organisaties dat zegt periodiek archiefbescheiden te vernietigen is 63%. De 37% organisaties die zegt niet te vernietigen zal in de toekomst geconfronteerd kunnen worden met achterstanden.

Uit de monitor blijkt dat 21 organisaties zonder een selectielijst vernietigen. In werkelijkheid is dit aantal groter, omdat uit inspectie-ervaring bekend is dat een aantal organisaties een lijstje met vernietigingstermijnen als een officiële selectielijst beschouwt.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, de organisatie vernietigt periodiek archiefbescheiden	63	149
Hiervan: vernietigt de organisatie op basis van een selectielijst	54	128
Hiervan: vernietigt de organisatie zonder selectielijst	9	21
Nee, de organisatie vernietigt niet	37	88

Vernietigt archiefbescheiden

2.2.11 Overbrenging

Vraag

Vindt er periodiek overbrenging van archiefbescheiden plaats? (vraag C13)

Achtergrond

Conform artikel 12 van de Archiefwet 1995 moeten archiefbescheiden die op een vastgestelde en geldende selectielijst zijn aangemerkt als blijvend te bewaren, als zij ouder zijn dan twintig jaar, worden overgebracht naar een openbare archiefbewaarplaats. De overbrenging moet plaatsvinden binnen tien jaar nadat de archiefbescheiden de leeftijd van twintig jaar hebben bereikt. Organisaties die archiefbescheiden beheren die ouder zijn dan 30 jaar hebben zogenaamde achterstanden.

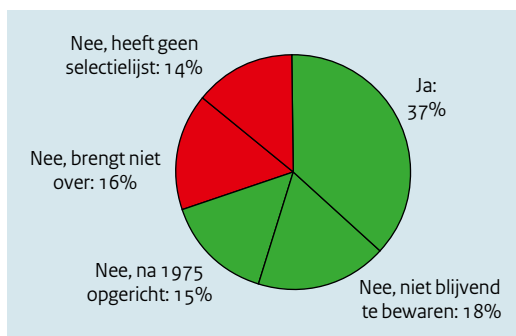
Bevindingen

Van het totaal aantal van 237 zorgdragers geeft 37% (88) aan dat er regelmatig wordt overgebracht. Van de 149 (63%) organisaties die niet overbrengen, zijn er 42 die aangeven slechts te vernietigen bescheiden te beheren. Van de resterende 45% (107) zorgdragers heeft 16% (39) archief waarvoor, gezien de oprichtingsdatum van de organisatie, de wettelijke verplichting tot overbrenging is ingegaan.² Daarnaast zegt 14% (32) van de organisaties dat zij niet overbrengen, omdat zij geen selectielijst hebben.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, de organisatie brengt periodiek over	37	88
Nee, de organisatie heeft geen blijvend te bewaren archiefbescheiden	18	42
Nee, de organisatie is na 1975 opgericht	15	36
Nee, de organisatie brengt niet over	16	39
Nee, want heeft geen selectielijst	14	32

Overbrenging

² De Erfgoedinspectie hanteert sinds de invoering van de Archiefwet 1995 en de verkorte overbrengingstermijn tot 20 jaar de grens van 1975 in de monitor

2.2.12 Achterstanden

Vragen

Heeft uw organisatie achterstanden in de bewerking en overbrenging van archiefbescheiden? Welke perioden betreffen die achterstanden? (vragen C14 en C14.1)

Achtergrond

Achterstanden bij archieven ontstaan als archieven niet tijdig worden bewerkt en vernietigd of worden overgebracht. Organisaties die geen vastgestelde selectielijst hebben kunnen snel achterstanden oplopen, omdat er zonder vastgestelde termijnen niet vernietigd mag worden of overgedragen kan worden. Vooral sinds de verkorting van de overbrengingstermijn in 1995 naar twintig jaar vormen achterstanden in de bewerking een probleem.

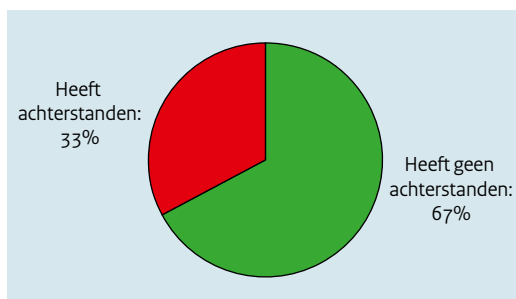
Bevindingen

Nog 33% (78) van de zorgdragers geeft aan dat zij achterstanden in de bewerking hebben. De kleuren in onderstaande grafiek zijn gelijk aan die gebruikt in de individuele rapportages.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Nee, de organisatie heeft geen achterstanden	67	159
Ja, de organisatie heeft achterstanden	33	78
Totaal	100	237
Over de periode vóór 1940	4	9
Over de periode 1940-1949	6	15
Over de periode 1950-1975	14	32
Over de periode na 1975	30	72

Achterstanden in de bewerking

2.2.13 Archiefruimte

Vragen

Beschikt uw organisatie over één of meerdere archiefruimten? Worden in deze ruimte(n) blijvend te bewaren archiefbescheiden bewaard? Voldoet de archiefruimte aan de eisen die gesteld worden in de Archiefregeling? (vragen D1, D1.1 en D 1.1.1)

Achtergrond

Artikel 14 van het Archiefbesluit schrijft voor dat de zorgdrager in voldoende archiefruimte voor hun archiefbescheiden voorziet. Een archiefruimte waarin blijvend te bewaren archiefbescheiden worden opgeslagen moet voldoen aan de eisen die zijn vastgelegd in de artikelen 27 tot en met 46 van de Archiefregeling.

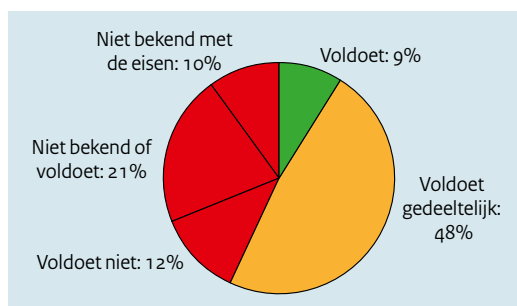
Bevindingen

Van de 210 organisaties die aangeven over een archiefruimte te beschikken worden er bij 182 (77%) blijvend te bewaren archiefbescheiden bewaard, dan wel is door het ontbreken van een selectielijst niet bekend of er blijvend te bewaren archiefbescheiden worden bewaard. Van deze archiefruimten voldoet 9% aan de eisen van de Archiefregeling en 48% gedeeltelijk.

Cijfers

N=237	%	Aantal
De organisatie beschikt over een archiefruimte	89	210
Hierin worden blijvend te bewaren archiefbescheiden bewaard	67	158
Onbekend, want er is geen selectielijst	10	24
N=182		
Hiervan: De archiefruimte voldoet aan de wettelijke eisen	9	17
Hiervan: De archiefruimte voldoet gedeeltelijk	48	87
Hiervan: De archiefruimte voldoet niet aan de wettelijke eisen	12	21
Hiervan: Het is niet bekend of de archiefruimte voldoet	21	39
Hiervan: Niet bekend met de wettelijke eisen	10	18

De archiefruimte voldoet aan de bepalingen

2.2.14 Materiële staat

Vraag

Voldoet de materiële staat van alle blijvend te bewaren archiefbestanden aan de eisen die worden gesteld in de artikelen 4 tot en met 15 van de Archiefregeling? (vraag D2)

Achtergrond

Blijvend te bewaren archiefbescheiden moeten duurzaam toegankelijk zijn. Daartoe is in de Archiefregeling een aantal voorschriften geformuleerd, variërend van de kwaliteit van papier tot de tijdige conversie naar nieuwe gegevensdragers.

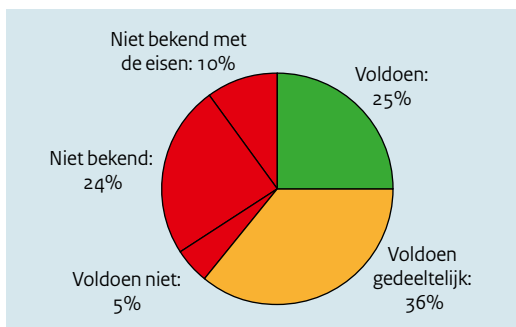
Bevindingen

Van de 195 (82%) organisaties die blijvend te bewaren archiefbescheiden beheren, zegt 25% aan de wettelijke eisen voor wat betreft de materiële staat van archiefbestanden te voldoen en 36% gedeeltelijk. In het totaal 39% voldoet niet aan de eisen, is niet bekend met de eisen dan wel weet niet of de bestanden aan de eisen voldoen.

Cijfers

N=237	%	Aantal
De archiefbestanden voldoen aan de wettelijke eisen	25	48
De archiefbestanden voldoen gedeeltelijk aan de wettelijke eisen	36	71
De archiefbestanden voldoen niet aan de wettelijke eisen	5	9
Het is niet bekend of aan de wettelijke eisen wordt voldaan	24	47
Niet bekend met de wettelijke eisen	10	20
Totaal	100	195

Archieven voldoen aan de eisen materiële staat

2.2.15 Uitbesteding

Vragen

Besteedt uw organisatie één of meerdere archieftaken uit bij een externe partij? Op welke archieftaken heeft deze uitbesteding betrekking? (vragen A6 en A6.1)

Achtergrond

De trend om gespecialiseerde taken die wat verder van het primaire proces afstaan uit te besteden is ook bij de archieven waarneembaar. Het betreft met name externe opslag, bewerking van archieven, advisering en projectmanagement.

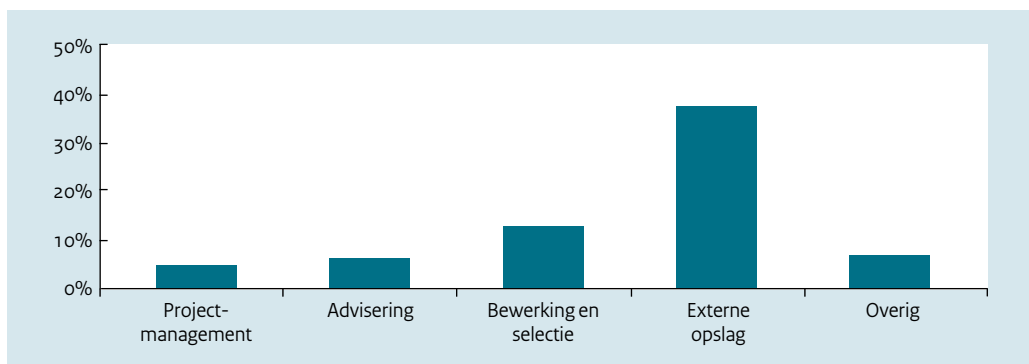
Bevindingen

Het percentage zorgdragers dat archiefwerkzaamheden uitbesteedt is voor de derde keer op rij toegenomen, 43% dit jaar tegenover 36% in 2009 en 30% in 2008. Externe opslag en bewerking en selectie worden relatief het vaakst uitbesteed.

Cijfers

N=237	%	Aantal
Ja, de organisatie besteedt archieftaken uit.	43	102
Projectmanagement	4	9
Advisering	5	11
Bewerking en selectie	12	29
Externe opslag	36	86
Overig	6	13

Uitbesteding

3

Collecties

3.1 Inleiding

Introductie

Op basis van de Regeling materieelbeheer museale voorwerpen (2006) en de beheersovereenkomsten die het Rijk heeft gesloten met de verzelfstandigde rijksmuseale instellingen, houdt de Erfgoedinspectie toezicht op het behoud en beheer van de rijkscollectie. Het gaat daarbij om roerend cultureel erfgoed van bijzondere artistieke, culturele of wetenschappelijke waarde waarvan de Staat eigenaar is of dat aan de zorg van de Staat is toevertrouwd. De Erfgoedinspectie is tevens belast met het toezicht op de naleving van Europese en mondiale wet- en regelgeving ter bescherming van cultuurgooederen.

Toezichtveld

De rijkscollectie wordt beheerd door de volgende beheerders:

- de verzelfstandigde rijksmuseale instellingen waarmee een beheersovereenkomst is gesloten;
- collectiebeheerders binnen de rijksdienst (waaronder het Instituut Collectie Nederland (ICN) en een aantal musea);
- ministeries en Hoge Colleges van Staat die een eigen collectie bezitten.

Wetgeving

De Erfgoedinspectie houdt toezicht op de naleving van de volgende wet- en regelgeving:

- Wet tot behoud van cultuurbezit (1984)
- Wet verzelfstandiging rijksmuseale diensten (1993) en de beheersovereenkomsten
- Regeling materieelbeheer museale voorwerpen (2006)
- Richtlijn nr. 93/7/EEG
- Verordening (EG) nr. 116/2009
- Sanctieregeling Irak (2004 II)
- Wet tot teruggave cultuurgooederen afkomstig uit bezet gebied (2007)
- Uitvoeringswet UNESCO-verdrag 1970

Boeddhabeeld, Museum Volkenkunde Leiden
Bron: Rob Koopman, Flickr, 17 juni 2009

Vragenlijst

De monitor is voor het toezichtveld Collecties voor de eerste keer uitgezet. Voor een belangrijk deel zijn de vragen gebaseerd op de Regeling materieelbeheer museale voorwerpen en de beheersovereenkomsten. Daarnaast heeft de Erfgoedinspectie ook andere relevante onderwerpen toegevoegd, die een beeld kunnen geven van de stand van zaken rondom de zorg voor de rijkscollectie. De vragenlijst is verdeeld in de volgende thema's: organisatie en personele bezetting, sturing, beleid en kaders, herkomst collectie, informatiebeheer, veiligheid, behoud en beheer, zichtbaarheid van de collectie en ten slotte ontwikkelingen en evaluatie monitor. De antwoorden op de vragen geven de Erfgoedinspectie, als toegelicht in de inleiding van deze publicatie, een *indicatie* over het beheer en behoud van de collectie door de bevraagde instellingen.

Reikwijdte

De vragenlijst is uitgezet bij alle organisaties die rijkscollectie beheren en daarmee volgens de Regeling materieelbeheer museale voorwerpen onder het toezicht van de Erfgoedinspectie vallen. Voor deze monitor waren dat 40 organisaties. De ministeries en Hoge Colleges van Staat zijn buiten beschouwing gelaten gezien de vaak zeer kleine eigen collecties en afwijkende beheersomstandigheden. De vragenlijst is begin december 2009 verstuurd. De uiterste inzenddatum was 31 januari 2010. De antwoorden gelden dus voor het jaar 2009.

Interpretatie van de grafieken

In de grafieken zijn de kleuren groen, oranje en rood gebruikt. Een groene score betekent dat dit onderwerp bij de betreffende organisaties geen risico lijkt te vormen voor de collecties. Een oranje score kan een signaal zijn dat de collectie op het onderwerp mogelijk een risico loopt. Een rode score duidt een punt van zorg aan en instellingen voldoen op dit onderwerp niet aan gestelde regels in bijvoorbeeld de Regeling materieelbeheer museale voorwerpen. Nogmaals moet worden benadrukt dat het in deze monitor gaat om antwoorden die organisaties zelf hebben gegeven en dat de scores beschouwd moeten worden als indicaties.

3.2 Uitkomsten monitor Collecties

3.2.1 Organisatie en personele bezetting

Vragen

Is er naar uw mening voldoende personeel beschikbaar voor respectievelijk uitvoering en sturing ten aanzien van goed beheer en behoud van de collectie? En zijn er naar uw mening voldoende financiële en facilitaire middelen voor de uitvoering van goed beheer en behoud van de collectie? (vragen A2 en A3)

Achtergrond

Goed behoud en beheer van een collectie vergt onder meer financiële en personele middelen. Het onvoldoende beschikken over personeel en/of middelen kan een risico vormen voor het behoud en beheer van de collectie.

Bevindingen

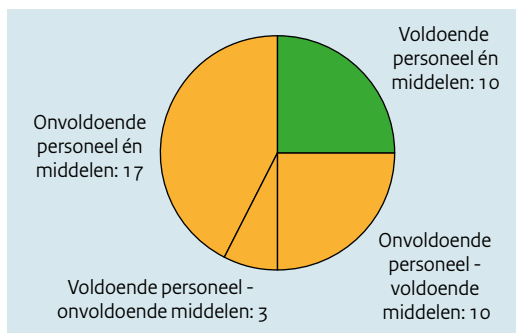
Voor de *sturing* ten aanzien van goed beheer en behoud van de collectie hebben de meeste organisaties (34 van de 40) volgens eigen zeggen voldoende personeel. Zoals in de grafiek wordt weergegeven is het geschetste beeld voor de *uitvoering* minder gunstig. Twee derde (27) van alle collectiebeheerders meldt een tekort aan personeel en de helft (20) een tekort aan middelen. 17 organisaties geven aan op beide gebieden een gebrek te hebben.

Cijfers

Is er naar uw mening voldoende personeel beschikbaar voor de <i>sturing</i> ten aanzien van goed beheer en behoud van de collectie?	Aantal
Ja	34
Nee	6
Totaal	40

		Zijn er naar uw mening voldoende financiële en facilitaire middelen voor de <i>uitvoering</i> van goed beheer en behoud van de collectie?		
		Ja	Nee	Totaal aantal
Is er naar uw mening voldoende personeel beschikbaar voor de <i>uitvoering</i> van goed beheer en behoud van de collectie?	Ja	10	3	13
	Nee	10	17	27
	Totaal	20	20	40

Personeel en middelen t.b.v. uitvoering

3.2.2 Beleidsplan

Vragen

Heeft uw organisatie een vastgesteld beleidsplan waarin de collectie is opgenomen? Zo ja, wanneer is dit beleidsplan vastgesteld? (vragen B1 en B1.1)

Achtergrond

Een beleidsplan waarin de collectie is opgenomen, is een document waarin een organisatie voor een periode van over het algemeen vier jaar toekomstplannen formuleert en aangeeft hoe zij die plannen wil realiseren. Het is niet wettelijk verplicht om een beleidsplan te hebben, maar het geeft de Erfgoedinspectie een indicatie of een organisatie planmatig met haar collectie omgaat. Een beleidsplan dient regelmatig te worden geactualiseerd.

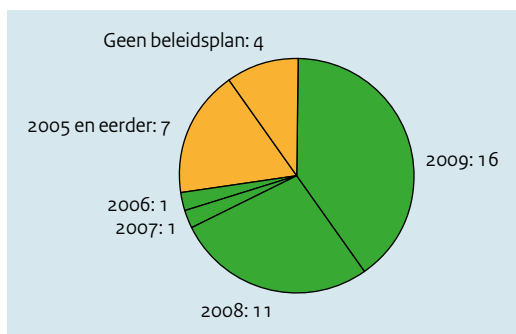
Bevindingen

Bijna drie kwart van alle bevroagde instellingen (29 van de 40) geeft aan een actueel, dat wil zeggen maximaal vier jaar geleden vastgesteld, beleidsplan te hebben waarin de collectie is opgenomen. Van de overige elf organisaties hebben vier geen beleidsplan en zeven een plan dat langer dan vier jaar geleden is vastgesteld en mogelijk verouderd is.

Cijfers

Heeft uw organisatie een beleidsplan waarin de collectie is opgenomen en zo ja, uit welk jaar?	Aantal
Beleidsplan vastgesteld in 2009	16
Beleidsplan vastgesteld in 2008	11
Beleidsplan vastgesteld in 2007	1
Beleidsplan vastgesteld in 2006	1
Beleidsplan vastgesteld in 2005 of eerder	7
Geen beleidsplan	4
Totaal	40

Recent vastgesteld beleidsplan

3.2.3 Ethische Code voor Musea

Vragen

Brengt u de Ethische Code voor Musea onder de aandacht van iedere individuele medewerker in uw organisatie? Zo ja, op welke wijze doet u dit? (vragen B2 en B2.1)

Achtergrond

De Ethische Code voor Musea biedt een instrument voor professionele zelfregulering. De code legt minimumnormen vast voor de handelwijze en het prestatieniveau van museummedewerkers en anderen die tot de museale beroepsgroep worden gerekend. De Museumvereniging heeft in haar lidmaatschapsvoorwaarden opgenomen dat van de leden wordt verwacht dat zij de Ethische Code voor Musea als uitgangspunt van hun handelen hanteren. Eenzelfde voorwaarde hanteert de Stichting het Nederlands Museumregister voor geregistreerde musea. De Erfgoedinspectie beschouwt toepassing en met name het onder de aandacht brengen van iedere medewerker van de Ethische Code als een indicatie van de professionaliteit van de medewerkers.

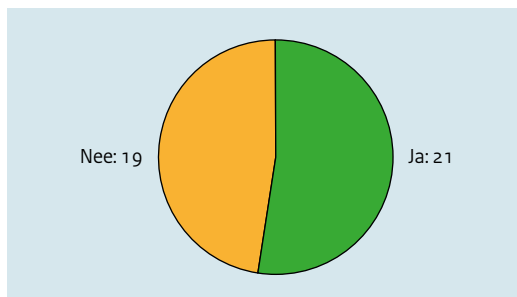
Bevindingen

Ruim de helft van de musea (21) zegt de Ethische Code onder de aandacht van de individuele medewerker te brengen. Dit gebeurt onder andere door nieuwe medewerkers te attenderen op de code (twaalf keer genoemd) maar ook door het opnemen in personeelshandboeken, op intranet en in werkprocedures (elf keer genoemd) en door het aan de orde te stellen in werkoverleggen en vergaderingen (acht keer genoemd). Een enkel museum laat alle nieuwe medewerkers de Ethische Code ondertekenen, terwijl een ander museum de gedragscode als integraal onderdeel van de arbeidsovereenkomst heeft opgenomen.

Cijfers

Brengt u de Ethische Code voor Musea onder de aandacht van iedere individuele medewerker in uw organisatie?	Aantal
Ja	21
Nee	19
Totaal	40

Ethische Code

3.2.4 Richtlijnen en normen voor registratie en conservering

Vragen

Heeft uw organisatie vastgelegde richtlijnen en/of normen op het gebied van registratie en op het gebied van conservering? Zo ja, welke richtlijnen hanteert u op deze gebieden? (vragen B3, B3.1, B4 en B4.1)

Achtergrond

Om te voorkomen dat collectie en collectiegegevens verloren gaan is het belangrijk dat musea richtlijnen hanteren om de kwaliteit van registratie en conservering te waarborgen. Musea dienen daarvoor zelf normen te ontwikkelen, die passen binnen de (inter)nationale richtlijnen.

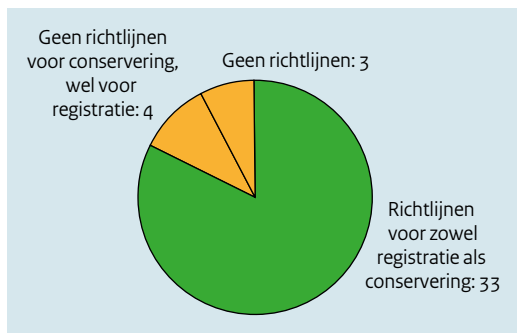
Bevindingen

Het merendeel van de bevroegde organisaties (33 van de 40) zegt richtlijnen te hebben vastgelegd met betrekking tot zowel de registratie als de conservering van de collectie. Het gaat voornamelijk om richtlijnen van het ICN, Spectrum en eigen richtlijnen. Vier organisaties hebben wel richtlijnen voor registratie maar niet voor conservering. De resterende drie respondenten hebben voor beide onderwerpen geen richtlijnen.

Cijfers

		Heeft uw organisatie vastgelegde richtlijnen en/of normen op het gebied van conservering?		Totaal aantal
		Ja	Nee	
Heeft uw organisatie vastgelegde richtlijnen en/of normen op het gebied van registratie?	Ja	33	4	37
	Nee	0	3	3
	Totaal	33	7	40

Richtlijnen registratie en conservering

3.2.5 Kwaliteitssysteem

Vragen

Is er in uw organisatie een kwaliteitssysteem ingevoerd? Zo ja, maakt de afdeling collecties onderdeel uit van dit kwaliteitssysteem? Welk kwaliteitssysteem hanteert uw organisatie op dit moment? (vragen B5, B5.1 en B5.2)

Achtergrond

Als een organisatie een kwaliteitssysteem gebruikt, waarvan ook het collectiebeheer deel uitmaakt, wijst dat op gestructureerde en periodieke aandacht voor de bedrijfsvoering rondom de collectie.

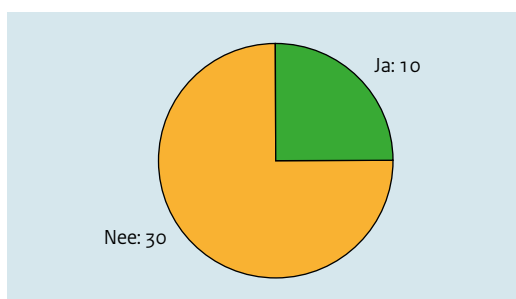
Bevindingen

Een kwart van alle bevraagde musea (10) geeft aan een kwaliteitssysteem te hebben ingevoerd. In al deze gevallen geldt het systeem ook voor de afdeling collecties. Systemen die worden genoemd zijn INK (Instituut Nederlandse Kwaliteit), ISO (International Organization for Standardization) en Spectrum. Ook is tweemaal een VRM-visitatie (Vereniging van Rijksgesubsidieerde Musea) als kwaliteitssysteem opgegeven. Weliswaar besteedt de VRM-visitatie ruime aandacht aan kwaliteitszorg, de Erfgoedinspectie beschouwt dit niet als een kwaliteitssysteem voor de collecties.

Cijfers

Is in uw organisatie een kwaliteitssysteem ingevoerd waarvan de afdeling collecties onderdeel uitmaakt?	Aantal
Ja	10
Nee	30
Totaal	40

Toepassing kwaliteitssysteem

3.2.6 Audits en visitaties

Vragen

Vinden er periodiek audits en/of visitaties plaats op collecties? Door welke partij worden deze audits en/of visitaties gehouden? En met welke frequentie? (vragen B6, B6.1 en B6.2)

Achtergrond

Ook periodieke audits en/of visitaties gelden voor de Erfgoedinspectie als indicatie voor structurele aandacht voor collectiezorg. Eventuele tekortkomingen zullen sneller worden geconstateerd en kunnen worden verholpen.

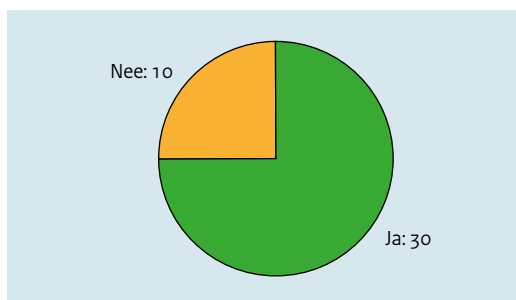
Bevindingen

Audits en/of visitaties vinden volgens eigen opgave in drie kwart (30) van de bevroagde musea plaats. Deze worden gehouden door met name de accountant (12), de eigen auditdienst (8) en de VRM (7). De meeste audits en visitaties worden eenmaal per jaar uitgevoerd.

Cijfers

Vinden er periodiek audits en/of visitaties plaats op collecties?	Aantal
Ja	30
Nee	10
Totaal	40

Audits en visitaties op collecties

3.2.7 Eigendomsgeschiedenis

Vragen

Is de eigendomsgeschiedenis van alle voorwerpen in uw collectie bekend? Zo nee, wat is bij benadering het percentage voorwerpen waarvan de eigendomsgeschiedenis niet bekend is en het percentage waarvan de eigendomsgeschiedenis niet meer te achterhalen is? (vragen C1, C1.1 en C1.2)

Achtergrond

Het gaat bij de eigendomsgeschiedenis om twee punten. Ten eerste is de juridische status (eigendomssituatie) belangrijk. Ten tweede gaat het om de herkomst, ofwel de volledige geschiedenis en de eigendomssituaties van een object vanaf het moment van zijn ontdekking of vervaardiging tot heden, op basis waarvan de authenticiteit en het eigendomsrecht kunnen worden vastgesteld. Hierdoor ontstaat duidelijkheid over wie het voorwerp in eigendom heeft en/of wie het eventueel namens hem beheert. Bij eventuele claims tot teruggave kan adequater worden gereageerd. Helderheid over dit onderwerp is bovendien belangrijk om bijvoorbeeld te voorkómen dat voorwerpen met een onduidelijke juridische status of herkomstgeschiedenis in de collectie terecht komen en dat het museum zo ongewild deel heeft gehad aan de handel in illegaal materiaal.

Bevindingen

Bij de analyse en evaluatie van de gegevens van de respondenten werd duidelijk dat deze vraag mogelijk onvoldoende scherp is geformuleerd en wellicht door een aantal respondenten verkeerd is geïnterpreteerd. Met eigendomsgeschiedenis werd in deze vraag zowel de herkomst als de juridische status van een voorwerp bedoeld. Mogelijk is dat niet altijd als zodanig opgevat bij de beantwoording van de vragen. Ruim de helft (21) van de organisaties geeft aan niet de eigendomsgeschiedenis van alle voorwerpen te kennen. De bijbehorende percentages die zijn aangegeven variëren van 1 tot 90% Dit geldt eveneens voor de vraag naar het percentage voorwerpen waarvan de eigendomsgeschiedenis niet meer is te achterhalen.

Cijfers

Is de eigendomsgeschiedenis van alle voorwerpen in uw collectie bekend?	Aantal
Ja	19
Nee	21
Totaal	40

3.2.8 Beladen erfgoed

Vraag

Bevindt zich in uw collectie mogelijk beladen erfgoed? (vraag C2)

Achtergrond

Onder mogelijk beladen erfgoed verstaat de Erfgoedinspectie:

- discutabele aanwinsten uit de periode vanaf 1933 die direct verband houden met het naziregime en de Tweede Wereldoorlog;
- voorwerpen die op of na 14 januari 1959 onrechtmatig een bezet gebied tijdens een gewapend conflict hebben verlaten en afkomstig zijn uit een van de verdragspartijen bij het Haags Verdrag (1954);
- voorwerpen die verkregen zijn door onrechtmatige invoer, uitvoer en eigendomsoverdracht en afkomstig zijn uit verdragspartijen bij het UNESCO-verdrag 1970;
- voorwerpen die het grondgebied van Irak onrechtmatig hebben verlaten na 6 augustus 1990;
- aanwinsten in strijd met de nationale wetgeving (Wet tot behoud cultuurbezit 1984, Archiefwet 1995 en Monumentenwet 1988);
- cultureel gevoelige voorwerpen en beschermde biologische of geologische specimina zoals beschreven in de Ethische Code voor Musea.

Bevindingen

23 van de 40 respondenten geven aan geen beladen erfgoed in de collectie te hebben. Ook voor deze vraag geldt echter dat uit de analyse bleek dat de formulering mogelijk onvoldoende scherp is geformuleerd en/of dat geldende wet- en regelgeving onvoldoende bekend is. Voor de Erfgoedinspectie is het een reden om nadere aandacht aan dit onderwerp te besteden in het kader van de communicatiecampagne van het Ministerie van OCW over de UNESCO-verdragen.

Cijfers

Bevindt zich in uw collectie mogelijk beladen erfgoed?	Aantal
Nee	23
Ja	17
Totaal	40

3.2.9 Onderzoek herkomst

Vragen

Doet u bij verwerving een onderzoek naar de herkomst van de te verwerven objecten? Zo ja, op welke wijze? Doet u bij tijdelijke bruiklenen voor bijvoorbeeld tentoonstellingen een onderzoek naar de herkomst van de geleende objecten? (vragen C3, C3.1 en C4)

Achtergrond

Onderzoek naar de herkomst van voorwerpen die worden verworven door koop, bruikleen, schenking, legaat of anderszins, is van belang om collecties en tentoonstellingen te vrijwaren van voorwerpen met een twijfelachtige herkomst. Voorts draagt het bij aan een groter bewustzijn van het verlies dat personen, instellingen of staten hebben geleden bij onrechtmatige invoer, uitvoer of eigendomsoverdracht van voorwerpen én aan de bestrijding van de handel in cultuurgooederen met een onrechtmatige herkomst. De Erfgoedinspectie onderschrijft hetgeen hierover onder meer in de Ethische Code voor Musea is vermeld.

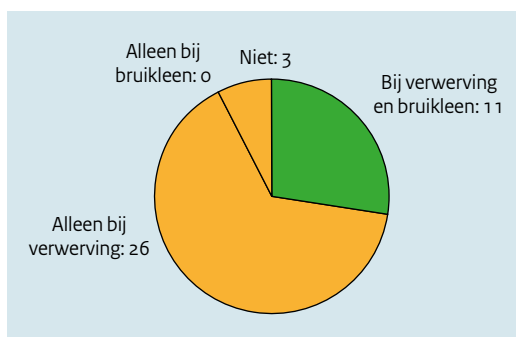
Bevindingen

Bij verwerving doen vrijwel alle organisaties (37) volgens eigen opgave onderzoek naar de herkomst van de te verwerven objecten. De wijze van onderzoek varieert van literatuur- en archiefonderzoek tot interviews met de schenker of verkoper. Bij tijdelijke bruiklenen ligt het volgens de respondenten minder voor de hand om onderzoek te doen: een kwart van de organisaties (11) laat weten onderzoek te doen naar de herkomst van geleende objecten.

Cijfers

		Doet u bij tijdelijke bruiklenen voor bijvoorbeeld tentoonstellingen een onderzoek naar de herkomst van de geleende objecten?		
		Ja	Nee	Totaal aantal
Doet u bij verwerving een onderzoek naar de herkomst van de te werven objecten?	Ja	11	26	37
	Nee	0	3	3
	Totaal	11	29	40

Onderzoek naar herkomst bij verwerving en tijdelijke bruikleen

3.2.10 Informatiebeheer

Vragen

Hoeveel museale voorwerpen beheert uw organisatie? Welk percentage (bij benadering) van de totale collectie is geregistreerd en welk percentage (bij benadering) daarvan is *geautomatiseerd* geregistreerd? (vragen D1, D2 en D2.1)

Achtergrond

In de Regeling materieelbeheer museale voorwerpen wordt van alle instellingen die een rijkscollectie beheren verondersteld dat zij hun collectie op zodanige wijze geïnventariseerd en geregistreerd hebben dat van ieder voorwerp minimaal inventarisnummer, standplaats en juridische status bekend zijn (basisregistratie). De musea die direct onder de minister van OCW vallen, maken in het kader van de subsidie die zij krijgen prestatieafspraken met de minister. Voor de registratie geldt dat ten minste 90% van de *geregistreerde* museale voorwerpen per 1 januari 2011 moet voldoen aan de eisen van aanwezigheid van inventarisnummer op objecten en vermelding van standplaats en juridische status in de registratie. Over de registratiegraad zelf zijn in de beleidsperiode 2009-2012 geen prestatieafspraken vastgelegd. Wel dient een plan van aanpak te worden ingediend voor het inlopen van eventuele achterstanden. In de voorgaande periode van prestatieafspraken gold echter dat 90% van de gehele collectie geregistreerd diende te zijn. De Erfgoedinspectie hanteerde tijdens de inspectiesteekproeven bij rijkscollectiebeheerders eveneens een grens van 90%.

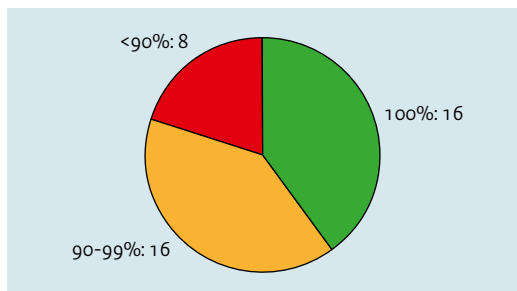
Bevindingen

Het aantal museale voorwerpen dat de bevroagde organisaties beheren, varieert van enkele objecten tot maar liefst 1,5 miljoen. Dat maakt het lastig om algemene uitspraken te doen over de gehele groep. Van de 40 collectiebeheerders hebben 16 volgens eigen zeggen de gehele collectie geregistreerd. Voor 12 hiervan geldt dat alle objecten ook geautomatiseerd zijn geregistreerd. Eveneens 16 instellingen geven een registratiegraad aan tussen de 90 en 99%. De overige 8 organisaties melden een percentage dat onder de 90% ligt.

Cijfers

	100%	90-99%	<90%	Totaal aantal
Welk percentage (bij benadering) van de totale collectie is geregistreerd (aantal musea)?	16	16	8	40

Registratiegraad

3.2.11 Standplaatscontrole

Vragen

Vindt standplaatscontrole plaats van geregistreeerde voorwerpen? Zo ja, op welke wijze wordt dit gedaan? Wanneer vond de laatste standplaatscontrole plaats van geregistreeerde voorwerpen? Wordt de standplaatscontrole van geregistreeerde voorwerpen vastgelegd in de registratie? (vragen D3, D3.1, D3.2 en D3.3)

Achtergrond

Ter controle op eventuele vermissing is het belangrijk dat een museum regelmatig een fysieke controle uitvoert van de aanwezigheid en standplaats van de geregistreeerde voorwerpen.

Bevindingen

Het merendeel van de musea (36 van de 40) geeft aan standplaatscontroles van de geregistreeerde voorwerpen uit te voeren. Dit gebeurt onder andere door middel van een steekproef volgens de ICN-methode (13 keer) of een steekproef volgens een andere methode (16 keer). 17 musea noemden nog een andere werkwijze. In sommige, met name wat kleinere organisaties, wordt bijvoorbeeld frequent een standplaatscontrole van de gehele collectie uitgevoerd.

30 musea geven aan het afgelopen jaar (2009) de laatste standplaatscontrole te hebben verricht.

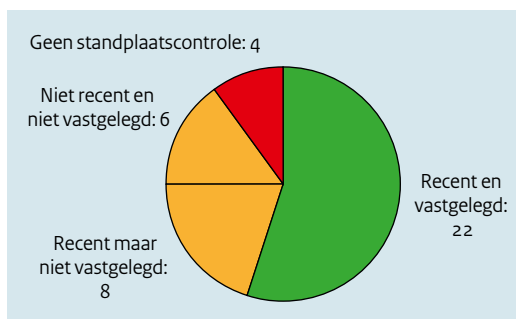
Registratie van de controles vindt niet in alle gevallen plaats: ruim een derde (14 van de 36 musea) legt dit niet vast in de registratie.

Cijfers

Vindt er standplaatscontrole plaats van geregistreerde voorwerpen?	Aantal
Ja	36
Nee	4
Totaal	40

		Wordt de standplaatscontrole van geregistreerde voorwerpen vastgelegd in de registratie?		
		Ja	Nee	Totaal aantal
Wanneer vond de laatste standplaatscontrole plaats, was dat minder dan een jaar geleden?	Ja	22	8	30
	Nee	0	6	6
	Totaal	22	14	36

Standplaatscontrole

3.2.12 Veiligheid

Vragen

Beschikt uw organisatie over een integraal veiligheidsplan of een vergelijkbaar document? Zo ja, wanneer is dit vastgesteld? Zo ja, zijn de collecties opgenomen in het plan? (vragen E1, E1.1 en E1.2)

Achtergrond

Een essentieel onderdeel van goed collectiebeheer is het treffen van veiligheidsmaatregelen zoals ook staat beschreven in de Regeling materieelbeheer museale voorwerpen.

In een beleidsbrief aan de Tweede Kamer d.d. 10 maart 2005 heeft de Staatssecretaris van OCW in reactie op de rapportage *Veiligheid voor VRM-musea* de aanbeveling overgenomen, dat elk van de instellingen moet beschikken over een strategische visie op beleidsniveau. Deze moet worden geconcretiseerd in een integraal veiligheidsplan. In dit integraal veiligheidsplan dienen de organisatorische, bouwkundige en elektronische maatregelen in onderlinge samenhang aan de orde te komen. Bij de OCW-musea is het beschikken over een integraal en actueel veiligheidsplan in de prestatieafspraken opgenomen.

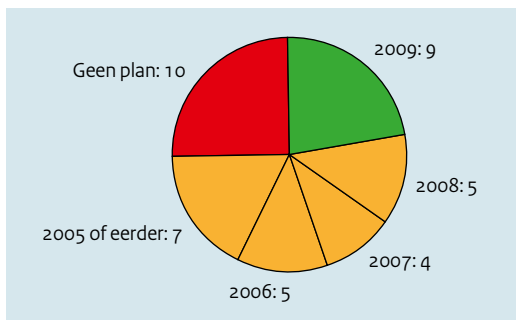
Bevindingen

Drie kwart van de musea (30) geeft aan te beschikken over een integraal veiligheidsplan waarin de collecties zijn opgenomen, of een vergelijkbaar document. Negen plannen hiervan zijn bovendien het afgelopen jaar vastgesteld. Dat wil niet automatisch zeggen dat de overige plannen zijn verouderd en/of dat de collectie een risico loopt. De Erfgoedinspectie wil echter benadrukken dat plannen regelmatig moeten worden geactualiseerd aangezien een kleine verandering, denk bijvoorbeeld aan gewijzigde telefoonlijsten, grote gevolgen kan hebben.

Cijfers

Heeft uw organisatie een integraal veiligheidsplan waarin de collecties zijn opgenomen en zo ja, uit welk jaar?	Aantal
Veiligheidsplan vastgesteld in 2009	9
Veiligheidsplan vastgesteld in 2008	5
Veiligheidsplan vastgesteld in 2007	4
Veiligheidsplan vastgesteld in 2006	5
Veiligheidsplan vastgesteld in 2005 of eerder	7
Geen veiligheidsplan waarin de collecties zijn opgenomen	10
Totaal	40

Integraal veiligheidsplan

3.2.13 Risicoanalyse

Vragen

Heeft uw instelling een risicoanalyse voor de collecties uitgevoerd? Zo ja, wanneer is dit gedaan? (vragen E2 en E3)

Achtergrond

Om een collectie goed te kunnen beveiligen dient in kaart te worden gebracht welke mogelijke bedreigingen er zijn, wat de kans van optreden van de bedreigingen is en welke schade het gevolg kan zijn. Een dergelijke risicoanalyse maakt over het algemeen onderdeel uit van een veiligheidsplan. Net als voor het veiligheidsplan geldt ook voor de risicoanalyse dat deze regelmatig moet worden geactualiseerd, om eventuele nieuwe risico's tijdig te onderkennen en passende maatregelen te kunnen treffen.

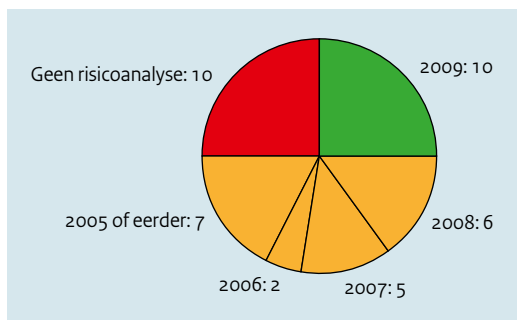
Bevindingen

Drie kwart van de organisaties (30) geeft aan een risicoanalyse te hebben uitgevoerd. Een derde daarvan (10) heeft dat het afgelopen jaar nog gedaan. Voor de overige musea varieert dat van zeven in 2005 of eerder, tot respectievelijk twee, vijf en zes in 2006, 2007 en 2008. Een kwart van alle bevroagde musea heeft dus geen risicoanalyse uitgevoerd en nog eens zeven hebben dat vier jaar of langer geleden voor het laatst gedaan.

Cijfers

Heeft uw organisatie een risicoanalyse voor de collecties uitgevoerd en zo ja, in welk jaar?	Aantal
Risicoanalyse uitgevoerd in 2009	10
Risicoanalyse uitgevoerd in 2008	6
Risicoanalyse uitgevoerd in 2007	5
Risicoanalyse uitgevoerd in 2006	2
Risicoanalyse uitgevoerd in 2005 of eerder	7
Geen risicoanalyse	10
Totaal	40

Risicoanalyse

3.2.14 Veiligheidsplan en risicoanalyse

Vragen

Heeft uw organisatie een integraal veiligheidsplan waarin de collecties zijn opgenomen? Heeft uw instelling een risicoanalyse voor de collecties uitgevoerd? (combinatie vragen E2 en E3)

Achtergrond

Het is aannemelijk dat een organisatie die beschikt over een integraal veiligheidsplan, ook een risicoanalyse heeft uitgevoerd om de bedreigingen in kaart te brengen. Andersom geldt dat een organisatie die een risicoanalyse heeft, deze deel zal laten uitmaken van een integraal veiligheidsplan. Bij de bevraagde instellingen bleek dat echter niet altijd zo te zijn.

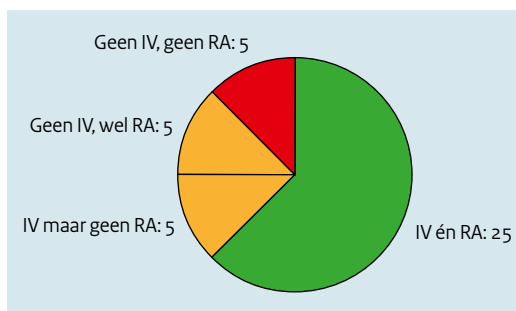
Bevindingen

25 van de 40 organisaties geven aan zowel over een integraal veiligheidsplan te beschikken, als een risicoanalyse te hebben uitgevoerd. Vijf hebben geen van beide. Vijf andere instellingen melden wel over een veiligheidsplan te beschikken maar niet een risicoanalyse te hebben gedaan. De vijf overige hadden juist wel een risicoanalyse uitgevoerd, maar beschikten niet over een integraal veiligheidsplan.

Cijfers

		Heeft uw organisatie een risicoanalyse uitgevoerd voor de collectie?		Aantal
		Ja	Nee	Totaal
Heeft uw organisatie een integraal veiligheidsplan waarin de collecties zijn opgenomen?	Ja	25	5	30
	Nee	5	5	10
	Totaal	30	10	40

Integraal veiligheidsplan (IV) en Risicoanalyse (RA)

3.2.15 Calamiteitenoefeningen

Vragen

Houdt uw organisatie calamiteitenoefeningen met betrekking tot de collecties? Zo ja, hoe vaak houdt uw organisatie deze oefeningen? (vragen E3 en E3.1)

Achtergrond

Om de vastgelegde veiligheids- en calamiteitenprocedures te testen in de praktijk en indien nodig aan te passen, dient regelmatig en bij voorkeur met alle betrokkenen te worden geoefend. Dan pas zijn medewerkers, mocht zich een echte calamiteit voordoen, voorbereid en bekend met bijvoorbeeld vluchtroutes en evacuatiemogelijkheden. Een dergelijke calamiteitenoefening wordt bij voorkeur gehouden in samenwerking met relevante externe partijen zoals brandweer en politie.

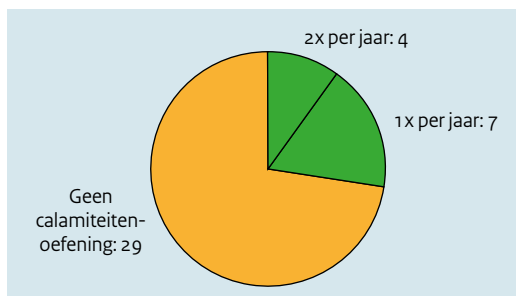
Bevindingen

Het houden van calamiteitenoefeningen met betrekking tot de collectie is nog geen gemeengoed binnen de museale wereld. Slechts iets meer dan een kwart van de bevraagde instellingen (11 van de 40) geeft aan te oefenen. Dat gebeurt in vier musea twee maal per jaar, in de overige zeven jaarlijks eenmaal. Bijna drie kwart van de organisaties oefent niet.

Cijfers

Houdt uw organisatie calamiteitenoefeningen met betrekking tot de collecties en zo ja, hoe vaak?	Aantal
2x per jaar een calamiteitenoefening	4
1x per jaar een calamiteitenoefening	7
Geen calamiteitenoefeningen	29
Totaal	40

Calamiteitenoefeningen

3.2.16 Incidentenregister

Vraag

Heeft uw organisatie een incidentenregister met betrekking tot de collecties? (vraag E4)

Achtergrond

Iedere collectiebeheerder heeft wel eens met een incident met betrekking tot de collectie te maken. Een incidentenregister biedt inzicht in mogelijke knelpunten en kwetsbaarheden binnen een organisatie en kan leerpunten opleveren. Musea met een beheersovereenkomst zijn op grond van deze overeenkomst verplicht om alle incidenten met schade aan of verlies van de collectie te melden bij de Erfgoedinspectie.

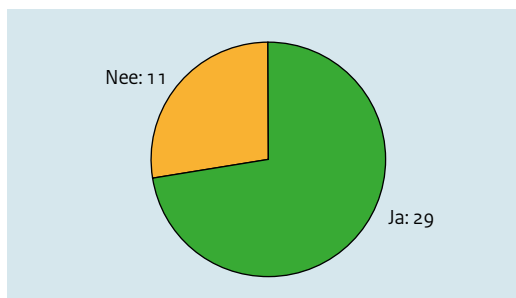
Bevindingen

Bijna drie kwart van de instellingen (29 van de 40) geeft aan over een incidentenregister te beschikken.

Cijfers

Heeft uw organisatie een incidentenregister met betrekking tot collecties?	Aantal
Ja	29
Nee	11
Totaal	40

Incidentenregister

3.2.17 Incidenten

Vragen

Zijn in 2009 incidenten opgetreden? Zo ja, hoeveel en welke incidenten zijn opgetreden? (vragen E5, E5.1 en E5.2)

Achtergrond

Organisaties die een beheersovereenkomst hebben afgesloten, zijn verplicht om incidenten waarbij de collectie schade of verlies lijdt, aan de Erfgoedinspectie te melden. Voor musea die geen beheersovereenkomst hebben, geldt deze verplichting niet. Deze vraag is gesteld opdat de Erfgoedinspectie inzicht krijgt in het aantal en de aard van incidenten die het afgelopen jaar zijn opgetreden bij alle respondenten. Aan eventuele risico's kan in het toezicht extra aandacht worden besteed.

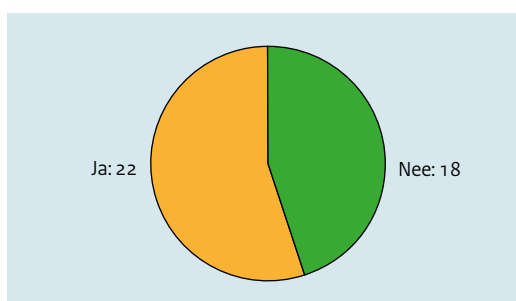
Bevindingen

Ruim de helft van de bevroegde instellingen (22 van de 40) geeft aan dat in 2009 incidenten zijn opgetreden. In totaal betrof het 61 incidenten. Het ging vooral om schade door lekkages, tijdens transport en schade veroorzaakt door publiek, al dan niet met opzet.

Cijfers

Zijn in 2009 incidenten opgetreden?	Aantal
Nee	18
Ja	22
Totaal	40

Incidenten 2009

3.2.18 Collectieplan

Vragen

Beschikt uw organisatie over een collectieplan? Zo ja, wanneer is het vastgesteld? (vragen F1 en F1.1)

Achtergrond

Een collectieplan is een document waarin de samenstelling en betekenis van de collectie, het collectiebeleid en de geplande activiteiten van een collectiebeherende instelling zijn beschreven. Onderwerpen die in het collectieplan aan de orde komen zijn bijvoorbeeld verzamelen en afstoten, behoud en beheer, registratie en gebruik. De Regeling materieelbeheer museale voorwerpen eist dat iedere museale instelling beschikt over een collectieplan. (toelichting, art. 7). Daarnaast stelt de minister van OCW het hebben van een collectieplan, dat maximaal vier jaar geleden is geactualiseerd, per 1 januari 2011 verplicht in de prestatieoverzichten met de gesubsidieerde musea.

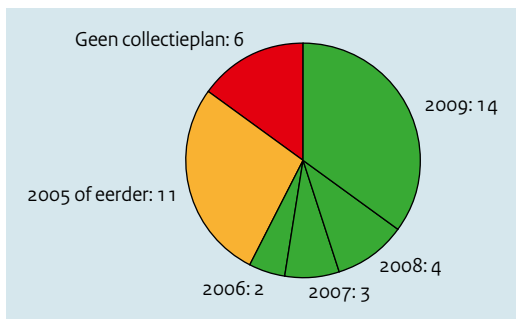
Bevindingen

34 van de 40 organisaties antwoorden dat zij beschikken over een collectieplan. Veertien daarvan dateren uit het afgelopen jaar, de overige zijn ouder en elf dateren van 2005 of daarvoor. Zes musea geven aan geen collectieplan te hebben.

Cijfers

Heeft uw organisatie een collectieplan en zo ja, uit welk jaar?	Aantal
Collectieplan vastgesteld in 2009	14
Collectieplan vastgesteld in 2008	4
Collectieplan vastgesteld in 2007	3
Collectieplan vastgesteld in 2006	2
Collectieplan vastgesteld in 2005 of eerder	11
Geen collectieplan	6
Totaal	40

Aanwezigheid collectieplan

3.2.19 Afstoten collectieonderdelen

Vraag

Vindt in uw organisatie afstoting van collectieonderdelen altijd plaats volgens de regelgeving en procedures die zijn geformuleerd in de Leidraad voor Afstoten van Museale Objecten (LAMO)? (vraag F2)

Achtergrond

Teneinde het selecteren en beëindigen van het beheer van museale voorwerpen in goede banen te leiden, is ruim tien jaar geleden de LAMO samengesteld op initiatief van het Instituut Collectie Nederland (ICN). Dit gebeurde in nauwe samenspraak met het museale veld. Sinds de presentatie in 1999 is de LAMO breed geaccepteerd als professionele norm bij het selecteren en afstoten van objecten uit museale collecties. Voor musea die onder de minister van OCW ressorteren is toepassing van de LAMO bij afstoting in 2007 verplicht gesteld. De Regeling materieelbeheer museale voorwerpen stelt dat een minister afstoting van overbodige museale voorwerpen in overleg dient te doen met het ICN.

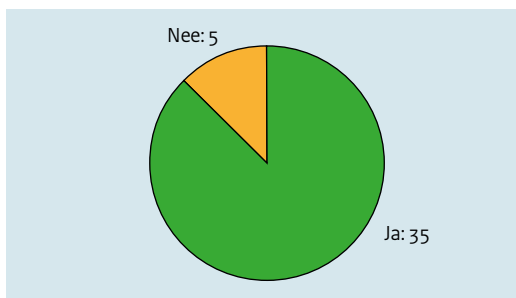
Bevindingen

35 van de 40 organisaties geven aan bij afstoting van museale voorwerpen de LAMO te hanteren. De vijf overige organisaties geven aan dit niet te doen. Een van de redenen hiervoor is dat zij nooit museale voorwerpen afstoten, dus dat de vraag niet van toepassing is.

Cijfers

Vindt in uw organisatie afstoting van collectieonderdelen altijd plaats volgens de regelgeving en procedures die zijn geformuleerd in de Leidraad voor Afstoten van Museale Objecten?	Aantal
Ja	35
Nee	5
Totaal	40

Afstoting volgens LAMO

3.2.20 Controle conditie collectie

Vragen

Vindt periodieke controle plaats op de conditie van de gehele collectie, dus inclusief de collecties in depot? Op welke wijze vindt deze controle plaats en worden de controles geregistreerd? Wie is direct verantwoordelijk voor de monitoring van de conditie van de collectie? (vragen F3, F3.1, F3.2 en F3.3)

Achtergrond

Ter bescherming van museale voorwerpen is een regelmatige controle van de conditie van de collectie, plus de registratie hiervan, belangrijk. Ten behoeve van het overzicht en de continuïteit is het voorts van belang dat de verantwoordelijkheid voor de monitoring van de conditie van de collectie is toebedeeld aan (een) deskundige medewerker(s).

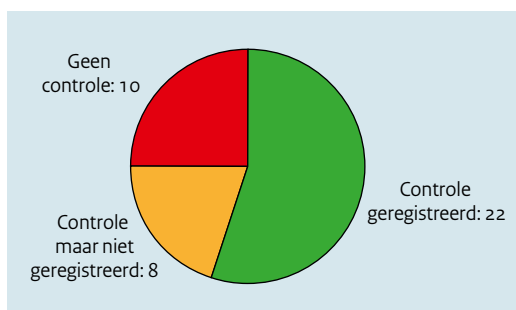
Bevindingen

30 van de 40 organisaties antwoorden periodieke controles van de gehele collectie te houden. De wijze waarop zij dat doen varieert van steekproefsgewijze tot doorlopende controles. In 22 van de 30 instellingen wordt de controle ook geregistreerd. Alle 40 bevraagde collectiebeheerders noemen een functionaris bij de vraag wie verantwoordelijk is voor monitoring van de conditie van de collectie. Het betreft in alle gevallen een medewerker die nauw bij de collectie betrokken is, zoals een conservator, een restaurator of het hoofd collecties.

Cijfers

		Vindt periodieke controle plaats op de conditie van de gehele collectie, dus inclusief de collecties in depot?		
		Ja	Nee	Totaal aantal
Worden periodieke controles op de conditie van de collectie geregistreerd?	Ja	22	n.v.t.	22
	Nee	8	10	18
	Totaal	30	10	40

Periodieke controle conditie collectie

3.2.21 Klimaatbeheersing

Vragen

Heeft uw organisatie een klimaatplan of vergelijkbaar document waarin de streefwaarden en procedures met betrekking tot het klimaat in uw organisatie zijn vastgelegd? Zo ja, wanneer is het klimaatplan vastgesteld? Zo nee, op welke manier heeft u de klimaatbeheersing in uw organisatie geborgd? (vragen F5, F5.1 en F5.2)

Achtergrond

Een jarenlange discussie plus het nodige onderzoek over nut en noodzaak van vaste klimaatrichtlijnen heeft geresulteerd in de conclusie dat het bij klimaatbeheersing rondom een collectie gaat om maatwerk. Hiertoe dient iedere collectiebeheerder onder andere de collectie en het gebouw als uitgangspunten te nemen. Om een consistent klimaatbeleid te kunnen voeren is het volgens de Erfgoedinspectie belangrijk dat de klimaatbeheersing planmatig wordt aangepakt en dat de plannen regelmatig worden geactualiseerd.

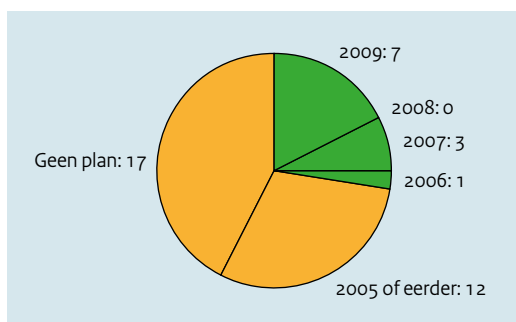
Bevindingen

Van de 40 bevroegde musea heeft ruim de helft (23) een klimaatplan. Van twaalf organisaties dateert het plan uit 2005 of eerder en is mogelijk verouderd. Zeventien musea geven aan geen klimaatplan te hebben. Dat wil niet zeggen dat er niet aan klimaatbeheersing wordt gedaan. Een enkele organisatie meldt dat klimaatnormen in het collectieplan zijn opgenomen of dat de streefwaarden wel zijn vastgelegd, maar de procedures niet. Drie musea melden dat de klimaatbeheersing in het geheel niet is geborgd.

Cijfers

Heeft uw organisatie een klimaatplan of vergelijkbaar document waarin de streefwaarden en procedures m.b.t. het klimaat in uw organisatie zijn vastgelegd? Zo ja, wanneer is het klimaatplan vastgesteld?	Aantal
Klimaatplan vastgesteld in 2009	7
Klimaatplan vastgesteld in 2008	0
Klimaatplan vastgesteld in 2007	3
Klimaatplan vastgesteld in 2006	1
Klimaatplan vastgesteld in 2005 of eerder	12
Geen klimaatplan	17
Totaal	40

Aanwezigheid klimaatplan

3.2.22 Lichtbeheersing

Vragen

Heeft uw organisatie een lichtplan of vergelijkbaar document waarin de streefwaarden en procedures met betrekking tot het licht in uw organisatie zijn vastgelegd? Zo ja, wanneer is het lichtplan vastgesteld? Zo nee, op welke manier heeft u de lichtbeheersing in uw organisatie geborgd? (vragen F6, F6.1 en F6.2)

Achtergrond

Vergelijkbaar met de klimaatrichtlijnen is ook over nut en noodzaak van vaste lichtrichtlijnen een uitgebreide discussie gevoerd en onderzoek gedaan. Deskundigen zijn tot de conclusie gekomen dat het bij lichtbeheersing rondom een collectie, net als met klimaatbeheersing, maatwerk betreft. ICN heeft hiertoe de zogenaamde Lichtlijnen opgesteld. Om een consistent lichtbeleid te kunnen voeren is het volgens de Erfgoedinspectie belangrijk dat de lichtbeheersing planmatig wordt aangepakt en dat de plannen regelmatig worden gecontroleerd en geactualiseerd.

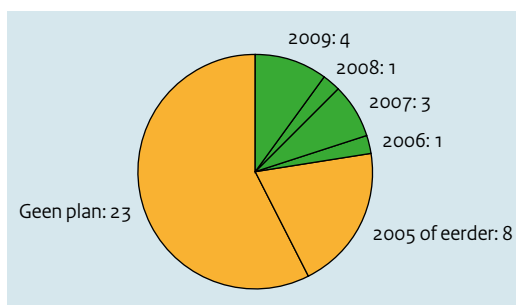
Bevindingen

Slechts 17 van de 40 organisaties geven aan te beschikken over een lichtplan of een vergelijkbaar document. Van bijna de helft hiervan (8) dateert het plan uit 2005 of eerder en is mogelijk verouderd. De meeste musea hebben wel specifieke lichtmaatregelen getroffen. Zo is het gebruik van UV-werende folie genoemd, maar ook spaarzame verlichting van de collectie en depot en het toepassen van de Lichtlijnen van het ICN. Musea die de lichtbeheersing naar eigen zeggen niet hebben geborgd, geven aan daar mee bezig te zijn óf over een collectie te beschikken die niet lichtgevoelig is.

Cijfers

Heeft uw organisatie een lichtplan of vergelijkbaar document waarin de streefwaarden en procedures met betrekking tot het licht in uw organisatie zijn vastgelegd? Zo ja, wanneer is het lichtplan vastgesteld?	Aantal
Lichtplan vastgesteld in 2009	4
Lichtplan vastgesteld in 2008	1
Lichtplan vastgesteld in 2007	3
Lichtplan vastgesteld in 2006	1
Lichtplan vastgesteld in 2005 of eerder	8
Geen Lichtplan	23
Totaal	40

Aanwezigheid lichtplan

3.2.23 Bestrijding ongedierte

Vragen

Heeft uw organisatie een Integrated Pest Management Plan (IPM) of vergelijkbaar document waarin de procedures met betrekking tot preventie en bestrijding van biologische aantasting in uw organisatie zijn vastgelegd? Zo ja, wanneer is het plan vastgesteld? Zo nee, op welke manier heeft u de preventie en bestrijding van biologische aantasting in uw organisatie geborgd? (vragen F7, F7.1 en F7.2)

Achtergrond

In collecties kan grote schade ontstaan door knaagdieren, insecten en schimmels. De uiteenlopende collecties en gebouwen vergen ieder een eigen preventie en aanpak van dreigende aantasting. Voor alle organisaties geldt dat een planmatige en integrale aanpak noodzakelijk is om de collectie te beschermen.

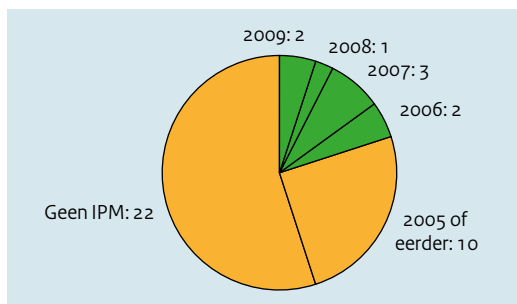
Bevindingen

Onder de collectiebeheerders is weinig planmatig vastgelegd op het gebied van Integrated Pest Management. Slechts 18 van de 40 instellingen hebben een plan. De meeste plannen lijken bovendien niet up-to-date te zijn en vijf jaar of langer geleden te zijn vastgesteld. De organisaties zonder plannen geven vrijwel allemaal aan periodieke controles te houden, zelf of door een ingehuurd bedrijf.

Cijfers

Heeft uw organisatie een Integrated Pest Management Plan (IPM) of vergelijkbaar document waarin de procedures met betrekking tot preventie en bestrijding van biologische aantasting in uw organisatie zijn vastgelegd? Zo ja, wanneer is het plan vastgesteld?	Aantal
IPM vastgesteld in 2009	2
IPM vastgesteld in 2008	1
IPM vastgesteld in 2007	3
IPM vastgesteld in 2006	2
IPM vastgesteld in 2005 of eerder	10
Geen IPM	22
Totaal	40

Integrated Pest Management Plan (IPM)

3.2.24 Pest Management

Vragen

Heeft uw organisatie een Integrated Pest Management Plan (IPM) of vergelijkbaar document waarin de procedures met betrekking tot preventie en bestrijding van biologische aantasting in uw organisatie zijn vastgelegd? Is in het plan een schoonmaakplan van alle ruimtes opgenomen? (vragen F7 en F8)

Achtergrond

Voor de bestrijding van ongedierte is het noodzakelijk ook de niet-museale ruimtes schoon te houden.

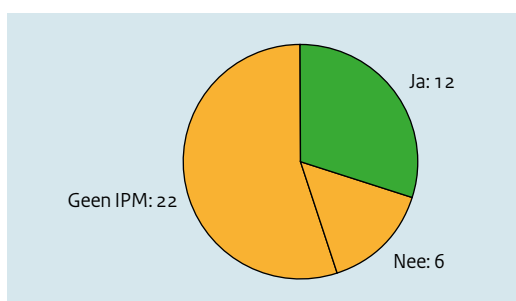
Bevindingen

Twee derde van de organisaties met een Integrated Pest Management Plan (twaalf van de achttien) heeft hierin een schoonmaakplan van alle ruimtes opgenomen. De overige zes hebben dit niet en 22 respondenten geven aan geen Integrated Pest Management Plan te gebruiken.

Cijfers

Heeft uw organisatie een Integrated Pest Management Plan (IPM) of vergelijkbaar document waarin de procedures met betrekking tot preventie en bestrijding van biologische aantasting in uw organisatie zijn vastgelegd? Zo ja, is in het plan een schoonmaakplan voor alle ruimtes opgenomen?	Aantal
IPM mét schoonmaakplan alle ruimtes	12
IPM zonder schoonmaakplan alle ruimtes	6
Geen IPM	22
Totaal	40

Schoonmaakplan alle ruimtes opgenomen in IPM

3.2.25 Schoonmaak van de collectie

Vragen

Heeft uw organisatie een schoonmaakplan voor de collectie, of een vergelijkbaar document waarin de werkwijze en regels met betrekking tot schoonmaak van de collectie in uw organisatie zijn vastgelegd? Zo ja, wanneer is dit plan vastgesteld? Zo nee, op welke manier heeft u de schoonmaak van de collectie in uw organisatie geborgd? (vragen F9, F9.1 en F9.2)

Achtergrond

Voor het behoud van een collectie is het belangrijk dat de voorwerpen stofvrij en schoon gehouden worden. Dit moet op een goede, veilige manier gebeuren. Ook op dit gebied geldt dat de Erfgoedinspectie voorstander is van een planmatige aanpak, opdat de schoonmaak van de collectie is geborgd.

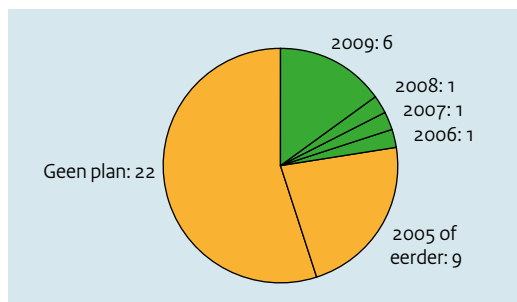
Bevindingen

Een kleine helft van de bevroegde organisaties (18 van de 40) geeft aan te beschikken over een schoonmaakplan voor de collectie. De helft hiervan (9) dateert echter uit 2005 of eerder, wat erop kan duiden dat het niet regelmatig wordt geactualiseerd. Musea die geen schoonmaakplan hebben geven vrijwel allemaal aan de collectie periodiek schoon te maken.

Cijfers

Heeft uw organisatie een schoonmaakplan voor de collectie, of een vergelijkbaar document waarin de werkwijze en regels met betrekking tot schoonmaak van de collectie in uw organisatie zijn vastgelegd? Zo ja, wanneer is dit plan vastgesteld?	Aantal
Plan vastgesteld in 2009	6
Plan vastgesteld in 2008	1
Plan vastgesteld in 2007	1
Plan vastgesteld in 2006	1
Plan vastgesteld in 2005 of eerder	9
Geen plan	22
Totaal	40

Aanwezigheid schoonmaakplan collectie

3.2.26 Zichtbaarheid van de collectie

Vragen

Welk percentage (bij benadering) van de gehele collectie wordt jaarlijks tentoongesteld in respectievelijk vaste en tijdelijke tentoonstellingen? Hoeveel objecten heeft u in bruikleen afgestaan in 2009? Welke activiteiten op het gebied van zichtbaarheid van de gehele collectie zijn van toepassing op uw organisatie? (vragen G1, G2 en G3)

Achtergrond

Musea worden onder andere door prestatieafspraken gestimuleerd om een (zo) groot (mogelijk) deel van hun collectie tentoon te stellen.

Bevindingen

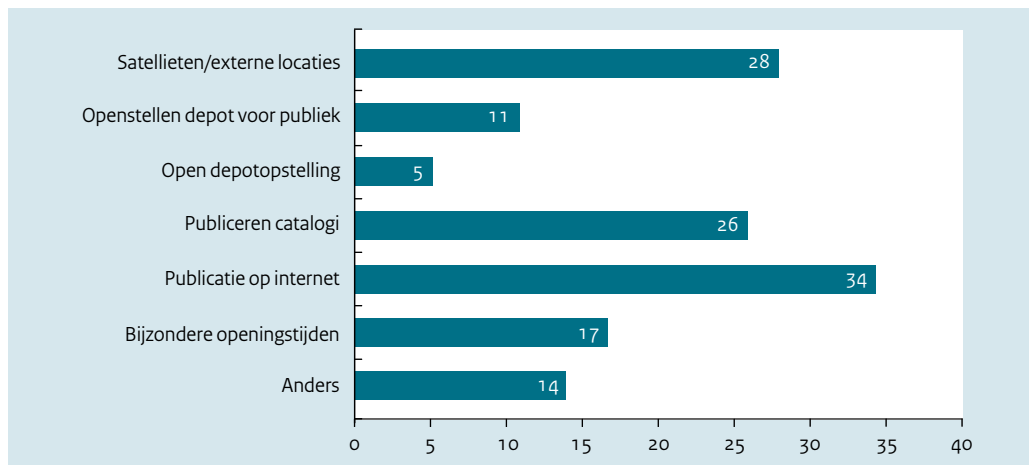
Zo uiteenlopend als de collecties van de bevroegde collectiebeheerders zijn, zo verschillend is ook de zichtbaarheid ervan. De antwoorden op de vraag welk percentage van de gehele collectie jaarlijks wordt tentoongesteld, varieerden van 1% (grote collecties) tot 100% (kleinere collecties). Ook de percentages tijdelijke tentoonstellingen en de aantallen bruiklenen liepen sterk uiteen.

Op één museum na gaven alle respondenten aan één of meer activiteiten te organiseren om de zichtbaarheid van de gehele collectie te vergroten. Naast de gevraagde categorieën werd onder andere aanvullend genoemd bijzondere evenementen en educatieve projecten.

Cijfers

Welke activiteiten op het gebied van zichtbaarheid van de gehele collectie zijn van toepassing op uw organisatie?	Aantal
Tentoonstelling van collectie in satellieten en/of externe locaties	28
Openstellen depot voor publiek	11
Open depotopstelling	5
Publiceren van catalogi	26
Publicatie van de collectie op internet	34
Bijzondere openingstijden zoals een avondopenstelling	17
Anders	14

Activiteiten ter vergroting van de zichtbaarheid van de collectie

3.2.27 Gevolgen collectiemobiliteit

Vragen

Ervaart u nadelige gevolgen voor de collectie door de toename in zichtbaarheid en/of door collectiemobiliteit? (vraag G 4)

Achtergrond

Het is aannemelijk dat een intensief gebruik en meer mobiliteit van de collectie een groter risico van schade betekent. De positieve zijde is dat meer aandacht en zorg besteed kan worden aan voorwerpen die op zaal zijn opgesteld. In de monitor is gevraagd naar de ervaringen van de collectiebeheerders.

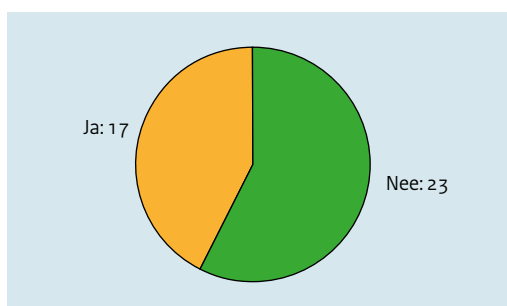
Bevindingen

17 van de 40 collectiebeheerders gaven aan nadelige gevolgen te ervaren. Dit betrof dan voornamelijk een toenemende kans op schade. Daarnaast werd een verhoogde druk op het personeel genoemd, waardoor minder tijd aan behoud besteed kan worden.

Cijfers

Ervaart u nadelige gevolgen voor de collectie door de toename in zichtbaarheid en/of door collectie-mobiliteit?	Aantal
Nee	23
Ja	17
Totaal	40

Nadelige gevolgen door toename zichtbaarheid

3.2.28 Ontwikkelingen

Vragen

Verwacht u de komende twee jaren ingrijpende ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de collectie? (denk bijvoorbeeld aan nieuw- en/of verbouw, (interne) verhuizing, grote tentoonstellingen en/of bruiklenen, reorganisatie). Welke ingrijpende ontwikkelingen verwacht u? (vragen H1 en H1.1)

Achtergrond

Door factoren als veranderende publiekswensen en -eisen, nieuwe inzichten op het gebied van behoud en beheer, renovatie van gebouw en depots, hebben collectiebeheerders regelmatig te maken met ingrijpende ontwikkelingen. Deze kunnen van grote invloed zijn op de collectie.

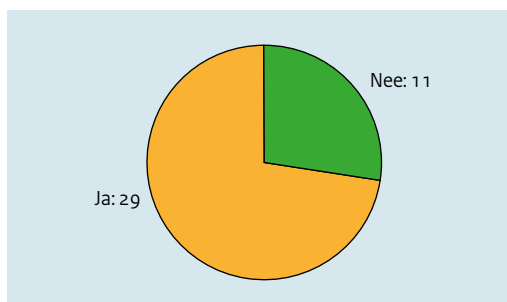
Bevindingen

Bijna drie kwart van de respondenten heeft de komende twee jaren te maken met ingrijpende ontwikkelingen binnen de organisatie. Het betreft hier met name (interne) verhuizingen als gevolg van verbouwingen en/of renovaties. Ook werd een aantal keren een grote reorganisatie en fusie genoemd, met bezuinigingen als uitgangspunt. Van een andere orde zijn bijvoorbeeld grote fotografie- en registratieprojecten, en bruiklenen ten behoeve van exposities in het buitenland.

Cijfers

Verwacht u de komende twee jaren ingrijpende ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de collectie?	Aantal
Nee	11
Ja	29
Totaal	40

Ingrijpende ontwikkelingen de komende twee jaar

4

Monumenten en Archeologie

4.1 Inleiding

Introductie

Het toezicht van de Erfgoedinspectie voor wat betreft monumenten en archeologie strekt zich uit tot:

- instandhouding van rijksmonumenten en van door het Rijk beschermde stads- en dorpsgezichten;
- archeologische rijksmonumenten, opgravingen en vondsten.

De Erfgoedinspectie inspecteert daarom alle gemeenten in Nederland die vergunningen geven voor rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voeren voor rijksbeschermde stads- en dorpsgezichten. Er wordt toegezien op de instandhouding van de rijksmonumenten zelf, de aanwijzing van rijksmonumenten en de aanwijzing van beschermde stads- en dorpsgezichten op rijksniveau. Bovendien wordt gekeken naar de particuliere betrokkenen: eigenaren, stichtingen en belangenkoepels. Daarbij staat het beheer en gebruik van de monumenten centraal. Tevens houdt de Erfgoedinspectie toezicht op de kwaliteit van de archeologische monumentenzorg en archeologische opgravingen en op de omgang met vondsten en door het Rijk beschermde archeologische monumenten.

Toezichtveld

Het toezichtveld van de Erfgoedinspectie richt zich op de direct verantwoordelijken die volgens de Monumentenwet 1988 een taak hebben voor de (archeologische) monumentenzorg:

- gemeenten;
- provincies;
- het Rijk;
- bedrijven (met een vergunning voor het uitvoeren van opgravingen);
- overige houders van een opgravingsvergunning (gemeentelijke archeologische diensten, universiteiten en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Pieterskerk Leiden
Bron: Gastev, Flickr, 27 februari 2010

Wetgeving

De basis voor het toezicht op monumenten en archeologie zijn de Monumentenwet 1988, de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), de Wet op de economische delicten (WED) en de aanverwante regelgeving, zoals die in 2009 van toepassing waren.

Vragenlijst

De gemeenten zijn in 2009 voor het eerst met de monitor bevraagd door de Erfgoedinspectie. De vragenlijst zal elke twee jaar worden uitgezet. De vragenlijst is opgebouwd uit de volgende onderwerpen: beleid en kaders, informatiebeheer, fysiek beheer en onderhoud, uitvoering, toezicht en handhaving, kwaliteitszorg, organisatie en personele bezetting. De vragen zullen in de volgende monitor zo veel mogelijk gehandhaafd worden. Wel zal de Erfgoedinspectie telkens een kleine groep themavragen toevoegen. In deze monitor zijn de gemeenten in dit kader bevraagd op het onderwerp monumentencommissie. Hierover is apart gerapporteerd in een rapport dat op 1 juni 2010 is uitgebracht aan de bewindspersoon voor cultuur.

Tot 2008 stuurde de Stichting Erfgoed Nederland de gemeenten jaarlijks een vragenlijst ten behoeve van het Jaarboek Monumenten, Archeologie en Cultuurlandschap. Om te voorkomen dat gemeenten tweemaal met een vragenlijst geconfronteerd zouden worden, is in overleg met Erfgoed Nederland besloten om de bevraging te combineren en een aantal kwantitatieve vragen in de vragenlijst van de Erfgoedinspectie op te nemen. Deze antwoorden zijn met toestemming van de betreffende gemeenten ter beschikking gesteld aan Erfgoed Nederland voor het nieuwe digitale Jaaroverzicht Monumenten, Archeologie en Cultuurlandschap 2010.

Verantwoording

Voor deze rapportage is een selectie gemaakt van een aantal vragen. Per vraag worden de antwoorden in cijfers (aantallen) en grafieken (procenten) gezet. Ook wordt het aantal respondenten en worden de antwoordmogelijkheden aangegeven. Aangezien de mogelijkheid bestond om vragen onbeantwoord te laten verschilt het aantal respondenten per vraag. In de grafieken worden per vraag uiteenlopende kleuren gehanteerd. De betekenis hiervan blijkt uit de toelichtende tekst en cijfers. In veel gevallen duidt het gebruik van groen op 'geen risico', geel en oranje op 'mogelijk risico' en rood op 'risico'. Bij verdere nuancering of omdat er geen oordeel te geven valt, zijn andere kleuren toegepast.

De Erfgoedinspectie hanteert in de presentatie van sommige vragen het aantal aanwezige rijksmonumenten per gemeente. Daarvoor is de onderstaande verdeling gebruikt met de volgende omschrijving.

Aantal rijksmonumenten	Omschrijving	Totaal aantal gemeenten (2009)	Totale respons gemeenten monitor
Minder dan 100 rijksmonumenten	Kleine monumenten-gemeenten	327	246
Tussen 100 - 199 rijksmonumenten	Middelgrote monumenten-gemeenten	64	56
200 rijksmonumenten en meer	Grote monumentengemeenten	49	45

Reikwijdte

De monitor voor het toezichtveld Monumenten en Archeologie heeft zich in 2009 gericht op alle gemeenten in Nederland. Er zijn 441 gemeenten aangeschreven. In totaal 347 ingevulde vragenlijsten zijn geretourneerd, wat een respons oplevert van 79%. De vragenlijst is begin december 2009 verstuurd. De uiterste inzenddatum was 31 januari 2010. De antwoorden gelden dus voor het jaar 2009.

Voor deze monitor zijn de bedrijven met een opgravingsvergunning niet bevraagd. Reden hiervoor was dat de bedrijven recent al veel van de gewenste informatie aan het Rijk hadden geleverd in het kader van de vergunningverlening.

Leeswijzer

Steeds meer gemeenten gaan er toe over om monumenten en archeologie integraal te benaderen. In de vragenlijst is een aantal overkoepelende vragen gesteld. Deze antwoorden worden in dit eerste gedeelte weergegeven. Daarna volgen de monitoruitkomsten specifiek voor *monumenten*. Als laatste gedeelte volgen de uitkomsten voor *archeologie*.

4.2 Uitkomsten monitor Monumenten en Archeologie

4.2.1 Beleidsplannen

Vraag

Heeft de gemeente een vastgesteld beleidsplan (specifiek) voor cultureel erfgoed, archeologie en monumentenzorg? (vraag A1)

Achtergrond

Een gemeente kan er voor kiezen beleid voor monumenten en archeologie vast te leggen in specifieke beleidsplannen. Het komt echter ook voor dat beide onderwerpen, of een van de twee, worden meegenomen in een beleidsplan cultureel erfgoed. In de vragenlijst konden gemeenten aangeven of men een vastgesteld beleidsplan heeft voor het cultureel erfgoed en/of specifiek voor archeologie en/of monumentenzorg.

Bevindingen

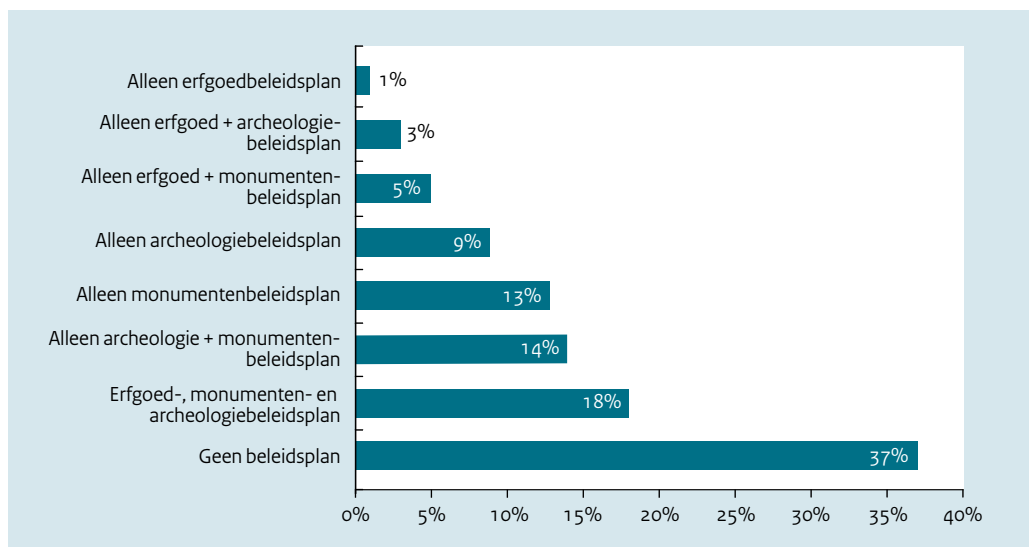
18% van de gemeenten geeft aan een vastgesteld beleidsplan te hebben voor zowel cultureel erfgoed, archeologie en monumentenzorg. Een aantal gemeenten heeft een combinatie van antwoorden ingevuld. De genoemde combinaties worden in onderstaande grafiek weergegeven.

Een derde van de gemeenten (37%) geeft aan geen vastgesteld beleidsplan te hebben: noch voor het cultureel erfgoed, noch voor archeologie, noch voor monumenten.

Cijfers

Beleidsplannen en combinaties	Aantal	%
Erfgoed-, monumenten- en archeologiebeleidsplan	52	18
Alleen erfgoed- en archeologiebeleidsplan	9	3
Alleen erfgoedbeleidsplan	2	1
Alleen erfgoed- en monumentenbeleidsplan	16	5
Alleen archeologie en monumentenbeleidsplan	42	14
Alleen archeologiebeleidsplan	26	9
Alleen monumentenbeleidsplan	37	13
Geen beleidsplan	110	37
Totaal	294	100

Beleidsplan(nen)

4.2.2 Erfgoedverordening

Vragen

Beschikt de gemeente over een erfgoedverordening? Van welk jaar is de laatste herziening van de erfgoedverordening? (vragen A7 en A7.1)

Achtergrond

Een ontwikkeling van de laatste drie jaar is de integrale benadering van het erfgoed, mede onder invloed van wetswijzigingen. De VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) heeft in 2009 de model monumenten- en archeologieverordening vervangen door een model erfgoedverordening. Indien in de erfgoedverordening de inschakeling van een monumentencommissie is geregeld, voldoet de gemeente hiermee aan de wettelijke verplichting voor het hebben van een monumentenverordening (zie ter vergelijking ook 4.3.1).

Bevindingen

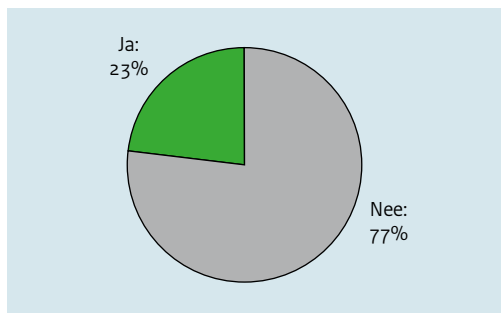
Van de gemeenten beschikt 23% over een erfgoedverordening. Vrijwel alle erfgoedverordeningen (96%) zijn recentelijk opgesteld. De Erfgoedinspectie legt hiervoor de grens bij 2008. Verordeningen van voor 2008 worden vanwege de diverse wetswijzigingen als minder actueel, dan wel verouderd gekarakteriseerd. De Erfgoedinspectie verwacht dat gemeenten naar aanleiding van de inwerkingtreding van de omgevingsvergunning de verordeningen gaan aanpassen. Ruim drie kwart van de gemeenten (77%) werkt nog niet met een erfgoedverordening.

Cijfers

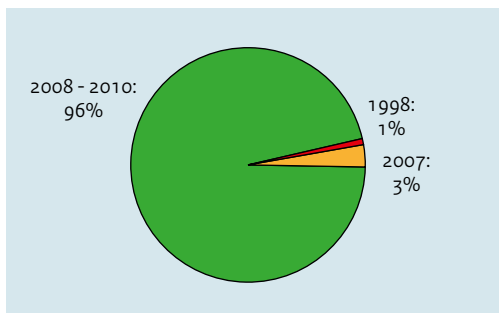
Erfgoedverordening	Aantal	%
Ja	68	23
Nee	234	77
Totaal	302	100

Laatste herziening erfgoedverordening	Aantal	%
1998	1	1
2007	2	3
2008 - 2010	65	96
totaal	68	100

Erfgoedverordening

Laatste herziening erfgoedverordening

4.2.3 Cultuurhistorische waardenkaart

Vragen

Beschikt de gemeente over één of meer cultuurhistorische waardenkaarten? Zijn deze waardenkaarten actueel? (vragen B1 en B1.1)

Achtergrond

In cultuurhistorische waardenkaarten (CHW) kan een gemeente de verschillende cultuurhistorische waarden aangeven die op het grondgebied mogelijk of met zekerheid aanwezig zijn.³ Veel provincies hebben al cultuurhistorische waardenkaarten voor het provinciale grondgebied opgesteld of zij zijn hiermee bezig. Een gemeente kan deze kaart verder verfijnen voor het eigen grondgebied.

Bevindingen

Meer dan de helft van de gemeenten (58%) geeft aan dat zij over minstens één cultuurhistorische waardenkaart beschikt; van de groep grote monumentengemeenten loopt dit zelfs op tot bijna drie kwart (73%). Ruim 71% van alle gemeenten geeft aan dat al deze kaarten actueel zijn. Het aantal gemeenten dat aangeeft over minstens één cultuurhistorische waardenkaart te beschikken is boven verwachting hoog, aangezien dit een vrij nieuw instrument is. Mogelijk is deze vraag ook positief beantwoord als een gemeente geen eigen kaart heeft maar veel gebruik maakt van de provinciale cultuurhistorische waardenkaart.

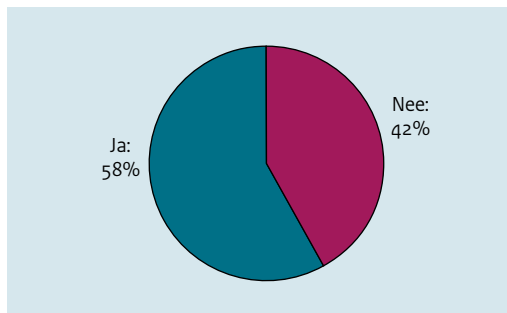
Cijfers

Cultuurhistorische waardenkaarten	Aantal	%	Actueel	Aantal	%
Ja	193	58%	Ja, allemaal	136	71
Nee	137	42%	Sommige	47	24
Totale respons	330	100%	Nee	10	5
			Totaal	193	100

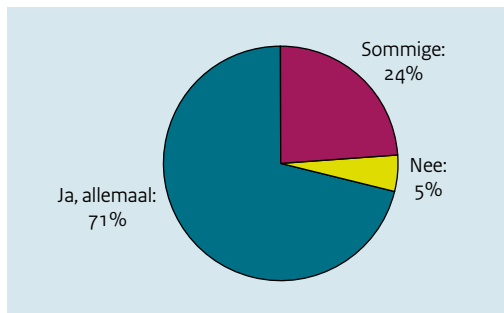
Beschikt over cultuurhistorische waardenkaart(en)	Ja	%
Kleine monumentengemeenten	129	52
Middelgrote monumentengemeenten	31	55
Grote monumentengemeenten	33	73
Totaal	193	

³ In de plannen voor de modernisering van de Monumentenwet 1988 wordt gestreefd naar een meer gebiedsgerichte benadering van de monumentenzorg. Hiermee zal de historische omgeving vaker kaderstellend zijn bij ruimtelijke ontwikkelingen.

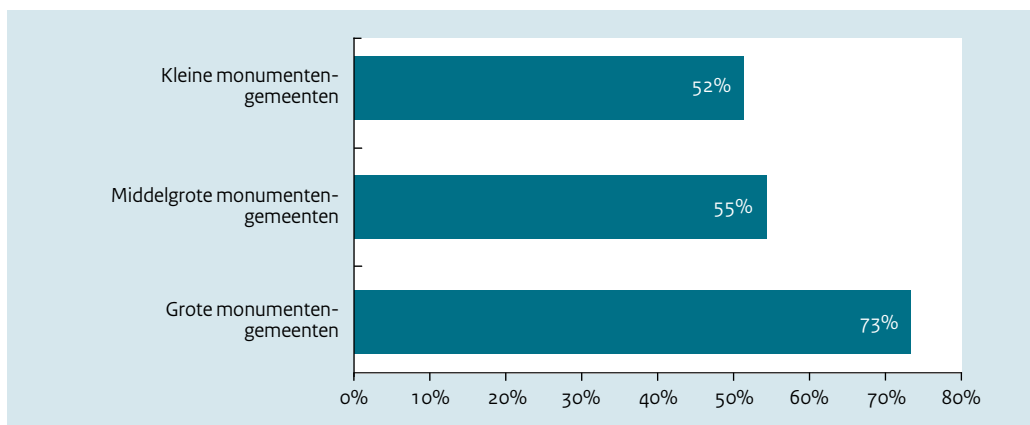
Cultuurhistorische waardenkaarten

Actualiteit waardenkaarten

Beschikt over cultuurhistorische waardenkaart(en)

4.2.4 Samenstelling cultuurhistorische waardenkaarten

Vraag

Zijn in deze cultuurhistorische waardenkaarten opgenomen: rijksmonumenten, archeologische monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappelijke elementen, bouwhistorische waarden, archeologische verwachtingswaarden? (vraag B 1.2.a-f).

Achtergrond

Het cultuurhistorische beleid van een gemeente met betrekking tot monumenten, archeologie, historische geografie en stedenbouw- en landschapskunde kan integraal onderdeel uitmaken van het beleid voor ruimtelijke ordening. Op deze manier draagt de cultuurhistorische waardenkaart bij aan het behoud van de cultuurhistorische waarden binnen een gemeente. Sinds de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg is het verplicht om in het kader van de ruimtelijke ontwikkeling aandacht te schenken aan mogelijk aanwezige archeologische waarden. Veel gemeenten hebben hiervoor een archeologische verwachtingskaart opgesteld.

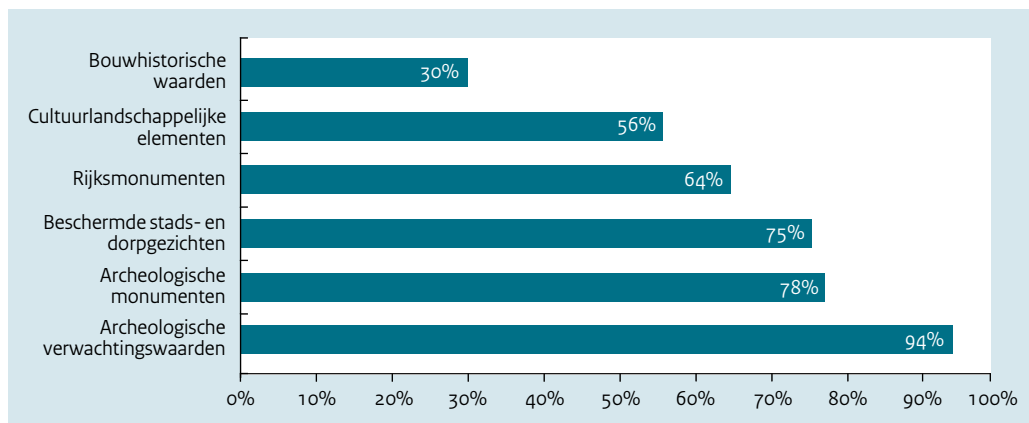
Bevindingen

Uit de vraag naar de elementen waaruit de kaarten bestaan blijkt dat bij 94% archeologische verwachtingswaarden zijn opgenomen. Bouwhistorische waarden komen slechts in 30% van de waardenkaarten voor. Drie kwart (75%) van de gemeenten geeft aan dat de beschermde gezichten op hun grondgebied op de kaarten zijn opgenomen.

Cijfers

Opgenomen in de CHW:	Respons	Aantal gemeenten	%
Rijksmonumenten	180	116	64
Archeologische monumenten	186	145	78
Beschermde stads- en dorpsgezichten	96	72	75
Cultuurlandschappelijke elementen	174	97	56
Bouwhistorische waarden	160	48	30
Archeologische verwachtingswaarden	191	180	94

Elementen van cultuurhistorische waardenkaart(en)

4.3 Uitkomsten monitor Monumenten

4.3.1 Monumentenverordening

Vragen

Beschikt de gemeente over een monumentenverordening? Van welk jaar is de laatste herziening van de monumentenverordening? (vragen A7 en A7.3)

Achtergrond

Het hebben van een monumentenverordening is een wettelijk vereiste. Aangezien de Monumentenwet 1988 recentelijk is aangepast als het gaat om de adviesbevoegdheid, zou ook de plaatselijke monumentenverordening aangepast moeten zijn. De VNG heeft in 2009 de model monumenten- en archeologieverordening vervangen door een model erfgoedverordening (zie ter vergelijking ook 4.2.2).

Bevindingen

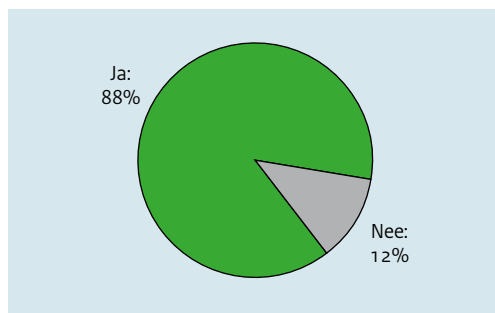
Het grootste deel van de gemeenten (88%) werkt volgens eigen opgave met een monumentenverordening. Een kwart van deze groep gemeenten (26%) heeft de monumentenverordening recentelijk (2008 – 2010) herzien. De Erfgoedinspectie legt hiervoor een grens bij 2008. Plannen van voor 2008 worden vanwege de diverse wetswijzigingen als minder actueel dan wel verouderd gekarakteriseerd. De grootste groep gemeenten (74%) werkt met een minder actuele dan wel verouderde monumentenverordening (van voor 2008). Een klein aantal gemeenten (12%) meldt geen monumentenverordening te hebben. 9% hiervan heeft wel een erfgoedverordening. De overige 3% zou noch een monumentenverordening noch een erfgoedverordening hebben.

Cijfers

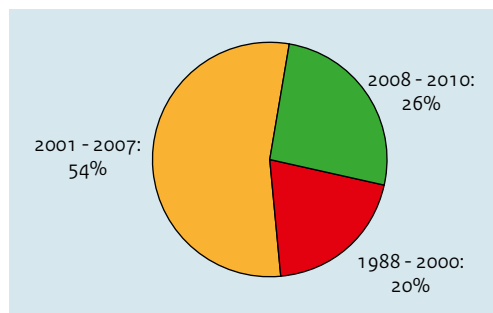
Monumentenverordening	Aantal	%
Ja	281	88
Nee	40	12
Totaal	321	100

Laatste herziening monumentenverordening	Aantal	%
1988 - 2000	55	20
2001 - 2007	149	54
2008 - 2010	72	26
totaal	276	100

Monumentenverordening

Laatste herziening monumentenverordening

4.3.2 Beschermd stads- en dorpsgezichten

Vraag

Zijn de bestemmingsplannen, eventueel als uitvloeisel van het beleidsplan, uitgewerkt voor de beschermd stads- en dorpsgezichten? (vraag A6)

Achtergrond

De Monumentenwet 1988 schrijft voor dat de bescherming van ieder beschermd stads- of dorpsgezicht is vastgelegd in een bestemmingsplan. Bestemmingsplannen zijn een belangrijk middel om in het beleidsplan geformuleerd monumentenbeleid handen en voeten te geven. Maar ook als er (nog) geen beleidsplan is, kunnen in bestemmingsplannen bepalingen worden opgenomen die invulling geven aan het cultuurhistorisch beleid van de gemeente.

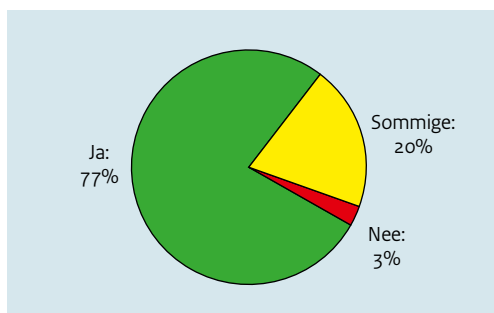
Bevindingen

Van de gemeenten die beschikken over een of meer rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten⁴ blijkt dat ruim drie kwart (77%) haar bestemmingsplannen heeft uitgewerkt voor de beschermd gezichten. Een aantal gemeenten (20%) geeft aan dat dit geregeld is in sommige bestemmingsplannen. Een hele kleine groep gemeenten (3%) zou volgens eigen opgave niet de bescherming van het gezicht hebben geregeld middels een bestemmingsplan.

Cijfers

Bestemmingsplannen uitgewerkt voor het door het rijk beschermd gezicht	Aantal	%
Ja	135	77
Sommige	34	20
Nee	6	3
Totaal	175	100

Bestemmingsplannen uitgewerkt voor beschermd gezicht

⁴ 53% van de gemeenten uit deze monitor hebben, volgens opgave van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, een of meerdere van rijkswege beschermde stads- of dorpsgezicht(en). Hierboven worden de antwoorden weergegeven van deze groep gemeenten.

4.3.3 Bouwhistorisch vooronderzoek bij rijksmonumenten

Vragen

Vindt in de gemeente bij een restauratie of wijziging van een rijksmonument bouwhistorisch vooronderzoek plaats? Worden de resultaten van betreffende vooronderzoeken verwerkt in de bouwplannen? (vragen D7 en D7.3)

Achtergrond

Voorafgaand aan een plan om een rijksmonument te restaureren is het van belang dat er voldoende inzicht is in de bouwhistorische waarden van het pand. Hierbij kunnen vragen worden beantwoord als: wat is de bouwgeschiedenis van het pand, wat zijn de oudste onderdelen, wat zijn de bijzondere elementen? De Algemene wet bestuursrecht geeft aan dat een gemeente kan besluiten een aanvraag niet te behandelen als de verstrekte gegevens onvoldoende zijn voor de beoordeling van de aanvraag.⁵ De gemeente kan een bouwhistorisch vooronderzoek eisen alvorens een aanvraag ontvankelijk te verklaren. De mate van diepgang van dit onderzoek kan nader worden bepaald aan de hand van criteria opgesteld door de Stichting Bouwhistorie Nederland.⁶

Bevindingen

Van de gemeenten geeft 12% aan dat altijd bouwhistorisch vooronderzoek plaatsvindt voorafgaand aan een ingreep; bij 66% gebeurt dit soms. 10% van de gemeenten geeft aan dat dit nooit gebeurt en bij 12% is het onbekend. Het grootste gedeelte van de gemeenten geeft aan dat de uitkomsten van het onderzoek altijd (42%) of soms (53%) worden verwerkt in de bouwplannen. Deze cijfers geven een indicatie over de mate waarin bouwhistorisch vooronderzoek wordt verricht bij de gemeenten.

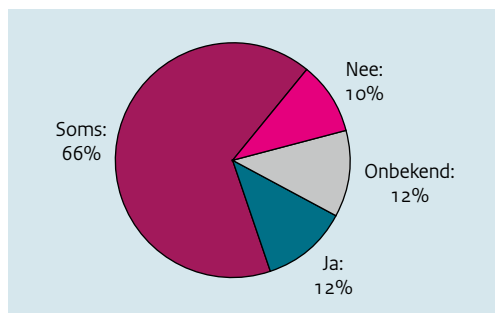
Cijfers

Bouwhistorisch vooronderzoek	Aantal	%	Vooronderzoek verwerkt in plannen	Aantal	%
Ja	40	12	Ja	110	42
Soms	222	66	Soms	138	53
Nee	33	10	Nee	1	0
Onbekend	40	12	Onbekend	11	4
Totaal	335	100	Totaal	260	100

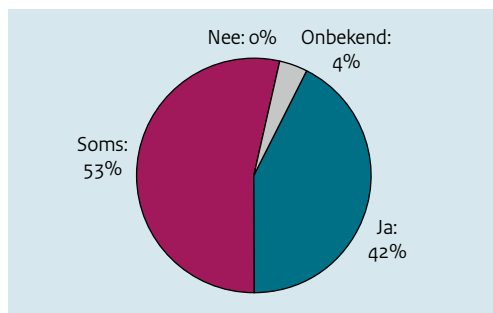
⁵ Art. 4:5 Awb

⁶ Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek, zie <http://www.rgd.nl/actueel/publicaties/richtlijnen-bouwhistorisch-onderzoek/>

Bouwhistorisch vooronderzoek

Bouwhistorisch vooronderzoek verwerkt in bouwplannen

4.3.4 Monumentenplannen voor rijksmonumenten

Vraag

Kunt u aangeven hoeveel monumentenplannen voor rijksmonumenten in 2009 zijn behandeld? (vraag D8)

Achtergrond

Voor wijziging of restauratie van een rijksmonument is volgens de Monumentenwet 1988 een monumentenvergunning nodig, die door de gemeente wordt afgegeven. Monumentenplannen (of restauratieplannen) zijn nodig om een vergunning te kunnen verstrekken.

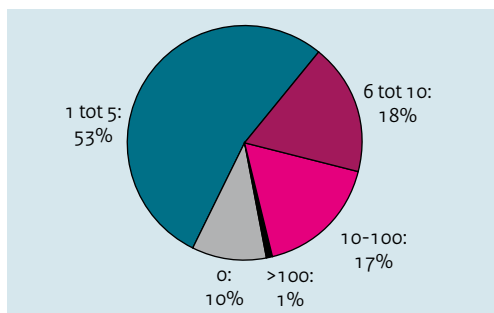
Bevindingen

Veruit de meeste gemeenten (90%) geven aan dat in 2009 een of meerdere monumentenplannen zijn behandeld. Bij meer dan de helft van de gemeenten (53%) gaat het om 1 tot 5 plannen. De vier grote monumentengemeenten (1%) melden meer dan 100 plannen te hebben behandeld. Bij 10% van de gemeenten is in 2009 geen plan in behandeling genomen; dit zijn hoofdzakelijk gemeenten die 100 of minder rijksmonumenten binnen hun grenzen hebben.

Cijfers

Aantal behandelde plannen voor rijksmonumenten in 2009	Aantal	%
0	33	10
1-5	173	53
6-10	59	18
10-100	57	17
> 100	4	1
Totaal	326	100

Aantal monumentenplannen 2009

4.3.5 Afhandelen van de plannen binnen de wettelijke termijn

Vraag

Hoeveel procent van de monumentenplannen in 2009 is binnen de wettelijke termijn afgehandeld? (vraag D8.1)

Achtergrond

Voor een plan tot wijziging of restauratie van een rijksmonument is volgens de Monumentenwet 1988 een monumentenvergunning nodig, die door de gemeente binnen de wettelijke termijn moet worden afgegeven. Gemeenten kunnen, indien een plan niet binnen de termijn kan worden afgehandeld, de termijn eenmalig verlengen. Bij plannen die niet binnen de wettelijke termijn worden behandeld, wordt van rechtswege een vergunning verleend, waarmee een gemeente geen voorwaarden meer kan stellen bij het plan.

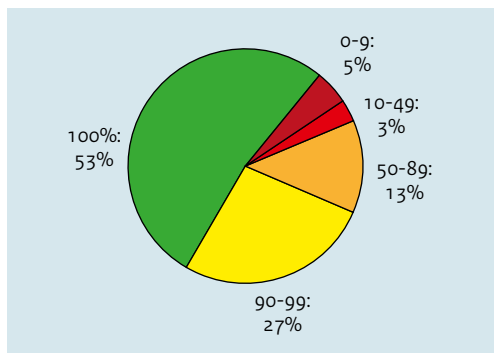
Bevinding

De helft van de gemeenten die in 2009 plannen voor rijksmonumenten behandeld hebben, meldt dat deze plannen binnen de wettelijke termijn zijn afgehandeld (53%). Meer dan een kwart van de gemeenten (27%) geeft aan dat er in een klein aantal gevallen sprake is van een overschrijding van de wettelijke termijn. 8% van de gemeenten geeft aan minder dan de helft van de plannen af te handelen binnen de wettelijke termijn. Onduidelijk is wat de redenen zijn voor de overschrijdingen.

Cijfers

Monumentenplannen binnen de wettelijke termijn afgehandeld	Aantal	%
0-9%	14	5
10-49%	9	3
50-89%	40	13
90-99%	83	27
100%	162	53
Totaal	308	100

Wettelijke termijnen gehaald

4.3.6 Ontwerpbesluiten opsturen

Vraag

Stelt u de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) op de hoogte van elk ontwerpbesluit?⁸ (vraag E.5)

Achtergrond

Met de aanpassing van de adviesplicht (1 januari 2009) in de Monumentenwet 1988 is een gemeente verplicht ieder ontwerpbesluit dat betrekking heeft op een rijksmonument te melden bij de RCE. In alle gevallen, dus ook als geen advies wordt gevraagd, dient de gemeente de RCE mededeling te doen van de ter inzagelegging van het ontwerpbesluit.

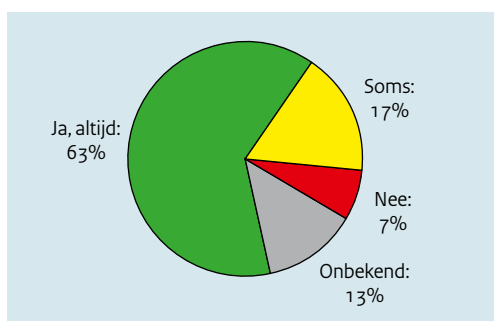
Bevindingen

Van de gemeenten geeft 63% aan dat RCE altijd op de hoogte wordt gesteld van de ontwerpbesluiten, 17% meldt dit soms te doen. 7% van de gemeenten geeft aan niet te melden bij de RCE. Bij 13% van de gemeenten is onbekend of ontwerpbesluiten worden gemeld.

Cijfers

Ontwerpbesluit	Aantal	%
Ja, altijd	213	63
Soms	58	17
Nee	23	7
Onbekend	42	13
Totaal	336	100

Ontwerpbesluiten naar RCE

⁸ Zie artikel 14a, zesde lid, van de Monumentenwet 1988.

4.3.7 Definitief besluit opsturen

Vragen

Doet u mededeling van elk definitief besluit aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)?
Bevatten deze mededelingen van het definitieve besluit ook een omschrijving van de aard van de werkzaamheden? (vragen E6 en E6.1)

Achtergrond

Een gemeente heeft de plicht om ieder definitief besluit aangaande een rijksmonument te melden bij de RCE. Sinds 1 januari 2009 is de bepaling uitgebreid met de verplichting dat het definitief besluit voorzien is van een omschrijving van de werkzaamheden.

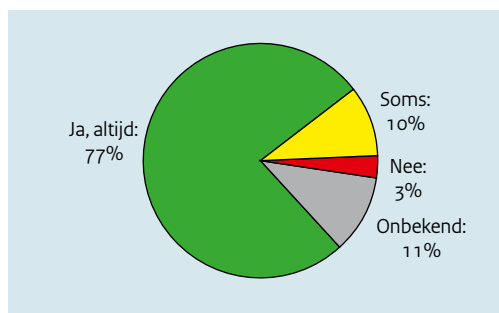
Bevindingen

Iets meer dan drie kwart van de gemeenten (77%) laat weten altijd het definitieve besluit op te sturen aan de RCE. 10% van de gemeenten zegt dit soms te doen. 11% van de gemeenten zegt niet te weten of zij dit opsturen. 3% van de gemeenten zegt geen definitief besluit op te sturen. Van die gemeenten die mededeling doen van het definitief besluit, zegt 88% de aard van de werkzaamheden te omschrijven, conform de verplichting. Een klein percentage van 7% geeft aan de omschrijving niet op te nemen in het definitief besluit.

Cijfers

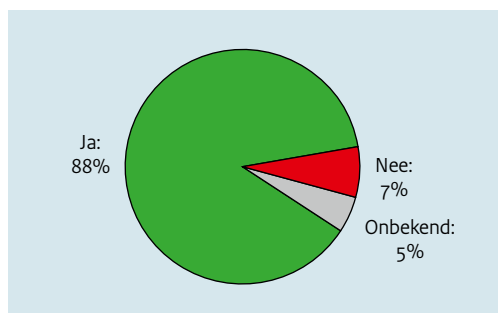
Definitief besluit	Aantal	%
Ja, altijd	257	77
Soms	32	10
Nee	9	3
Onbekend	36	11
Totaal	334	100

Definitief besluit naar RCE

Omschrijving van de werkzaamheden	Aantal	%
Ja	253	88
Nee	20	7
Onbekend	15	5
Totaal	288	100

Omschrijving van de werkzaamheden naar RCE

4.3.8 Toezicht

Vragen

Ziet de gemeente er op toe of restauraties van rijksmonumenten zijn verlopen conform de monumentenvergunning? Zo ja of soms, op welke wijze gebeurt dit? (vraag F3, meerdere antwoorden mogelijk)

Achtergrond

De gemeente heeft in het kader van goed bestuur een taak goede invulling te geven aan het in de wet vastgelegde vergunningsstelsel. Zo moet er als uitvloeisel van het vergunningsstelsel op worden toegezien dat bij werkzaamheden aan rijksmonumenten deze conform de vergunning zijn uitgevoerd.

Bevindingen

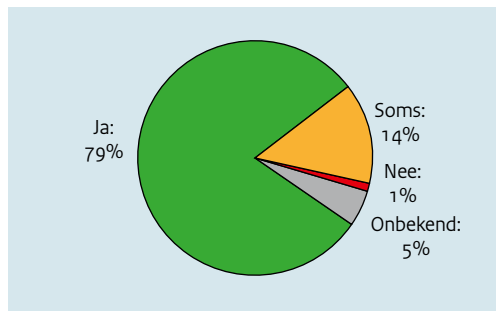
Van de gemeenten geeft 79% aan dat men er op toeziet dat werkzaamheden conform de vergunning zijn uitgevoerd. 14% van de gemeenten geeft aan dit niet in alle gevallen te doen terwijl de zorgvuldigheid dit wel vereist. Veruit de meeste (97%) van alle gemeenten die toezicht houden, geven aan dit te doen door het monument te bezoeken. Een andere wijze van toezicht die veel voorkomt is het contact onderhouden met de uitvoerder (56%) dan wel met de architect (49%).

Cijfers

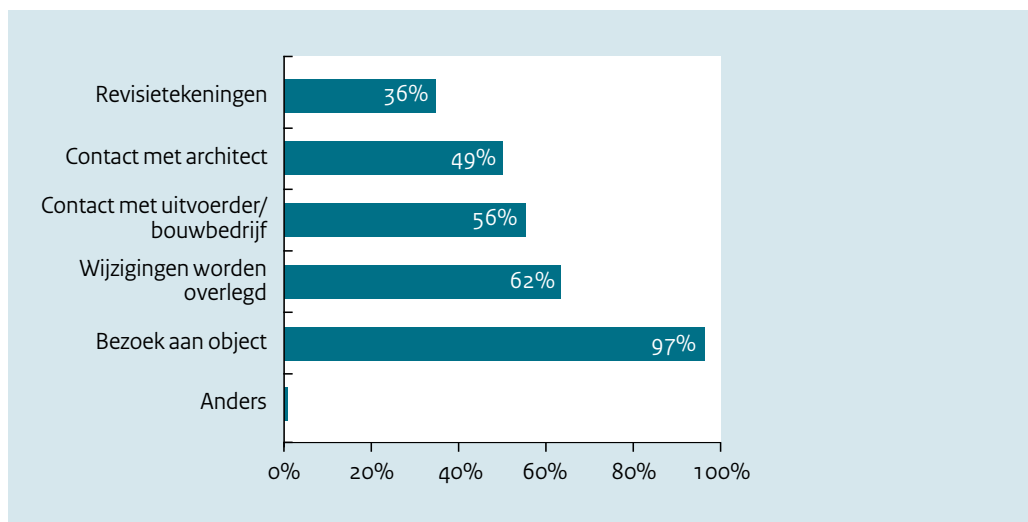
Toezicht op restauraties	Aantal	%
Ja	267	79
Soms	49	14
Nee	5	1
Onbekend	18	5
Totaal	339	100

Wijze van toezicht	Aantal	%
Bezoek aan object	307	97
Contact met architect	154	49
Contact met uitvoerder/ bouwbedrijf	177	56
Wijzigingen worden overlegd	198	63
Revisietekeningen	112	36
Anders	14	1
Totaal	315	

Toezicht op restauraties

Wijze van toezicht bij restauraties

4.3.9 Deskundigheid toezichthouders

Vraag

Bezit(ten) degene(n) die toezicht houdt/houden op de rijksmonumenten en beschermde gezichten over deskundigheid op het gebied van: architectuurhistorie, bouwhistorie, cultuurhistorie, restauratietechniek en ruimtelijke ontwikkelingen? (vraag F4)

Achtergrond

Voor het op de juiste wijze toezicht houden op een rijksmonument of een ingreep in een beschermd gezicht is inhoudelijke deskundigheid noodzakelijk. Als toezichthouders niet deskundig genoeg zijn om te beoordelen of de werkzaamheden aan een monument of een wijziging in een beschermd gezicht op de juiste manier is verricht, geeft dit een risico van ongewenst verlies van cultuurhistorische waarden. Scholing en minimale vakkennis voor toezichthouders op het gebied van monumentenzorg zijn een vereiste.

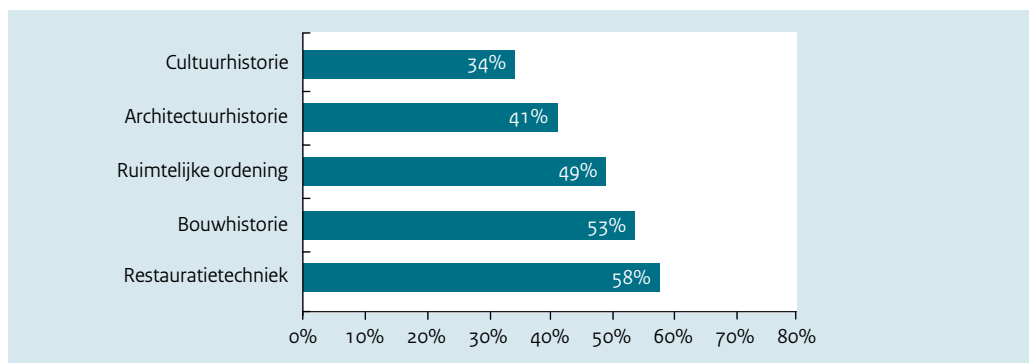
Bevindingen

Volgens meer dan de helft van de gemeenten (58%) is kennis van restauratietechniek aanwezig bij de toezichthouders. Daartegenover staat dat bij 23% van de gemeenten de toezichthouders geen kennis hebben van restauratietechnieken terwijl die toezichthouder geacht wordt te beoordelen of de werkzaamheden op de juiste wijze zijn uitgevoerd. Bouwhistorische kennis is bij een kleine meerderheid (53%) van de toezichthouders aanwezig. Zorgelijk is dat de kennis op het gebied van de ruimtelijke ordening, nodig om wijzigingen in een beschermd gezicht te beoordelen, lang niet volop aanwezig is.

Cijfers

Deskundigheid toezichthouders	Respons	Ja	%	Nee	%	Onbekend	%
Architectuurhistorie	313	128	41	107	34	78	25
Bouwhistorie	326	174	53	91	28	61	19
Cultuurhistorie	316	108	34	122	39	86	27
Restauratietechniek	328	189	58	76	23	63	19
Ruimtelijke ordening	314	154	49	92	29	68	22

Deskundigheid toezichthouders

4.3.10 Overtredingen bij rijksmonumenten

Vragen

Heeft de gemeente de afgelopen 5 jaar opgetreden tegen overtredingen van de Monumentenwet 1988 bij rijksmonumenten (art. 11)? Welke acties is/zijn ondernomen met betrekking tot gebouwde rijksmonumenten (art. 11)? (vragen F5 en F5.1)

Achtergrond

De gemeente heeft een toezicht- en handhavingstaak bij het tegengaan van overtredingen van de wet.

Bevindingen

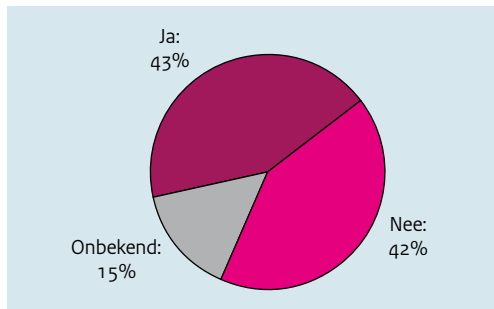
Minder dan de helft van de gemeenten (43%) geeft aan dat ze de afgelopen vijf jaar heeft opgetreden tegen overtredingen bij rijksmonumenten. Een vergelijkbaar aantal gemeenten (42%) geeft aan dat ze in deze periode niet heeft opgetreden, waarbij onduidelijk is of er in die periode ook daadwerkelijke overtredingen hebben plaats gevonden waarbij optreden noodzakelijk was. Een klein percentage van de gemeenten (15%) heeft onbekend ingevuld. Gevraagd is aan de gemeente wat men heeft ondernomen tegen de overtreding(en). Daaruit blijkt dat informatie inwinnen (78%) veelvuldig wordt toegepast. In mindere mate wordt de illegale ingreep gelegaliseerd (57%). Ook komt het toepassen van bestuursdwang voor (46%) of het opleggen van een dwangsom (42%). Het intrekken van een vergunning komt weinig voor (10%).

Cijfers

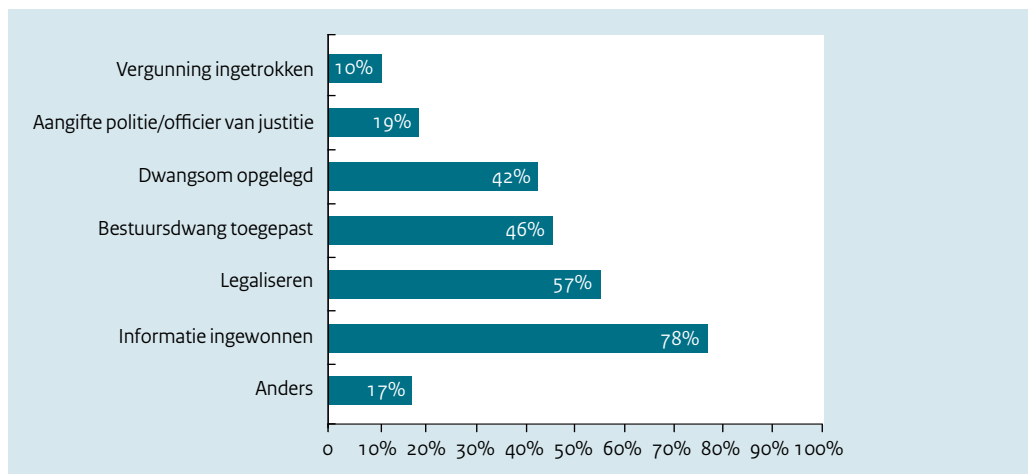
Optreden tegen overtreding bij rijksmonumenten	Aantal	%
Ja	146	43
Nee	142	42
Onbekend	49	15
Totaal	337	100

Welke acties ondernomen bij rijksmonumenten	Aantal	%
Informatie ingewonnen	113	78
Vergunning ingetrokken	14	10
Bestuursdwang toegepast	67	46
Dwangsom opgelegd	61	42
Aangifte politie/officier van justitie	28	19
Legaliseren	82	57
Anders	24	17
Totaal aantal respondenten	145	

Optreden tegen overtredingen van de monumentenwet

Acties ondernomen tegen overtredingen bij rijksmonumenten

4.3.11 Overtredingen in beschermde stads- en dorpsgezichten

Vragen

Heeft de gemeente de afgelopen 5 jaar opgetreden tegen overtredingen van de Monumentenwet 1988 in beschermde stads- en dorpsgezichten (art. 37)? Welke actie(s) is/zijn ondernomen met betrekking tot beschermde stads- en dorpsgezichten (art. 37)? (vragen F5 en F5.2)

Achtergrond

De gemeente heeft volgens de Monumentenwet 1988 de plicht om de waarden van beschermde gezichten te behouden. Door bijvoorbeeld illegale wijzigingen of het in afwijking van het bestemmingsplan uitvoeren van werkzaamheden kunnen de cultuurhistorische waarden van het beschermde gezicht worden aangetast.

Bevindingen

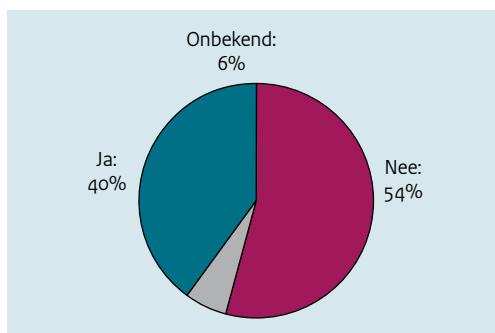
Minder dan de helft van de gemeenten (40%) geeft aan dat ze de afgelopen vijf jaar heeft opgetreden tegen overtredingen in het beschermde stads- of dorpsgezicht. Meer dan de helft van de gemeenten (54%) geeft aan dat ze de afgelopen vijf jaar niet heeft opgetreden. Een klein aantal gemeenten (6%) weet niet of er is opgetreden. Gevraagd is wat voor soort actie(s) de gemeenten hebben ondernomen tegen de overtreding(en) in het beschermde stads- en dorpsgezicht. De meest genoemde actie is het inwinnen van informatie (85%). In mindere mate wordt de illegale ingreep gelegaliseerd (68%). Ook komt het relatief vaak voor dat een dwangsom wordt opgelegd (51%). Het intrekken van een vergunning (10%) of het aangifte doen bij de politie (8%) komt het minste voor.

Cijfers

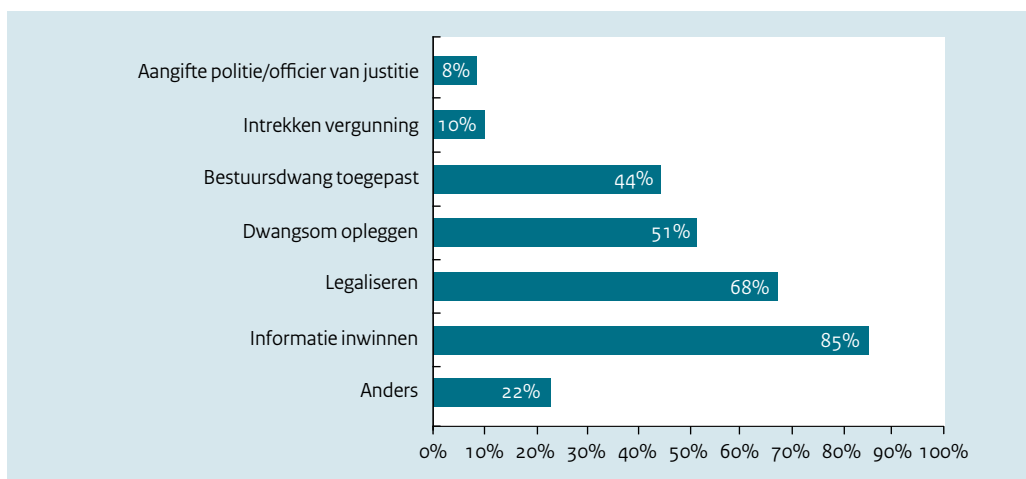
Overtreding in beschermd gezicht	Aantal	%
Ja	59	40
Nee	80	54
Onbekend	9	6
Totaal	148	100

Acties tegen overtredingen beschermd gezicht in	Aantal	%
Informatie inwinnen	50	85
Intrekken vergunning	6	10
Bestuursdwang toepassen	26	44
Dwangsom opleggen	30	51
Aangifte politie/ officier van justitie	5	8
Legaliseren	40	68
Anders	13	22
Totaal aantal respondenten	59	

Acties tegen overtredingen beschermd gezicht

Acties tegen overtredingen beschermd gezicht

4.3.12 Personeel voor monumentenzorg

Vraag

Vindt u dat er voldoende personeel beschikbaar is voor de gemeentelijke taken op het gebied van de monumentenzorg? (vraag H3)

Achtergrond

Een gemeente wordt geacht volgens de Monumentenwet 1988 uitvoering te geven aan de taken voortvloeiend uit het vergunningsstelsel op het gebied van de monumentenzorg. Van belang is dat er binnen de gemeente voldoende personeel is om deze taken op het gebied van het beleid en de begeleiding van monumentenvergunningen te vervullen.

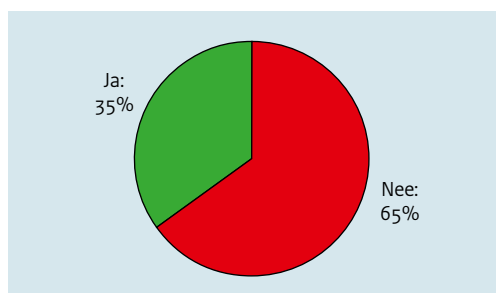
Bevindingen

Van de gemeenten geeft 35% aan dat voldoende personeel beschikbaar is om de gemeentelijke taken op het gebied van monumentenzorg te kunnen uitvoeren. Daartegenover staat dat 65% van de gemeenten (220) vindt dat ze onvoldoende personeel heeft om de gemeentelijke taken uit te kunnen voeren.

Cijfers

Voldoende personeel monumentenzorg	Aantal	%
Ja	116	35
Nee	220	65
Totaal	336	100

Voldoende personeel monumentenzorg

4.4 Uitkomsten monitor Archeologie

4.4.1 Archeologie in bestemmingsplannen

Vraag

Zijn de bestemmingsplannen, eventueel als uitvloeisel van het beleidsplan, uitgewerkt voor archeologie? (vraag A6)

Achtergrond

Sinds de implementatie van de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) in 2007 luidt artikel 38a in de Monumentenwet 1988: 'De gemeenteraad houdt bij de vaststelling van een bestemmingsplan ... en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten'. Met deze bepaling heeft de wetgever invulling gegeven aan het Verdrag van Valletta (Malta). Archeologische monumentenzorg, ook wel aangeduid met de zorg voor archeologische waarden in de bodem, dient deel uit te maken van de integrale afwegingen bij het gebruik van ruimte. Met andere woorden: nieuwe en sinds 2007 gewijzigde bestemmingsplannen moeten zijn uitgewerkt voor archeologie.¹⁰

Bevindingen

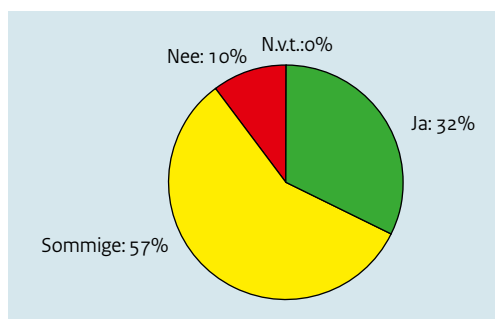
Het overgrote deel van de gemeenten (89%) geeft aan archeologie te hebben uitgewerkt in een of meer bestemmingsplannen. Bijna een derde van de gemeenten (32%) geeft aan dat *alle* bestemmingsplannen zijn uitgewerkt voor archeologie. Van de gemeenten geeft 10% aan nog geen archeologie in bestemmingsplannen te hebben opgenomen. De bepaling dat de gemeenteraad bij de vaststelling van een bestemmingsplan rekening moet houden met de in de bodem aanwezige archeologische waarden dateert uit 2007. Anno 2010 kan geconcludeerd worden dat de meeste gemeenten archeologie geheel of gedeeltelijk meegenomen hebben in de ruimtelijke planvorming. Daarbij moet bovendien de kanttekening gemaakt worden dat voor bestaande bestemmingsplannen de verplichting om rekening te houden met archeologie pas bij vernieuwing of herziening gaat spelen.

Cijfers

Archeologie in bestemmingsplan (N=336)	Aantal	%
Ja	109	32
Sommige	193	57
Nee	33	10
Niet van toepassing	1	0
Totaal	336	100

¹⁰ Memorie van Toelichting op de Wamz 2007, pag. 45

Archeologie in bestemmingsplan (N = 336)

4.4.2 Verankering van archeologische bepalingen

Vraag

Worden de archeologische bepalingen in de bestemmingsplannen uitgewerkt via voorschriften bij: (a) bouwvergunning, (b) sloopvergunning, (c) aanlegvergunning of (d) anders? (vraag A6.1)

Achtergrond

Een gemeente kan grip houden op de omgang met archeologische waarden door de archeologische bepalingen in het bestemmingsplan te verankeren in regelgeving. Dat gebeurt bijvoorbeeld door deze nader uit te werken via voorschriften in bouw-, sloop- en/of aanlegvergunningen of door een archeologieverordening op te stellen voor het gemeentelijke grondgebied.

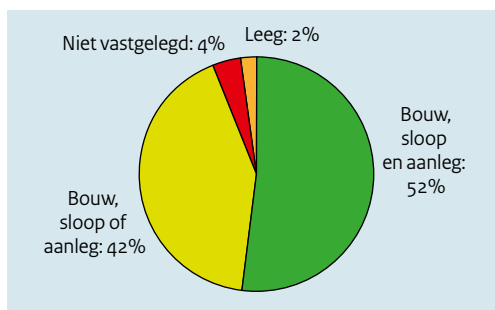
Bevindingen

Van de 302 gemeenten die aangeven archeologie in - alle of sommige - bestemmingsplannen te hebben opgenomen (zie par. 4.4.1) geeft 94% aan archeologische bepalingen uitgewerkt te hebben in gemeentelijke regelgeving. Hiervan heeft 86% de bepalingen uitgewerkt in aanlegvergunningen, 73% in bouwvergunningen en 54% in sloopvergunningen. 52% van de gemeenten heeft de bepalingen in zowel aanleg-, bouw- als sloopvergunningen verwerkt. Geconcludeerd kan worden dat wanneer gemeenten archeologie opnemen in bestemmingsplannen, dit praktisch altijd verankerd wordt in het vergunningenstelsel. Vooral in aanlegvergunningen worden voorschriften met betrekking tot archeologie opgenomen. Iets meer dan de helft van de gemeenten doet dit in zowel bouw-, sloop- als aanlegvergunningen.

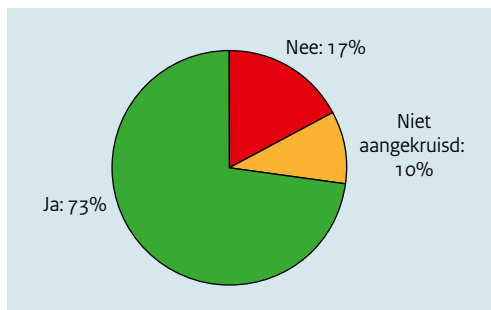
Cijfers

Archeologie in vergunningen (N=302)								
Bouwvergunning			Sloopvergunning			Aanleg		
Aantal		%	Aantal		%	Aantal		%
Ja	222	73	Ja	163	54	Ja	260	86
Nee	51	17	Nee	95	32	Nee	29	10
Niets aangekruist	29	10	Niet aangekruist	44	15	Niet aangekruist	13	4
Totaal	302	100	Totaal	302	100	Totaal	302	100

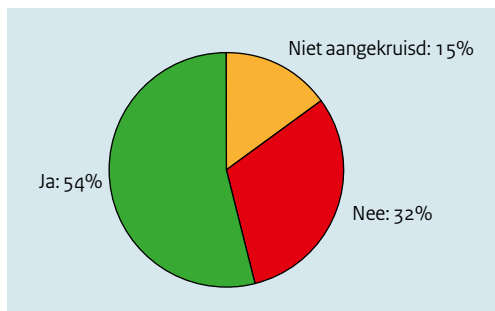
Verankering bestemmingsplan (N = 302)

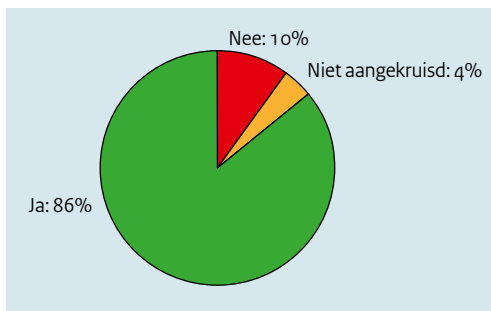
Bouwvergunning

Sloopvergunning

Aanlegvergunning

4.4.3 Metaaldetectorverbod

Vraag

Heeft de gemeente voor haar grondgebied, of voor een gedeelte daarvan, een verordening met betrekking tot het gebruik van metaaldetectoren? (vraag C3)

Achtergrond

De zorg voor het archeologische erfgoed is niet beperkt tot het incorporeren van archeologische bepalingen in de gemeentelijke ruimtelijke ordening (paragraaf 4.4.1 en 4.4.2). Ook het voorkomen van verstoringen van archeologische vindplaatsen en het aanpakken van illegale opgravingen horen daartoe. Een gemeente kan archeologisch waardevolle terreinen beschermen door een metaaldetectorverbod in te stellen voor deze terreinen. Daarmee kan worden voorkomen dat gebruikers van een metaaldetector – gewild of ongewild – de archeologische context waarin de vondsten zich bevinden verstoren.

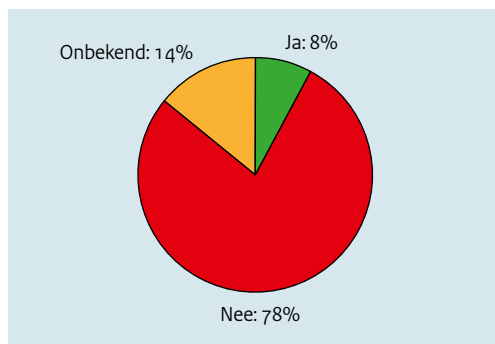
Bevindingen

Uit de monitor blijkt dat gemeenten maar amper gebruik maken van dit instrument om dit aspect van gemeentelijke zorg voor het archeologische erfgoed in te vullen. Slechts 8% van de respondenten geeft aan een detectorverbod voor (een deel van) hun grondgebied te hebben. Opvallend is dat een aanzienlijk deel van de respondenten, 14%, niet weet of hun gemeente een detectorverbod hanteert.

Cijfers

Detectorverbod (N=333)	Aantal	%
Ja	26	8
Nee	259	78
Onbekend	48	14
Totaal	333	100

Detectorverbod (N = 333)

4.4.4 Archeologische Bepalingen in de Algemene Plaatselijke Verordening

Vraag

Zijn er archeologische bepalingen opgenomen in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV)? (vraag A9)

Achtergrond

In de Algemene Plaatselijke Verordening kunnen bepalingen opgenomen worden die tot doel hebben archeologisch waardevolle percelen te beschermen. Deze bepalingen kunnen in relatie staan tot een verbod op het gebruik van metaaldetectoren (zie paragraaf 4.4.3), maar kunnen daar ook los van staan.

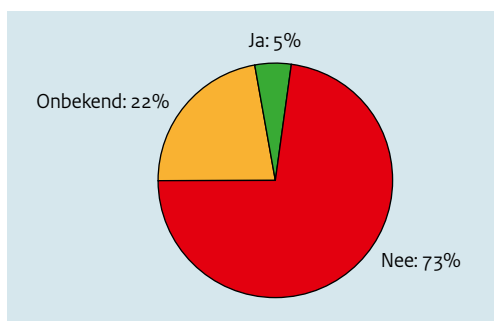
Bevindingen

Slechts 5% van de respondenten geeft aan dat er in de APV bepalingen met betrekking tot archeologie zijn opgenomen. Een nadere analyse laat zien dat dit aantal grotendeels overlapt met gemeenten met een detectorverbod. Slechts 1% van de respondenten heeft wel bepalingen in de APV, maar geen detectorverbod. Opvallend is verder het grote aantal respondenten (22%) dat niet weet of de APV bepalingen bevat waarmee archeologische vindplaatsen beschermd worden.

Cijfers

Archeologie in APV (N=336)	Aantal	%
Ja	16	5
Nee	245	73
Onbekend	75	22
Totaal	336	100

Bepalingen in APV (N = 336)

4.4.5 Optreden tegen overtredingen Monumentenwet

Vragen

Heeft de gemeente de afgelopen vijf jaar overtredingen van de Monumentenwet 1988, artikel 45 lid 1 (illegale opgravingen) geconstateerd? Is er in dat geval proces verbaal opgemaakt? (vragen F1 en F1.2)

Achtergrond

Dat een gemeente geen metaaldetectorverbod hanteert, of geen bepalingen met betrekking tot archeologie in de APV heeft opgenomen wil niet zeggen dat een gemeente niet op zou kunnen treden tegen illegale opgravingen. In principe kan iedere gemeente die illegale opgravingen constateert daarvan aangifte doen op basis van artikel 45 lid 1 van de Monumentenwet.¹¹

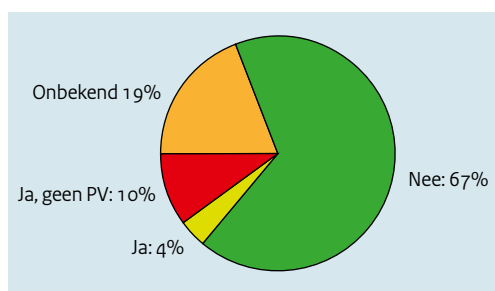
Bevinding

Van de respondenten geeft 14% aan dat in de afgelopen vijf jaar overtredingen van de Monumentenwet 1988 (artikel 45.1) zijn geconstateerd. In meer dan twee derde van de gevallen wordt daarvan geen aangifte gedaan.

Cijfers

Overtreding MW 1988 art. 45.1 (N=340)	Aantal	%
Ja, geen PV	33	10
Ja, PV opgemaakt	14	4
Nee	228	67
Onbekend	65	19
Totaal	340	100

Overtredingen MW (N = 340)

¹¹ Het artikel luidt: 'Het doen van opgravingen zonder of in afwijking van een opgravingsvergunning van Onze minister is verboden.'

4.4.6 Kwaliteitseisen archeologische werkzaamheden

Vragen

Stelt de gemeente eisen aan de kwaliteit van de archeologische werkzaamheden door derden? Op basis waarvan worden deze eisen gesteld? Zo ja, Op basis waarvan worden deze eisen gesteld? (vragen D1 en D1.1)

Achtergrond

De zorg voor het archeologische erfgoed kan zich verder uitstrekken dan het rekening houden met archeologie in de ruimtelijke ordening (zie paragraaf 4.4.1 en 4.4.2). Een gemeente kan als opdrachtgever van archeologisch onderzoek direct invloed uitoefenen op de kwaliteit van de archeologische werkzaamheden op haar grondgebied door kwaliteitseisen te stellen aan bedrijven die deze werkzaamheden uitvoeren. Maar ook als de gemeente geen opdrachtgever is, kan zij invloed uitoefenen op de kwaliteit door in aanleg-, bouw- of sloopvergunningen de verplichting op te nemen dat bedrijven die de werkzaamheden uitvoeren dit doen volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Daarnaast kan de gemeente zelf aanvullende eisen stellen.

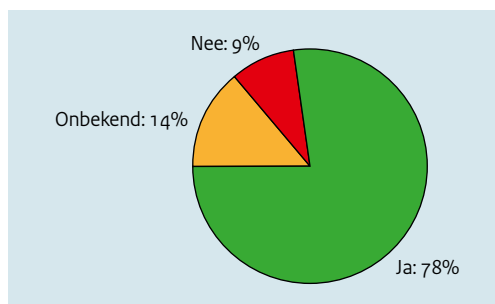
Bevindingen

Meer dan drie kwart van de gemeenten (78%) geeft aan kwaliteitseisen te stellen aan archeologische werkzaamheden op het grondgebied van de gemeente. Een te verwaarlozen percentage van deze gemeenten, 2%, kon niet specificeren welke kwaliteitseisen gesteld werden. Het merendeel van de gemeenten hanteert de KNA als kwaliteitsnorm (80%). Ruim 11% formuleert daarnaast nog aanvullende eisen. Genoemd worden bijvoorbeeld provinciale eisen of eisen die gericht aansluiten op gemeentelijk archeologiebeleid. 9% van de gemeenten hanteert geen kwaliteitseisen. Bij 14% van de gemeenten wist de contactpersoon voor monumenten en archeologie niet of er door de gemeente kwaliteitseisen gesteld werden. Vastgesteld kan worden dat gemeenten over het algemeen eisen stellen aan de archeologische werkzaamheden door derden, en dan vooral op basis van de KNA. Met deze bevindingen is echter nog niet duidelijk hoe de gemeenten in de praktijk omgaan met c.q. invulling geven aan deze kwaliteitseisen. Zij kunnen bijvoorbeeld programma's van eisen (laten) controleren, (laten) opstellen en actief toezicht houden op de werkzaamheden. Zie voor deze onderwerpen de volgende paragrafen.

Cijfers

Kwaliteitseisen ? (N=337)	Aantal	%	Zo ja, op basis van: (N=262)	Aantal	%
Ja	262	78	Alleen KNA	209	80
Nee	29	9	KNA + aanvulling	30	11
Onbekend	46	14	Anders	19	7
Totaal	337	100	Niet gespecificeerd	4	2
			Totaal	262	100%

Kwaliteitseisen van gemeenten (N = 337)

4.4.7 Programma's van eisen

Vraag

Worden er namens de gemeente programma's van eisen goedgekeurd voor archeologisch onderzoek? (vraag D3)

Achtergrond

Een programma van eisen (PvE) is een document waarin is vastgelegd wat het doel van het archeologische veldonderzoek is en aan welke (kwaliteits)eisen het onderzoek moet voldoen. De KNA bepaalt dat er verplicht een PvE opgesteld moet worden voor het graven van proefsleuven en het doen van opgravingen. Het PvE moet vervolgens ter beoordeling, dan wel ter kennisgeving, worden voorgelegd aan de betreffende overheid. De betreffende overheid kan de gemeente zijn, met name als deze archeologische bepalingen heeft uitgewerkt in een verordening of in vergunningen. Het PvE kan dan een belangrijk instrument zijn om invloed uit te oefenen op de kwaliteit van archeologisch onderzoek, bijvoorbeeld als de gemeente voorschrijft dat het PvE namens haar goedgekeurd moet zijn, voordat met de werkzaamheden begonnen kan worden.

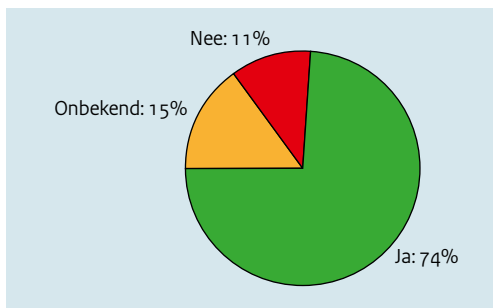
Bevindingen

Bijna driekwart van de gemeenten geeft aan PvE's goed te keuren. Bijna 15% van de respondenten geeft aan niet te weten of de gemeente PvE's goedkeurt. Ruim een op de tien gemeenten (11%) keurt geen PvE's goed. Veel gemeenten geven dus aan betrokken te zijn bij de inhoud van archeologisch onderzoek op hun grondgebied door PvE's goed te keuren. Voor de borging van kwaliteit is het echter ook van belang dat PvE's worden beoordeeld door iemand die kennis van zaken heeft.

Cijfers

Goedkeuren PvE? (N=336)	Aantal	%
Ja	249	74
Nee	37	11
Onbekend	50	15
Totaal	336	100

Goedkeuring PvE (N = 336)

4.4.8 Beoordelaars van programma's van eisen

Vraag

Door wie worden de programma's van eisen namens de gemeente goedgekeurd? (vraag D3.1)

Achtergrond

Het goedkeuren van programma's van eisen (PvE's) geeft gemeenten de mogelijkheid invloed uit te oefenen op de kwaliteit van archeologisch onderzoek. Het is daarbij van belang dat degene die hiermee namens de gemeente is belast over voldoende archeologische kennis beschikt om een afgewogen oordeel te geven over de kwaliteit van een PvE. In lijn met de KNA verdient het de voorkeur voor de beoordeling een senior KNA archeoloog in te zetten. Een senior KNA archeoloog is een aan de universiteit afgestudeerd archeoloog met minimaal zes jaar werkervaring, waarvan drie jaar in een leidinggevende functie. Lang niet iedere gemeente zal zelf een senior KNA archeoloog in dienst (kunnen) hebben. Het is echter goed mogelijk de beoordeling en goedkeuring van PvE's uit te besteden, bijvoorbeeld bij een regionale archeologische dienst of de archeologische dienst van een naburige gemeente. Een alternatief is om hiervoor te rade te gaan bij archeologische bedrijven of adviesbureaus.

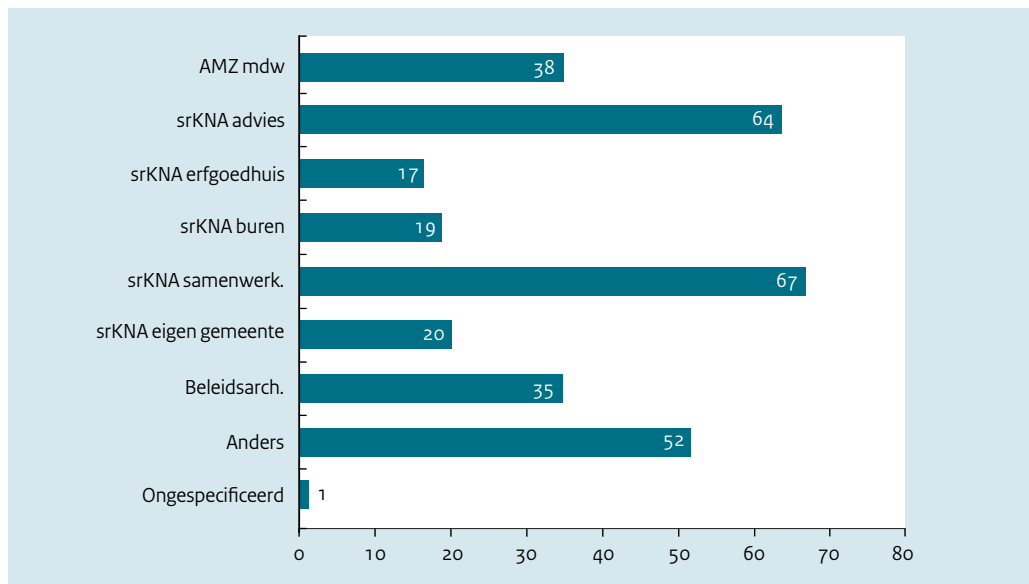
Bevindingen

In totaal 249 gemeenten hebben aangegeven PvE's goed te keuren. Op de vraag door wie dat gedaan werd konden meerdere antwoorden aangekruist worden. Daarbij bleek dat er binnen één gemeente meerdere en/of wisselende personen bij de beoordeling van PvE's betrokken kunnen zijn. Op een totaal van 249 goedkeurende gemeenten werden namelijk 313 beoordelaars genoemd. Een senior KNA archeoloog in een gemeentelijk samenwerkingsverband wordt daarbij het vaakst genoemd (21%), met een senior KNA archeoloog van een adviesbureau als goede tweede (20%). Bij de categorie 'Anders, namelijk ...' wordt vooral vaak regio-archeoloog of provinciaal archeoloog ingevuld. Na analyse blijkt dat het merendeel van de gemeenten aangeeft dat bij de beoordeling een archeoloog betrokken wordt. Slechts bij 8% van de gemeenten is bij de goedkeuring geen archeoloog betrokken, maar uitsluitend een AMZ medewerker, of, een enkele keer, het college van B&W. Vastgesteld kan worden dat het overgrote deel van de respondenten die een PvE (laten) goedkeuren hiervoor een senior KNA archeoloog of een beleidsarcheoloog inzet. Dit gebeurt relatief vaak in een samenwerkingsverband met andere gemeenten, of door het extern inhuren van advies.

Cijfers

Goedkeuring door (N=313)	Aantal	%
AMZ medewerker	38	12
srKNA advies	64	20
srKNA erfgoedhuishuis	17	5
srKNA buurgemeente	19	6
srKNA samenwerkende gem.	67	21
srKNA eigen gemeente	20	6
Beleidsarch.	35	11
Anders	52	17
Ongespecificeerd	1	0
Totaal	313	100

Aantallen beoordelaars van PvE's:

4.4.9 Opstelling van programma van eisen door gemeenten

Vraag

Worden er namens de gemeente programma's van eisen opgesteld voor archeologisch onderzoek?
(vraag D2)

Achtergrond

Een gemeente die PvE's goedkeurt houdt daarmee passief grip op de uitvoering van archeologische werkzaamheden. Het is echter ook mogelijk dat de gemeente een meer actieve rol speelt, door zelf PvE's op te (doen) stellen, die aansluiten bij het archeologische beleid dat de gemeente geformuleerd heeft. Het is hierbij, net als bij het goedkeuren van PvE's, van belang dat de PvE verplichtingen verankerd zijn in de lokale regelgeving (zie paragraaf 4.4.2).

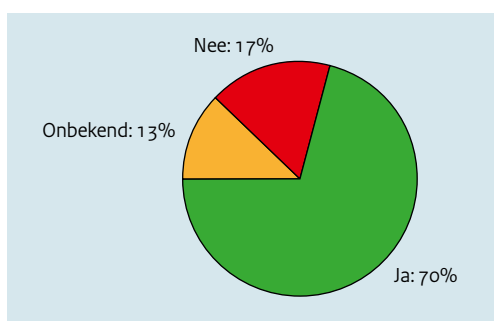
Bevindingen

Het aantal gemeenten dat zegt zelf PvE's op te stellen is amper kleiner dan het aantal gemeenten dat PvE's goedkeurt: 70% tegen 74%. 17% van de gemeenten stelt niet zelf PvE's op, en 13% van de respondenten geeft aan niet te weten of de gemeente zelf PvE's opstelt.

Cijfers

Opstellen PvE? (N=337)	Aantal	%
Ja	237	70
Nee	58	17
Onbekend	42	13
Totaal	337	100

Opstellen PvE (N = 337)

4.4.10 Opstellers van programma's van eisen

Vraag

Door wie worden er namens de gemeente programma's van eisen opgesteld? (vraag D2.1)

Achtergrond

De KNA stelt dat een PvE voor proefsleuvenonderzoek of een opgraving moet zijn opgesteld door een senior KNA archeoloog. Het verdient daarom de voorkeur dat een gemeente die zelf PvE's wil (laten) opstellen daarvoor een senior KNA archeoloog inzet.

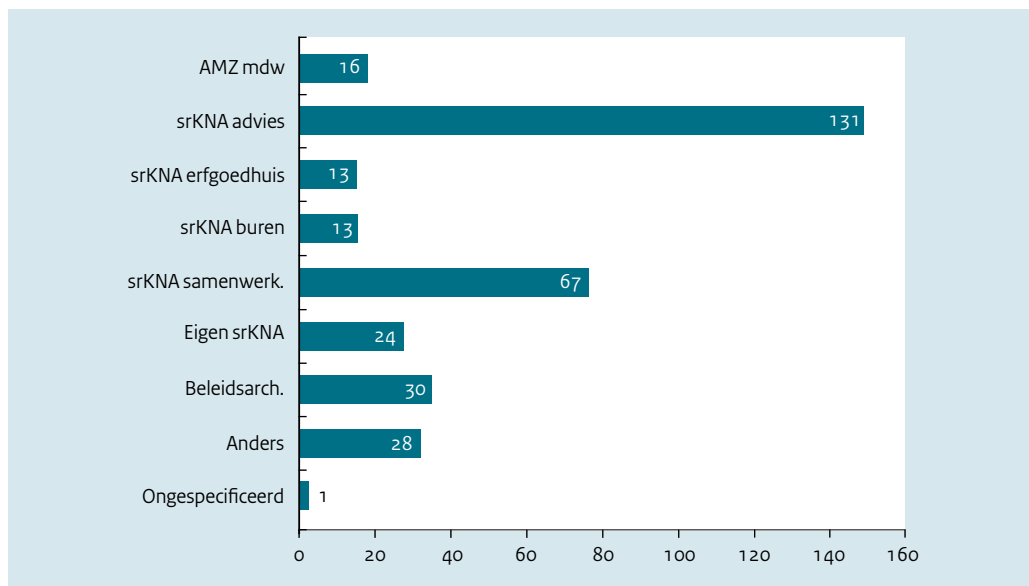
Bevindingen

In totaal 237 gemeenten hebben aangegeven PvE's op te (laten) stellen. Op de vraag door wie dat gedaan werd konden meerdere antwoorden aangekruist worden. Daarbij bleek dat er binnen één gemeente meerdere en/of wisselende personen bij het opstellen van PvE's betrokken kunnen zijn. Op een totaal van 237 gemeenten die PvE's op (laten) stellen werden namelijk 323 opstellers genoemd. Voor het opstellen van PvE's wordt vooral gebruik gemaakt van archeologen van bedrijven (41%). Een vijfde van de gemeenten zet (ook) archeologen in gemeentelijk samenwerkingsverband in. In de categorie 'Anders, namelijk ...' (9%) wordt vooral regio of provinciaal archeoloog ingevuld (6%). Na analyse blijken uiteindelijk slechts vier gemeenten (2%) niet specifiek de inzet van een archeoloog te noemen. Geconcludeerd kan worden dat het overgrote merendeel van de respondenten PvE's laat opstellen door een archeoloog.

Cijfers

Opgesteld door (n=323)	Aantal	%
AMZ medewerker	16	5
sKNA advies	131	41
sKNA erfgoedhuis	13	4
sKNA buren	13	4
sKNA samenwerk. Gem.	67	21
Eigen sKNA	24	7
Beleidsarch	30	9
Anders	28	9
Ongespecificeerd	1	0
Totaal	323	100

Aantallen opstellers van PvE's:

4.4.11 Goedkeuring van standaardrapporten

Vraag

Worden er door de gemeente standaardrapporten van archeologisch onderzoek goedgekeurd? (vraag D4)

Achtergrond

Een standaardrapport is het verslag van een archeologisch onderzoek dat degene die de opgraving uitvoert volgens de Monumentenwet 1988 binnen twee jaar na afloop van een opgraving moet opleveren. Samen met de documentatie van het veldwerk en de eventuele vondsten is een dergelijk rapport het enige dat rest van de sporen van het menselijk handelen in de bodem nadat deze zijn opgegraven. Daarom is het van belang dat er in het standaardrapport op de juiste wijze verslag wordt gedaan van archeologisch onderzoek. De eis dat een dergelijk rapport moet worden goedgekeurd door (een archeologisch deskundige namens) de gemeente kan bijdragen tot de kwaliteit van het standaardrapport.

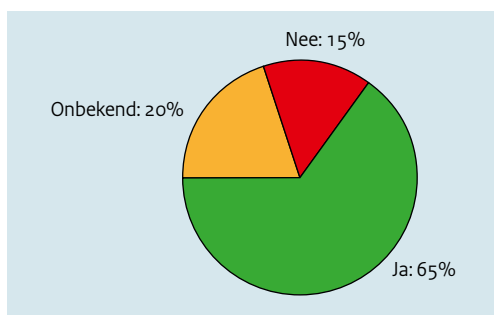
Bevindingen

Meer dan de helft van de gemeenten (65%) geeft aan dat zij standaardrapporten (laten) goedkeuren. Geconcludeerd kan worden dat het (doen) goedkeuren van een standaardrapport door de gemeente wat minder gebruikelijk is dan het (doen) opstellen en goedkeuren van PvE's (Zie paragrafen 4.4.7 en 4.4.9). Toch komt het goedkeuren van rapporten bij meer dan de helft van de respondenten voor.

Cijfers

Goedkeuring standaardrapport (n=334)	Aantal	%
Ja	217	65
Nee	49	15
Onbekend	68	20
Totaal	334	100

Goedkeuring standaardrapporten (N = 334)

4.4.12 Beoordelaars van standaardrapporten van archeologisch onderzoek

Vraag

Door wie worden de standaardrapporten van archeologisch onderzoek goedgekeurd? (vraag D4.1)

Achtergrond

Het goedkeuren van standaardrapporten geeft gemeenten de mogelijkheid invloed uit te oefenen op de kwaliteit van archeologisch onderzoek. Het is daarbij van belang dat degene die hiermee namens de gemeente is belast over voldoende archeologische kennis beschikt om een afgewogen oordeel te geven over de kwaliteit van het rapport. In lijn met de KNA verdient het de voorkeur voor de beoordeling een senior KNA archeoloog in te zetten. Een senior KNA archeoloog is een aan de universiteit afgestudeerde archeoloog met minimaal zes jaar werkervaring, waarvan drie jaar in een leidinggevende functie. Lang niet iedere gemeente zal zelf een senior KNA archeoloog in dienst (kunnen) hebben. Het is echter goed mogelijk de beoordeling en goedkeuring van standaardrapporten uit te besteden, bijvoorbeeld bij een regionale archeologische dienst of de archeologische dienst van een naburige gemeente. Een alternatief is om hiervoor te rade te gaan bij archeologische bedrijven of adviesbureaus.

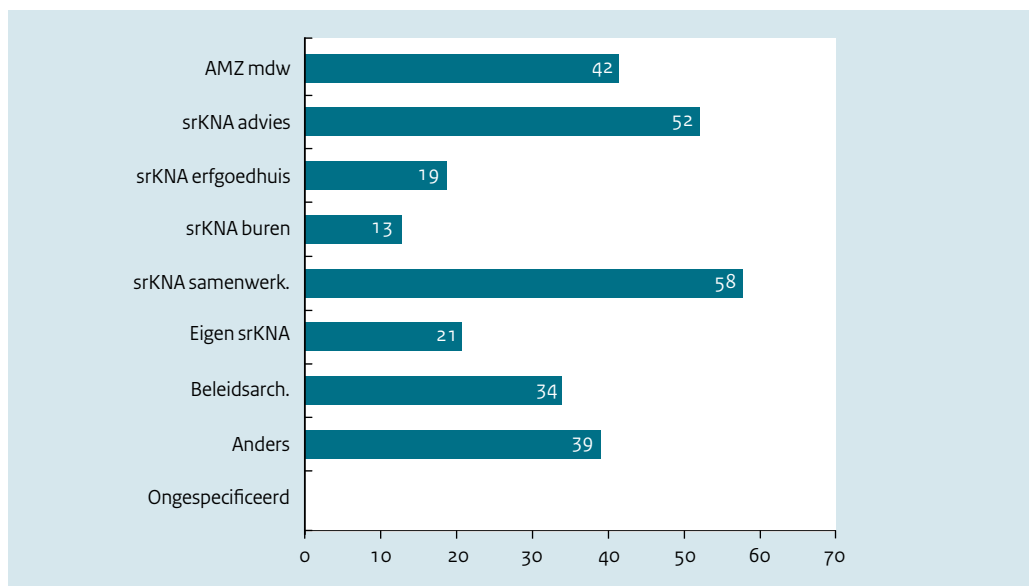
Bevindingen

217 gemeenten hebben aangegeven standaardrapporten goed te keuren. Op de vraag door wie dat gedaan werd konden meerdere antwoorden aangekruist worden. Daarbij bleek dat er binnen één gemeente meerdere en/of wisselende personen bij de beoordeling van PvE's betrokken kunnen zijn. Op een totaal van 217 goedkeurende gemeenten werden namelijk 278 beoordelaars genoemd. Het goedkeuren van rapporten gebeurt in een vijfde van de gevallen door een archeoloog in een gemeentelijk samenwerkingsverband (21%). Ook wordt regelmatig een beroep gedaan op een externe medewerker van een archeologisch (advies) bedrijf (19%). In de categorie 'Anders, namelijk ...' (14%) wordt vooral een regio- of provinciaal archeoloog ingevuld (12%). Na analyse blijkt dat bij 7% van de respondenten niet specifiek een archeoloog betrokken is bij de goedkeuring van de rapporten, maar alleen een AMZ medewerker, of, in 1 geval, een sectordirecteur.

Cijfers

Goedkeuring standaardrapport (N=278)	Aantal	%
AMZ mdw	42	15
sKNA advies	52	19
sKNA erfgoedhuis	19	7
sKNA buren	13	5
sKNA samenwerk. gem.	58	21
Eigen sKNA	21	8
Beleidsarch.	34	12
Anders	39	14
Ongespecificeerd	0	0
Totaal	278	100

Aantal beoordelaars standaardrapport:

4.4.13 Toezicht op de uitvoering van archeologische werkzaamheden

Vraag

Ziet de gemeente toe op de kwaliteit van de uitvoering van archeologische werkzaamheden door derden? (vraag F1)

Achtergrond

Een gemeente die grip wil houden op de kwaliteit van archeologische werkzaamheden binnen de gemeente kan kwaliteitseisen stellen aan bedrijven die deze werkzaamheden uitvoeren (zie paragraaf 4.4.6). Dergelijke voorschriften zijn alleen effectief als de uitvoerende partijen die naleven. De gemeente kan daar invloed op uitoefenen door toezicht te houden tijdens de uitvoering van de werkzaamheden, om vast te kunnen stellen of inderdaad conform de (door de gemeente gestelde) kwaliteitseisen gewerkt wordt.

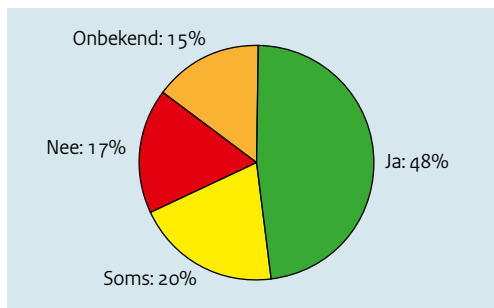
Bevindingen

Bijna de helft van de gemeenten (48%) geeft aan toezicht te houden op de uitvoering van archeologische werkzaamheden door derden. 20% van de gemeenten geeft aan dit soms te doen. Dat betekent dat ruim twee derde van de gemeenten aangeeft actief betrokken te zijn bij de kwaliteit van archeologisch werk. Vastgesteld kan worden dat een ruime meerderheid (68%) van de respondenten het een gemeentelijke taak vindt om toe te zien op de uitvoering van archeologische werkzaamheden. Dit percentage van 68% lijkt aardig in lijn met het percentage van 78% gemeenten dat aangeeft kwaliteitseisen te stellen aan archeologische werkzaamheden (zie paragraaf 4.4.6).

Cijfers

Toezicht door gemeente (N=341)	Aantal	%
Ja	164	48
Soms	67	20
Nee	59	17
Onbekend	51	15
Totaal	341	100

Toezicht op archeologische werkzaamheden (N = 341)

4.4.14 Kader voor het toezicht archeologische werkzaamheden

Vraag

Op basis waarvan ziet de gemeente toe op de kwaliteit van de uitvoering van archeologische werkzaamheden? (vraag F1.1)

Achtergrond

De gemeente kan het toezicht baseren op de landelijke kwaliteitsnorm, de KNA. In principe zijn gemeenten echter vrij om het kader te bepalen op basis waarvan de gemeentelijke toezichthouder de kwaliteit van de archeologische werkzaamheden beoordeelt. Een gemeente die de kwaliteit van de archeologische werkzaamheden wil bevorderen kan ook aanvullende eisen stellen, bijvoorbeeld in de gemeentelijke vergunning of in het programma van eisen, en hierop toezien.

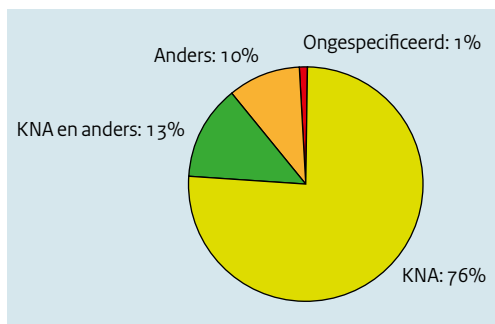
Bevindingen

Bijna 90% gemeenten van de gemeenten die toezicht (laten) houden op archeologische werkzaamheden doet dat op basis van de KNA. Bovendien geeft ruim 1 op de 10 gemeenten aan naast de KNA aanvullende eisen te formuleren. Deze aanvullende eisen konden in een open veld worden toegelicht. Een derde van de respondenten geeft aan het toezicht tevens te baseren op de eisen zoals die in het PvE geformuleerd zijn. Eveneens een derde geeft aan te toetsen aan het gemeentelijk beleid of aan gemeentelijke richtlijnen die voor archeologisch onderzoek geformuleerd zijn. 10% van de respondenten geeft aan het toezicht niet te baseren op de KNA. 2% van de gemeenten gebruikt het PvE hiervoor en 2% van de gemeenten de vergunning. 4% van de respondenten baseert het toezicht op de expertise van de toezichthouder: een regio archeoloog (2%), een ingehuurde specialist (1%) of ook wel, een heel enkele keer, een amateur archeoloog (1%).

Cijfers

Toezicht op basis van (N=231)	Aantal	%
KNA	175	76
KNA en Anders	29	13
Anders	24	10
Ongespecificeerd	3	1
Totaal	231	100

Basis voor het toezicht (N = 231)

4.4.15 Personeel voor archeologie

Vraag

Vindt u dat er voldoende personeel beschikbaar is voor de gemeentelijke taken op het gebied van archeologie? (vraag H3)

Achtergrond

Een gemeente wordt geacht volgens de Monumentenwet 1988 uitvoering te geven aan de taken voortvloeiend uit het vergunningsstelsel op het gebied van archeologie. Van belang is dat voldoende personeel beschikbaar is om deze taken te vervullen.

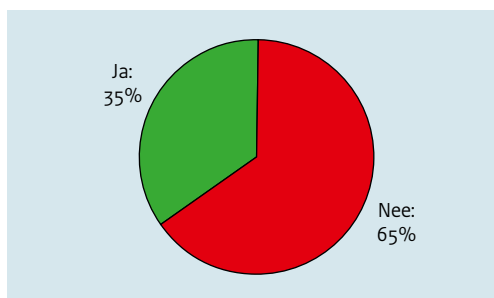
Bevinding

Een derde van de gemeenten (35%) geeft aan dat voldoende personeel beschikbaar is om de gemeentelijke taken op het gebied van archeologie uit te kunnen voeren. Twee derde van de gemeenten (65%) vindt dat ze onvoldoende personeel heeft om de gemeentelijke taken uit te kunnen voeren.

Cijfers

Voldoende personeel archeologie	Aantal	%
Ja	119	35
Nee	218	65
Totaal	337	100

Voldoende personeel archeologie

Colofon

Erfgoedinspectie
Koninginnegracht 25, Den Haag
Postbus 16478 (IPC 3500)
2500 BL Den Haag
Tel: 070-4124012
Fax: 070-4124014
Mail: info@erfgoedinspectie.nl
Website: www.erfgoedinspectie.nl
Den Haag, november 2010

Het toezicht is gebaseerd op de naleving van de volgende wet- en regelgeving:

- Archiefwet 1995
- Monumentenwet 1988
- Wet tot behoud van cultuurbezit (1984)
- Wet verzelfstandiging rijksmuseumse diensten (1993) en de daarop gebaseerde beheersovereenkomsten
- Regeling materieelbeheer museale voorwerpen (2006)
- Verordening (EG) nr. 116/2009 van de Raad van 18 december 2008 betreffende de uitvoer van cultuurgoederen
- Richtlijn nr. 93/7/EEG van de Raad van 15 maart 1993, betreffende de teruggave van cultuurgoederen die op onrechtmatige wijze buiten het grondgebied van de lidstaat zijn gebracht
- Verordening (EG) nr. 1210/2003 van 7 juli 2003 betreffende bepaalde specifieke restricties op economische en financiële relaties met Irak; Sanctieregeling Irak 2004 II
- Wet tot teruggave cultuurgoederen afkomstig uit bezet gebied (2007)
- Uitvoeringswet UNESCO-verdrag 1970 inzake onrechtmatige invoer, uitvoer of eigendomsoverdracht van cultuurgoederen (2009)

